

êçp escola de  
cultura de pau



Les dones  
la música  
i la pau



Aquest document ha estat realitzat per Alba Sanfeliu Bardia (Març 2009), investigadora de l'Escola de Cultura de Pau, del programa d'Arts i Pau: <http://www.escolapau.org/programas/musica.htm> ,  
<[alba.sanfeliu@uab.cat](mailto:alba.sanfeliu@uab.cat)>

Disseny de la portada: Lucas Wainer.



## ÍNDEX:

Introducció .....	4-10
I. Iniciatives protagonitzades per dones: .....	11-17
Cueca sola .....	11-13
Hakamas canten per la pau i pel Desarmament, Desmobilització i Reinserció (DDR) .....	13
Marxa Mundial de Dones .....	13-14
Plataforma de Dones Artistes Contra la Violència de Gènere (PMACVG) .....	14-15
Associació Revolucionària de Dones d'Afganistan (RAWA) .....	15-16
Àustria canviarà el seu himne per sexista .....	16
II. Amb veu de dona: .....	17-33
Una cançó amb nom de dona: Lili Marleen .....	18-19
EUA durant la dècada dels 50 i 60: Joan Baez, Odetta i Nina Simone .....	19-20
Sud-àfrica durant l'apartheid: Miriam Makeba i Sharon Katz .....	20-23
Moviments polític-musicals: La Nueva Canción Latinoamericana i La Nova Cançó Catalana .....	23-24
Cants de llibertat: Aynur, Liza Umarova, Birlyant Ramzaeva, Mariem Hassan, Yang Du Tso, Drolmakyi i Jamyan Kyi .....	24-26
Veus silenciades: Sima Bina, Parissa, Ghashang Kamkar, Marzieh i Googoosh .....	26-27
Veus de l'Orient Mitjà: Sara Alexander, Chava Alberstein, Noa i Rim Banna .....	27-30
La veu de la reconciliació: Yasmin Levy .....	30
Llistat de cançons .....	31-33
III. Més cançons, altres realitats .....	34-42
Realitats femenines .....	34-35
Violència de gènere .....	35-39
Dones i col·lectius femenins que han canviat el transcurs de la història: .....	40-41
Heroïnes de pau: Aung San Suu Kyi i Rigoberta Menchú .....	41
Sobre "Las madres de plaza de mayo" .....	41
Sobre la dona Zapatista .....	41-42
IV. Aportació musical de dones cantants: .....	43
Canadà .....	44
Estats Units d'Amèrica.....	44-47
Amèrica Llatina.....	47-48
Europa.....	48-49
Espanya .....	49-50
Àfrica.....	50-51
Austràlia.....	51
Fitxa musical .....	52
Bibliografia .....	53-56



## INTRODUCCIÓ:

Hi ha diferents maneres de participació de les dones alhora de treballar per la pau. En aquest recull es dóna a conèixer quina ha estat l'**aportació musical de dones cantants** dels últims 50 anys de diferents llocs del món en la **construcció de la pau**.

En la **història de la música clàssica** la presència femenina ha estat silenciada, limitada i poc valorada. Tal i com comenta Patricia Adkins

*“S’han escrit moltes històries de la música en les que sembla que les dones no existeixin, excepte les que es dedicaven a cantar, tocar, dansar o interpretar música escrita per homes (...). Les poques dones que apareixen a les enciclopèdies musicals se les menciona per ser esposes o filles de músics, per ser nobles o, en alguna ocasió, religioses, o bé per ser intèrprets. (...) Pot ser que moltes compositoras hagin lluitat per fer conèixer obres mediocres o qualitativament menors en relació amb les escrites pels «grans noms de la música» de la seva època, però no ho podem saber perquè no hem escoltat la seva música ni coneixem els seus noms... La història de la música està plena de noms de persones reconegudes universalment com a figures menors, però hem omès el nom de les nostres àvies...”<sup>1</sup>.*

Aquest silenci de la presència del món femení en el món de la música clàssica s’ha anat trencant amb l’aparició d’iniciatives musicals protagonitzades per elles. Per exemple cal destacar l’existència de l’OSMUN, l’Orquestra Simfònica de Dones de Madrid, única orquestra femenina en l’escenari europeu, integrada per entre setanta i noranta dones que intenten donar a conèixer aquelles composicions creades per dones al llarg de la història de la música i a les que se’ls hi ha prestat poca o cap atenció<sup>2</sup>. La presència de les dones com a integrants d’orquestrades s’ha vist limitada fins a anys relativament recents. Per exemple el 1979 el Director d’orquestra Herbert Von Karajan, declarava que a la seva orquestra no hi havia dones ja que aquestes havien d’estar a la cuina. O fins el mateix any, cal recordar que la Filharmònica de Viena no va admetre dones.

En el camp de la direcció orquestral la presència femenina continua sent molt minoritària. Ni tan sols arriben a ser deu les *batutes* femenines reconegudes a nivell mundial. Segons Inma Shara, directora basca, la manca de directores d’orquestrades es deu, a la incorporació tardana de la dona en la música clàssica. Ella va ser la primera dona que ha dirigit una orquestra dins del Vaticà, en un concert per commemorar el 60è aniversari de la Declaració Universal dels Drets Humans (desembre 2008)<sup>3</sup>.

Sí que és cert que, tal i com comenta Josep Martí l’activitat de la dona en la música ha estat realment menor a la de l’home en moltes de les diferents manifestacions musicals; però també cal saber que la tradicional perspectiva androcèntrica de la musicologia ha originat que la menor presència de la dona en l’esfera pública de la música sembli més petita del què en realitat ha estat (2000:194). I afegeix “*De la cultura occidental, hem de tenir clar que la discriminació de la dona al món de la música no es limita a estils o gèneres determinats sinó que és generalitzable al conjunt del fenomen musical, fet lògic si prenem en consideració que el sexisme posseeix a la nostra societat una sòlida base estructural*”.

En la **música popular**, la dona també ha hagut d’afrontar molts obstacles per aconseguir fer-se un lloc. Per exemple en la dècada dels cinquanta van sorgir els anomenats **Girl groups**, grups de noies que cantaven juntes i que encara perduren avui en dia, aconseguint fent notar la seva presència en el terreny musical, intentant traspasar les fronteres que existeixen entre ambdós sexes. En són exemples *The Andrew Sisters*, dels anys trenta; *The Chantels*, *The Shirelles*, *The Ronettes*, *Marta and the Vandellas*, *The Supremes*, dels cinquanta i seixanta; *The bluebells*, *The Bangles*, *Bananarama*, dels setanta i vuitanta; *TLC*, *Spice Girls*, *Sugababes*, dels noranta; o també *Destiny’s child*, entre d’altres.

De totes maneres la realitat de la societat patriarcal en la que vivim fa que es continuïn presentant desigualtats entre sexes. Tal i com va expressar en una entrevista la *rockera* madrilenya Cristina

<sup>1</sup> Adkins Chiti, Patricia. *Las mujeres en la música*. Alianza Música, Madrid, 1995. pp. 15 i 17.

<sup>2</sup> <<http://www.osmum.com/>>

<sup>3</sup> Per a més informació: *La batuta de pel·lícula. La directora vasca Inma Shara triunfa con sus conciertos de bandas sonoras*. El País, 02/12/08.



Rosenvinge, la participació de la dona no és en absolut facilitada per les estructures socioculturals actuals<sup>4</sup>:

*“Hi ha més homes que dones de la mateixa manera que hi ha poques banqueres. És una cosa molt subtil. A les dones ens van robant la confiança des de que naixem. Així que, quan arriba el moment de trencar la barrera, d'enfrontar-te als teus pares, has de trencar dues barreres. La primera «Mama, no vull ser advocada, vull ser guitarrista»; i la segona «no vull ser la dona d'un guitarrista, vull ser jo la guitarrista»” (A Josep Martí, 2000:330).*

Segons Elena Grau, investigadora del Centre de Recerca de Dones DUODA de la Universitat de Barcelona,

*“Al llarg de la història les dones han creat formes de relació i de saber que no han estat anomenades i, al haver estat cancel·lades, no s'han posat a la disposició del món (...) En aquestes dècades, des de molts llocs (...) dones de tot el món fan sentir la seva veu d'una forma diferent, una veu que busca donar la seva pròpia visió del món partint de les experiències de les dones. (...) Partir de sí significa que l'experiència de cada dona, i l'experiència de les dones, és el material que cal que sigui interrogat per respondre a la formació d'opinió, a la presa de decisions, als dilemes i als reptes que travessen els recorreguts de vida i les situacions col·lectives petites o grans”.*

Les dones cantants ens fan “**sentir la seva veu**” mitjançant la **música**. A partir de les **cançons** elles tenen la paraula, compartint les seves visions del món, les descripcions que fan de la realitat, i també del coneixement que han adquirit en el seu esdevenir a nivell personal. Elles ens comparteixen la seva presència en el terreny musical, fent-se visibles, reconeixent-se com a creadores i també com a actives precursoras e innovadores en els processos de creació i construcció de la pau. La música és una sortida professional per moltes d'elles, i a la vegada és una presència quotidiana a la vida de la majoria de nosaltres, creant influències en el procés de socialització, generant identitats, ideologies, etc.

Des de la música popular cal destacar que en l'actualitat s'estan duent a terme festivals protagonitzats per intèrprets femenines, com per exemple els que es duen a terme en territori espanyol com: el festival **Únicas**<sup>5</sup>, del que es va celebrar la tercera edició a Madrid el 2008 en el que es celebra la creativitat de les cantants i compositoras femenines; el festival **Ellas Crean**<sup>6</sup>, un espai dedicat al pensament i a la creativitat de les dones de diferents disciplines artístiques organitzat pel Govern Espanyol; També és destacable el cicle de concerts celebrat a Madrid **Creadoras en Metro** per commemorar el dia de la dona treballadora i organitzat pel *Metro de Madrid*, sent una iniciativa que es pretén consolidar com un festival urbà i purament femení acostant la música i l'art als ciutadans de la ciutat. La primera edició, celebrada el 2008, va comptar amb la participació de Sara Baras, Luz Casal, Sole Giménez i Clara Montes, i hi van assistir més de 5.000 persones. En la segona edició, celebrada el 2009, hi han participat Rosario, Concha Buika, Conchita, Eva Cortés i l'Orquestra Simfònica de Dones de Madrid. També destaca el festival **Voix de Femmes**<sup>7</sup>, celebrat a Liège (Bèlgica), i que engloba diferents disciplines artístiques on les protagonistes són les dones: cantants, músics, ballarines, coreògrafes, etc.

Moltes d'elles també han unit les seves veus rendint-se homenatge a sí mateixes mitjançant l'edició d'enregistraments musicals com per exemple el disc **Dones amb nom propi** (2009, Fila 6), un disc amb cançons cantades per intèrprets femenines, fent un homenatge a les dones a través de cançons que tenen en comú el fet de portar en el títol en nom de dona. Les cançons de l'àlbum contenen títols com **Lucía**, de Serrat, **A Margalida**, de Joan Isaac, **Homenatge a Teresa**, d'Ovidi Montllor, **Donya Mixeires**, de Pau Riba, entre d'altres. Els temes han estat interpretades per Silvia Pérez Cruz, Belén Pardo, Arianna Puella & Amparo Sánchez, Nina, Maria Teresa Noguera, Gemma Coma-Alabert, Mònica Lucena, Les Sixters, Mariona Fàbregas, Rosa Pou, el Cor de nenes del Taller de Música de Banyoles

<sup>4</sup> Sobre aquest tema cal destacar l'existència del moviment *Donne in Musica*, que va començar el 1978 per promoure i presentar la música composta per dones d'arreu del món, de tots els gèneres i totes les èpoques, organitzant festivals, concerts, exposicions, projectes de recerca, publicacions, convencions i *master class*. Per a més informació: <<http://donneinmusica.org>>

<sup>5</sup> Únicas <<http://www.festivalunicas.com/>>

<sup>6</sup> Festival Ellas Crean <[http://va.www.mcu.es/MC/Mujeres/Actividades\\_EllasCrean.html](http://va.www.mcu.es/MC/Mujeres/Actividades_EllasCrean.html)>

<sup>7</sup> Voix de Femmes <<http://www.voixdefemmes.org/info/index.php?!=1>>



dirigit per Meritxell Roure i el Cor de nenes de Torroella de Montgri, Adriana Prunell, Marina Torres i Mercè Munné Cors, Anna Pérez, Sílvia Fuentes i Eva Trullàs; O també el CD **Women of the world: Acoustic** (Putumayo World Music, 2007) que inclou versions acústiques de diferents cantants del món com Sandrine Kiberlain, Marta Topferova, Emiliana Torrini, Luca Mundaca, Lura, Mona, Tamara Obrovac, Anastasia Moutsatsou, Marta Gómez, Kaissa i The Wailin' Jennys. El CD s'ha editat com un homenatge a la tradició de la celebració del 8 de març com el *Dia Internacional de la Dona*, una jornada en que *"Tot i que sovint elles estan separades per fronteres nacionals i diferències ètniques, lingüístiques, culturals, econòmiques i polítiques, aquest dia permet a les dones d'arreu mirar enrere en la tradició de la lluita per la igualtat, la justícia, la pau i el desenvolupament"*<sup>8</sup>. Part dels beneficis recaptats amb el CD es donaran al *Fons Global per Dones*, en suport als seus esforços de promoure i defensar els drets humans de les dones i nenes d'arreu del món.

La **pau** és un tema que ha captat l'interès d'elles al llarg de la història, sent interpretada de moltes maneres a varis llocs. Les dones cantants han integrat com a part del seu repertori una visió de pau implícita també en la seva manera de fer i actuar. La pau s'ha interpretat de moltes maneres, convertint-se en una polifonia de veus procedents de diferents llocs que ens han comunicat i transmès el què senten i entenen envers ella. La seva visió de pau s'interpreta en sentit **negatiu**, és a dir, la pau és la no guerra, o l'absència de la **violència directa** (física, verbal i psicològica); i també en sentit **positiu**, on la pau, ja no és només l'absència de la violència directa sinó també de la **violència estructural** (que és aquella violència que forma part de l'estructura social i que impedeix cobrir les necessitats humanes bàsiques –necessitat de supervivència, de benestar, necessitats identitàries i de llibertat (Galtung, 2003:261). De totes maneres, la violència directa i la violència estructural no són les úniques que elles consideraran. També, a nivell musical, tractaran el tema de la **violència cultural** que és aquella que fa referència als aspectes de la cultura, l'àmbit simbòlic de la nostra existència –religió, ideologia, llengua, art, ciències empíriques i ciències formals-, que es poden utilitzar per justificar o legitimar la violència directa i estructural (Galtung, 2003:262). Als anys 90, com a contraposició a la violència cultural va aparèixer el concepte de la **cultura de pau**, que és aquella cultura que rebutja la violència amb un compromís positiu amb la pràctica de la noviolència activa, en desenvolupar la capacitat de la generositat, en escoltar per comprendre'ns, en preservar el planeta i en reinventar la solidaritat, una cultura que també es veurà reflexada mitjançant les seves veus.

La seva implicació en la **construcció de la pau** genera una profunda transformació en àmbits diversos. Moltes cultures mantenen l'opinió de que les dones tenen un rol especial en relació a la pau, venint motivada per la pràctica quotidiana de crear i recrear la vida. Aquesta acció s'oposa a la de prendre la vida, i per tant, amb la seva implicació directa en la guerra i la violència. En la concepció negativa de la pau, tal i com comenta María Dolores Mirón

*"la feminització de la pau ha estat un fet històric derivat de l'exclusió quasi generalitzada de les dones de la funció guerrera. Per tant, els papers de gènere social e històricament assignat a aquestes les ha portat a viure sobretot temps i espais de pau (...)"* (Enciclopedia de paz y conflictos: Feminización de la paz: 2004:468).

Les dones veuen en la **violència**, molts dels problemes que les afecten directament, a nivell personal, o al seu entorn, o al món que les envolta... En aquesta accepció positiva

*"la feminització de la pau suposa un dels factors bàsics per la seva consecució, i està íntimament relacionat amb els objectius del moviment feminista. (...) Aconseguir la igualtat d'oportunitats i la llibertat per totes les persones independentment del seu sexe, així com la inclusió de les experiències de les dones al llegat que ha de formar la cultura de pau"* (Mirón, M., 2004:468).

Cal reconèixer el potencial que tenen per la promoció de la cultura de la pau així com de les implicacions pràctiques de les seves accions envers ella.

<sup>8</sup> <[http://www.putumayo.com/en/catalog\\_item.php?album\\_id=231](http://www.putumayo.com/en/catalog_item.php?album_id=231)>



A més a més tal i com comenta María Dolores Mirón, “*Difícilment hi pugui haver-hi pau mentre s’oprimeixi i s’impedeixi el ple desenvolupament de la meitat de la humanitat: les dones*”. I afegeix,

*“Aquesta feminització de la pau implica també la visibilització i la incorporació a la societat en el seu conjunt de les experiències pacífiques de les dones, tant en les seves pràctiques quotidianes com en la seva activitat pública a favor de la pau, incloent en la cultura de la pau les pautes de les relacions socials i de la seva regulació i resolució pacífica de conflictes tradicionalment vinculats als papers de gènere femenins i fent extensius a la resta de la societat valors com la tendresa, la comprensió, l’amor, la caritat, etc.”* (Mirón, M., 2004:468-69).

Les dones cantants han col·laborat en la construcció de la pau mitjançant la seva música, on cada una d’elles mostra la seva visió particular del què significa la pau. No podem parlar d’una única visió femenina de la pau, sinó de la suma de visions de totes elles. Elles estan duent a terme moltes activitats per construir la pau, cal que escoltem la seva veu, per aprendre de les seves experiències i per saber què hi tenen a dir al respecte. Utilitzen diferents formes expressives, compartint la riquesa de les seves diversitats culturals i del seu art entre tots i totes nosaltres, fent noves aportacions en el moviment per a la pau. Amb la música elles estan establint un diàleg i projectant noves mirades del món, canviant els atributs assignats històricament, d’obediència i submissió, rebelant-se contra l’ordre social establert, a la vegada que obren possibilitats de transformació a nivell personal i col·lectiu. Fer visible la seva presència, comporta legitimar i fomentar el seu treball en diferents períodes de temps, possibilitant a més a més, la formació d’una societat més igualitària, justa i solidària.

A més a més, tal i com comenta l’artista austríaca Valie Export<sup>9</sup>,

*“Els nous valors que nosaltres incorporem a les arts donaran lloc a nous valors per a les dones en el curs del procés civilitzador. Les arts poden ser importants per a l’alliberament de la dona en la mesura en la qual n’extraguem significació –la nostra significació–: aquesta espurna pot desencadenar el procés de la nostra autodeterminació. La pregunta sobre què podem donar a les arts, i les arts a les dones, es pot respondre de la manera següent: la transferència de la situació específica de la dona al context artístic estableix signes i senyals que, d’una banda, proporcionen expressions i missatges artístics nous i, d’una altra, canvien retrospectivament la situació de les dones (...).”*

De totes maneres al llarg de la història per part del poder s’ha intentat silenciar la veu de la dona i de la dona artista i, encara avui dia moltes han de seguir lluitant contra la **censura** en diferents llocs. Tal i com comenten Yolanda Agudo i Rubén Caravaca<sup>10</sup>:

*“Les dones artistes han patit la censura com ningú. En la majoria de llocs on la repressió era general, la dona ha patit aquesta i la pròpia per la naturalesa del gènere. (...) Totes les còpies dels discs de la sud-africana **Dorothy Masuka** van ser destruïdes pel Govern quan va cantar davant l’heroi de la independència del Congo, Lumumba. A Mauritània el Govern va prohibir radiar qualsevol cançó de l’artista més interessant del país **Malouma**, per les crítiques que ella feia als governants conservadors. A Sudan artistes com **Balabil, Hanan Bulu-Bulu i Gisma and Nasra**, van patir tot tipus de censura, arrests i prohibicions pel contingut de les seves cançons. A Zimbabwe les artistes **Stella Chiweshe i Deuler Djoko** van ser repudiades per les seves comunitats per atrevir-se a tocar instruments fins llavors reservats només als homes. (...) A Iran, **Faegeh Atashin** no va poder fer publicitat de les seves actuacions des del 1979 al 2000 al considerar-se que la música que interpretava era profana. Artistes com **Fatemeh Vaezi** o **Sima Bina** no podien actuar mai davant una audiència masculina. (...) El 1998 un concert que anava a celebrar **Hengameh Akhavan** a Bahar, es va haver de suspendre després de la intervenció violenta de la policia. L’únic motiu va ser que era un concert protagonitzat per una dona. A Afganistan les dones han tingut des de sempre prohibit cantar, el que ha portat a la mort a algunes d’elles. Només se’ls hi permetia fer-ho en festes privades a on solia haver-hi alcohol, sent moltes vegades obligades a prostituir-se. Recentment, i amb els Talibans expulsats del*

<sup>9</sup> A: *Visibilitat de les dones en els llenguatges artístics*. Bea Porqueres Gimenez. Professora d’Història a l’IES Vila de Gràcia. p. 99. Cicle de conferències 2006. Quaderns de l’institut, 10. Institut Català de les Dones, Generalitat de Catalunya, Barcelona: 2007.

<sup>10</sup> A: *La mujer en la canción popular*, <<http://www.ccespana.cl/descargas/mujer.htm>>



poder, l'aparició de la cantant **Salma** a la televisió, el gener de 2004, interpretant una cançó tradicional va motivar una protesta formal de la Cort Suprema de Justícia davant del govern. **Najiba Samin** té permès actuar a l'Escola de Música de Kabul, però per poder-ho fer es fa acompanyar d'un home armat que custodia la porta del lloc, davant la possibilitat de que extremistes decideixin jutjar-la. Entre Egipte i Anglaterra **Natacha Atlas** continua la tasca que van començar **Oum Kalsoum** (Egipte) o **Fairuz** (Líban), que van patir censura i tot tipus de crítiques i comentaris. El mateix passa en l'actualitat amb **Ruby** (Egipte), que en ple segle XXI i vivint en un país dels denominats democràtics, aliat incondicional d'occident, segueix patint els rigors de la censura. Veïna de l'anterior és **Yafa Yarkoni** que durant molts anys va cantar davant les tropes israelianes. Quan va manifestar que els horrors que realitzava l'exèrcit israelià li recordaven a l'holocaust, la seva música i els seus concerts van ser totalment prohibits. La palestina **Amal Murkus**, com altres artistes de la mateixa nacionalitat sempre han estat silenciades i vetades per les autoritats i empreses jueves. (...) **Chang Hui-Mei** va patir el rigor de la censura de Pequín després de que actués durant la cerimònia d'independència de Taiwan. Les pressions del Govern van ser tant enormes que Coca Cola que patrocinava els seus concerts va retirar el patrocini. Les autoritats xineses van obligar a suspendre al gira de la banda femenina de punk **Hang on the box** al considerar que la seva música no era apropiada. El govern de Pequín també va obligar a **Faye Wong** a retirar una cançó d'un disc a on manifestava «l'opi és càlid i dolç».

Les veus de les dones a molts països segueixen sent silenciades, prohibint-ne la seva música, els seus concerts, la possibilitat d'editar àlbums... tot i ser artistes reconegudes i comercials, i que viuen en països culturalment molt avançats. Casos recents són per exemple l'expulsió de la cantant americana **Linda Ronstadt** d'un Casino de Las Vegas per lloar a Michael Moore i a la seva pel·lícula *Fahrenheit 9/11*; també la protesta contra la censura protagonitzada per **Alanis Morissette** als premis *Juno Awards*; o la campanya de boicot, de protestes, amenaces, destrucció dels seus CD i censura a la ràdio que van viure les integrants del grup **Dixie Chicks** arrel de la intervenció de la cantant en un concert l'any 2003, pocs dies abans de que comencés la intervenció militar americana a Iraq, en la que va expressar que s'avergonyien de l'antic president George W. Bush. Les seves vivències van quedar reflexades a l'àlbum, **Taking the long way**, després de tres anys de silenci<sup>11</sup>; també la cantant **Madonna**, va decidir retirar el vídeoclip **American Life** (2003, tema coescrit amb Ahmadzaï), abans de que fos estrenat, per por a ser mal interpretada. En aquest es mostraven imatges del conflicte armat d'Iraq, de bombardejos, d'explosions, amb soldats americans lluitant, sent ferits, la població civil resultant maltractada... al final de la primera versió del vídeoclip, que després fou canviada, es mostrava a Madonna llançant una granada que era recollida per un senyor molt semblant a George W. Bush, que l'agafava per encendre's un cigarro; també destaquen **Las niñas**, que amb el seu tema **Ojú**, en contra de la guerra d'Iraq, de l'ex president Bush, del *corralito* a Argentina... van guanyar-se la censura de Televisió Espanyola; o també la cantant turca **Selda Bağcan**<sup>12</sup>, que ha estat censurada, reprimida i prohibida en moltes ocasions al llarg de la seva vida com a artista, o la cantant Jordana **Ruba Saqr**; o l'afeganesa **Sahar Afarin**<sup>13</sup>, entre d'altres.

En aquest recull, es presenten a **dones** que s'han **implicat musicalment** per intentar **transformar certes situacions establertes**, utilitzant la seva música i duent a terme diferents actes, inventant noves formes de transformació social per **construir una cultura de pau**. Les dones són agents constructores de pau, i des de fa anys venen encapçalant iniciatives pacifistes i musicals en les que ens fan sentir la seva veu, veus que parlen amb llengües diferents, i que utilitzen també diferents estils i gèneres, enriquint-nos amb la seva diversitat, transformant-se a la vegada a sí mateixes i al seu entorn per construir una cultura de pau.

<sup>11</sup> Sobre aquest esdeveniment s'ha editat el documental *Dixie Chicks, Shut up and sing, Freedom of speech is fine, as long as you don't do it in public*. De Barbara Kopple, Cecilia Peck. The Weinstein company, Cabin creek films. 2006. 87'. Anglès.

<sup>12</sup> <<http://www.freemuse.org/sw19509.asp>> <<http://www.seldabagcan.com.tr/>>

<sup>13</sup> Per a més informació cal destacar l'existència de l'organització *Freemuse, Freedom of Musical Expression*, basada en la Declaració Universal dels Drets Humans de les Nacions Unides, que defensa la llibertat d'expressió dels músics i compositors a nivell mundial, i que està en contra de la censura arbitrària i de la persecució dels músics. A la seva pàgina web <<http://www.freemuse.org>>, hi ha un apartat dedicada a la dona i a la censura.





N'és el cas de les dones xilenes ballant la **cueca sola**; de les dones sudaneses conegudes com a **Hakamas**; de la **Marxa mundial de dones** amb la creació d'una cançó que plasma les seves lluites a nivell mundial; també de la creació de la **Plataforma de dones artistes contra la violència de gènere**; de l'**Associació Revolucionària de Dones d'Afganistan**; i també el canvi de lletra de l'**himne austríac** per considerar-lo sexista, donada la realitat actual de la societat. Les dones fan públic el seu rebuig a la violència, aportant visions creatives per construir noves societats basades en altres maneres de veure el món.

Aquestes iniciatives i moviments ajuden a obrir espais per l'articulació de diferents perspectives, de veus i solucions alternatives a certs conflictes, relacionats amb causes i situacions que pateixen les dones, així com les causes de la violència que les envolta. A la vegada, influeixen profundament en la vida d'altres dones, contribuint significativament a la corrent d'esdeveniments que poden provocar la transformació. I a més, faciliten a la comunicació entre elles, difonent les seves experiències i organitzant-se a sí mateixes respecte a temes concrets que les afecten. Algunes d'aquestes iniciatives criden també a la participació de les dones en els processos de presa de decisions i de promoció de la pau, així com el desenvolupament de les relacions entre moviments de dones a nivell mundial.

Es presentaran a dones que han destacat també pel seu **activisme social, polític i musical**, utilitzant el seu rol de músic per denunciar diferents situacions. Per exemple **Joan Baez, Odetta i Nina Simone**, que van denunciar el racisme que imperava als Estats Units d'Amèrica durant els anys seixanta així com la guerra del Vietnam i altres conflictes armats. O també cal destacar a les cantants **Miriam Makeba i Sharon Katz**, que mitjançant la seva música van lluitar contra l'apartheid sud-africà.

També es posarà èmfasi en cantants que han format part de **moviments político-musicals** com van ser les integrants de la **Nueva Canción Latinoamericana** o **La Nova Cançó Catalana**. La participació de la dona en els àmbits polítics ha estat escassa històricament, però en aquests moviments político-musicals la seva participació ha estat clau per la realització d'una cultura de pau, utilitzant estratègies pròpies i específiques com a mediadores a diferents nivells, qüestionant els models jeràrquics basats en l'abús del poder, mitjançant la seva capacitat comunicativa, conciliadora, inclusiva i creativa.

Destacaran també **altres cantants** com **Aynur, Liza Umarova, Birlyant Ramzaeva, Mariem Hassan, Yang Du Tso, Sima Bina, Parissa, Ghashang Kamkar, Marzieh, Googoosh, Sara Alexander, Chava Alberstein, Noa i Rim Banna**, totes elles compromeses amb les **situacions que viuen els seus països**, responen a la realitat que les envolta amb respostes innovadores que es poden convertir en fonaments significatius per reconstruir o reinventar certes realitats. Totes elles fan sonar la **música** del seus països amb **desigs de pau**, perquè aprenguem a estimar la seva cultura i a valorar-la. Escoltar les seves veus ens permet conèixer les riqueses culturals de cada context, aportant a la causa de la pau entre els pobles i nacions, experiències i perspectives diferents. Alhora mitjançant els seus cants, poden captar l'interès per aquelles manifestacions musicals que es duen a terme arreu del món i que són diferents a la nostra cultura, veient que la música pot ser un element d'unió entre elles.

La **música** és un mitjà d'expressió i comunicació que permet descriure el què passa al nostre entorn, ja sigui real o imaginari, sent inseparable de la realitat social, política, econòmica i cultural. També permet expressar emocions, sensacions, sentiments... És una forma de comunicació diferent a les paraules, tot i que moltes cançons fan ús d'aquestes, reforçant així el missatge que es vol transmetre i comunicar.

En aquest quadern es citaran també moltes **cançons** escrites per dones, sobre temes socials, com per exemple la guerra, la pobresa, la violència domèstica, la marginació, el medi ambient, el racisme, la justícia, els drets humans, la pau... elles reclamen la fi dels conflictes armats i de la violència, proclamant la construcció de la cultura de pau per a les seves societats. A partir d'aquestes, elles ens donen a conèixer quines són les realitats que les envolten, coneixent a les protagonistes, sabent què fan, com viuen, quines són les situacions polítiques en els seus països d'origen (que en alguns casos han portat a moltes d'elles a exiliar-se)...

Per una banda les dones ens donen a conèixer les seves produccions artístiques, però per una altra, veurem que elles han estat i són objectes de representació, mitjançant cançons escrites també per homes que ens remeten a històries protagonitzades per elles en el camp de la construcció de la pau



(*Aung San Suu Kyi*, *Rigoberta Menchú*, *Las Madres de Mayo* i *La dona Zapatista*), o a situacions de violència que elles viuen i que són denunciades mitjançant cançons, on diferents cantants donen suport a les **dones i moviments de dones** que s'han implicat en la **construcció de la pau**.

Aquesta investigació va destinada al públic en general. Ara bé, les possibilitats que ofereix l'art i el cas concret de la música a nivell educatiu són infinites, de manera que es facilita una **fitxa musical** per treballar a partir de les cançons que es citen a continuació, pretenent integrar la cultura de la pau en l'àmbit educatiu. Segons Read (1959) proposa l'educació artística com a mitjà per la cooperació entre les persones, idea que concreta al dir que l'educació per l'art és una educació per la pau. L'art ofereix àmplies i profundes possibilitats educatives per la construcció d'un món diferent, en pau i en equitat, sense discriminació de gèneres (L. F. Cao, Marián, 2000: 185).

Per concloure, només dir que s'espera que el contingut d'aquest quadern desperti en els lectors i lectores la suficient inquietud per plantejar-nos reptes en la construcció de la pau mitjançant la música. Cal reforçar les accions de suport cap a les dones des dels diferents àmbits, com n'és l'educatiu, el cultural, polític i social. En aquest quadern es presenten diferents models femenins. Ara només cal ampliar i estimular la participació pública en aquest tema, despertant l'interès per les obres musicals de les dones, a la vegada que serveixin com a potencial model per les i els artistes joves.



## I. INICIATIVES PROTAGONITZADES PER DONES:

Actualment al món s'estan duent a terme iniciatives liderades per dones que davant diverses situacions de violència (conflictes armats, violacions dels drets humans, violència estructural... ) elles responen donant notes d'esperança cap al canvi d'aquestes. Ja siguin actes preventius o reactius elles s'organitzen inventant vies no violentes per resoldre els conflictes<sup>14</sup>.

Són dones que han liderat iniciatives sorgides en situacions de violència política, en les que la música, i en alguns casos també la dansa, adopten un simbolisme molt poderós que aconsegueixen qüestionar les estructures polítiques, com va ser el cas de la representació de la **Cueca sola** a Xile durant la dictadura de Pinochet. Tal i com comenta Marjorie Agosin, "*Dansant la dansa nacional de Xile soles, les dones comencen a emergir com a principis històrics amb una identitat per sí soles*" (2008:62).

També hi hagut casos en els que les dones, havent participat en el foment de la violència transmetent missatges d'ànims als soldats amb les seves cançons, dins del marc d'iniciatives de construcció de pau, han passat a participar en projectes en els que els seus rols s'han transformat per potenciar la pau enlloc de la violència utilitzant la música com a instrument. N'és el cas de les dones **Hakamas**, del Sudan.

També cal destacar el moviment mundial d'accions feministes anomenat **Marxa Mundial de Dones**, que reuneix a grups de dones i organitzacions que actuen per eliminar les causes que originen la pobresa i la violència contra elles. Dones de diferents països es van coordinar l'any 1995 per escriure un himne que plasmava les seves lluites i esperances.

D'altres duen a terme iniciatives musicals relacionades amb temes de vigència actual com és la violència de gènere, realitzant concerts, gires musicals, xerrades, trobades, reunions, marxes... a diferents escenaris. La música és la unió de totes elles, dones que viuen en indrets llunyans i diferents, però amb la idea en comú de vèncer a la violència, com per exemple la **Plataforma de Dones Artistes Contra la Violència de Gènere** (PMACVG).

És destacable també l'**Associació Revolucionària de Dones d'Afganistan**, on aquestes lluiten pels drets humans i per la justícia social al país. Les seves intencions i proclames han quedat enregistrades en més de deu àlbums que han gravat al llarg de diferents períodes històrics.

Per últim, s'analitza el canvi de lletra de l'**himne austríac** per considerar-se sexista davant la realitat de la societat actual (l'himne fou escrit l'any 1947). Des de l'àmbit lingüístic també s'ha vingut discriminant a les dones, on l'idioma és un reflex de la societat masculinista, i aquesta reformulació va venir motivada per una adaptació del llenguatge per conformar una societat igualitària i transformar la societat.

### Cueca sola

La **cueca** és la dansa nacional de Xile que es balla per parelles, representant l'assetjament amorós d'una dona a un home. Durant la dictadura del General Augusto Pinochet a Xile, molts homes van desaparèixer o es van exiliar, fet pel qual les dones van continuar ballant, però **soles**, convertint la dansa en una poderosa metàfora de com les dones xilenes afronten la situació de repressió i violacions de drets humans. Tal i com comenta Marjorie Agosin<sup>15</sup>:

<sup>14</sup> D'Egipte cal destacar la iniciativa protagonitzada per un grup de noies joves que el 2008 van tenir la idea de crear una emissora per Internet només per dones **Banat wi Bas**. Tal i com comenten "*L'objectiu d'aquesta emissora és canviar la mentalitat de les noies del meu país, aconseguir que tinguin criteri propi i aconsegueixin ser més independents*". La temàtica de l'emissora és molt variada, sent un dels temes estrella l'assetjament sexual en la via pública o en el treball –habitual a Egipte-. Dins de la programació de l'emissora s'emet un espai també per homes, "Només homes". A: *Las chicas de la radio, Un grupo de jóvenes egipcias crean una emisora en Internet solo para mujeres. Los temas sociales que abordan han interesado ya a 25.000 oyentes en solo cuatro meses*. El Periódico de Catalunya, 03/11/08.

<sup>15</sup> Per a més informació: *Women dancing alone: the Arpilleras and Chilean folklore*. Pp. 61-65. A *Tapestries of hope, threads of love. The arpillera movement in Chile* (2008). Second Edition. Marjorie Agosin. Foreword by Isabel Allende. Bowman & Littlefield publishers, INC.



“La dansa representa una denúncia d’una societat que ha desaparegut als cossos de les víctimes de la violència política, negant-els-hi un enterrament digne i silenciament als seus familiars. Amb la **cueca sola**, les balladores expliquen la història només amb els seus peus, la història del cos mutilat d’un ésser estimat. Amb els seus moviments i la música de la guitarra, les dones també recreen el plaer de ballar amb la persona desapareguda. Quan les dones trepitgen la pista de ball, elles criden al desaparegut i ballen per ells una dansa a la vida. (...) Ballant la dansa nacional d’aquesta manera, els membres del grup denuncien les accions del govern en un espai públic (...). Una dona que balla sola evoca a través del ritme de la cançó, la memòria de l’home absent, i la dansa, canvia d’una experiència de plaer a un pou de dolor i memòria. El mocador de la dona recorda a l’espectador la mortalla que cobreix a un cos mort. Els passos de les dones adopten un cert poder mentre es mou sola en l’escenari buit. Sovint com un preludi a la dansa, un grup de dones entren a l’escenari amb una pancarta brodada proclamant «Democràcia al país i a casa», subratllant que allò personal és polític i que la violència domèstica està profundament lligada a la violència del país en general (...). La dansa representa una afirmació de la vida i la negació de la mort. A través de la cueca sola i dels seus moviments plens de delicades i suaus cadències, les dones estan representant el cos lliure, el cos que no ha estat torturat, el cos que és ple de vida. (...) La cueca sola recorda al passat, la companyia de la parella, el plaer, desig, la sensualitat de ballar amb algú estimat. La dansa també reflexa el dolor de perdre a un ser estimat (...). Aquestes dones estan realment soles, els seus estimats no apareixen. La cueca sola i la seva relació amb la resistència i denúncia és un poderós fenomen de la cultura popular xilena. Moltes dones xilenes han estat maltractades a través de la tortura o violència domèstica. Les dones que ballen la cueca sola utilitzen els seus cossos i la sensualitat dels seus moviments per explicar les seves històries a un públic fascinat i compassiu, transformant la dansa tradicional del país en una crida per la llibertat. Com amb les arpilleres, la cueca sola s’ha convertit en una de les formes més creatives i efectives de protesta per les violacions dels drets humans a Xile (...). Quan les dones ballen la cueca sola, algunes porten les fotografies dels seus estimats com si ells per si mateixos estiguessin plens de vida i moviment”.

Una altra forma d’expressió artística a destacar són les **arpilleres**<sup>16</sup>, una forma de teixit artesanal que va aparèixer a Xile durant els anys de dictadura de Pinochet i que va servir a les dones per denunciar la realitat del règim. Les arpilleres s’enviaven a l’exterior del país, convertint-se en un poderós mitjà de comunicació per donar a conèixer què estava passant a l’interior, mobilitzant a la societat. Les dones s’agrupaven per teixir, sent també una forma de resistència política, de participació social i també de teràpia, ja que cosint podien expressar el què era difícil comunicar mitjançant la paraula, explicant les històries dels seus familiars desapareguts. També va servir perquè les dones poguessin obtenir recursos per sobreviure, ja que davant de la desaparició dels seus marits, elles van passar a ser les caps de família.



Arpillera de *La Cueca Sola* (Propietat de Marjorie Agosin). Fotografia d’Alba Sanfeliu



*Alguna cosa a celebrar, vacances a la nostra comunitat*  
A l’arpillera es veu un mural de Violeta Parra.  
(Propietat de Marjorie Agosin). Fotografia d’Alba Sanfeliu

<sup>16</sup> Per a més informació: *Conversant sobre l’arpillera de l’associació d’artesanes Kuyanakuy, Perú*. Roberta Bacic i Alba Sanfeliu.  
<<http://www.escolapau.org/img/programas/musica/07musica017c.pdf>>  
Visitant l’exposició: *The art of survival, International and Irish quilts*. Alba Sanfeliu.  
<[http://www.escolapau.org/img/programas/musica/visitant\\_expo.pdf](http://www.escolapau.org/img/programas/musica/visitant_expo.pdf)>



L'any 1983 moltes de les *arpilleristes* van decidir crear el grup folklòric **Canción para la vida**, per compondre cançons sobre les seves vides com a dones soles, cantant acompanyades. Moltes de les composicions les canten a manifestacions i actes commemoratius. En destaca **Te he buscado tanto tiempo**, sobre la recerca de la persona desapareguda pel país, que a la vegada és una denúncia als culpables. També cal destacar la cançó d'**Sting**, **They dance alone** (Cueca sola).

## Hakamas canten per la pau i pel Desarmament, la Desmobilització i la Reinserció (DDR)

**Hakamas** són les dones cantants tradicionals de Sudan (s'han trobat casos al sud de Kordofan i al sud de Darfur) que acompanyen als homes a la línia de front cantant cançons de guerra i animant-los a lluitar. Aquests grups de dones han donat recolzament tant al SPLA (*Sudan People's Liberation Army*) com al SAF (*Sudan Armed Forces*) i al PDF (*People's Defence Force*), així com als seus grups respectius alienats.

En el període de postconflicte, l'any 2006 el NSDDRC (*North Sudan DDR Commission*), i socis implementadors, van impulsar un programa d'educació per la pau, pels drets humans i per la prevenció del VIH a un grup de Hakamas al sud de Kordofan, a la vegada que es va intentar la redefinició del seu rol perquè puguin ser una influència positiva en les seves comunitats. El projecte va entrenar a Hakamas per assumir activitats de **construcció de pau i de reconciliació**, donant suport per formar una CBO (*Community Based Organization*) per facilitar un treball en el futur i assegurar una manera de que es guanyin la vida perquè continuïn realitzant activitats de construcció de pau. El projecte va afectar a 150 Hakamas i indirectament a 5 comunitats de *Southern Kordofan State*. El projecte va durar 3 mesos, i en el transcurs d'aquest, 25 Hakamas van realitzar varis concerts, cantant cançons de pau sobre el DDR i la reconciliació al sud de Kordofan.

## Marxa Mundial de Dones

L'any 2000 es va celebrar la **Marxa Mundial de Dones**<sup>17</sup>, arrel de la celebració l'any 1995 de la **Marxa Mundial de Dones contra la pobresa** realitzada a Quebec. Les reivindicacions mundials de la marxa van ser eliminar la pobresa, demanant la redistribució de la riquesa, i eliminar la violència cap a les dones, apel·lant al respecte de la seva integritat física i mental.

Milers de grups van manifestar la seva solidaritat amb les dones del món. Més de quaranta països van organitzar la seva pròpia marxa nacional; hi van participar al voltant de 6000 grups, d'un total de 161 països, d'entre els quals 110 van formar una coordinació o coalició per treballar sobre la marxa mundial a escala nacional.

L'organització de la Marxa va fer una crida a totes les dones del món a compondre una cançó que plasmés les lluites i les esperances de les dones. Es van rebre 30 cançons a on les dones expressaven el seu rebuig als conflictes armats, a la corrupció, a la impunitat, al tràfic sexual, a la violència familiar... s'oposaven a les injustícies, als models econòmics actuals, a la fam, a la discriminació i a l'explotació, demanant a la vegada el respecte als seus drets, l'equitat, la igualtat, el poder d'escollir, el dret a expressar-se i decidir. Totes les lletres es van reunir en una sola cançó internacional, amb la sonoritat de 26 idiomes provenint de 23 països del món. La cançó es va titular **Capire Mosamam Capire** (*Comprensió, Determinació, Comprensió*) i és una crida a les dones a la participació, per aconseguir un món millor encaminat cap a la pau, la justícia, la igualtat i la dignitat<sup>18</sup>.

Amb anterioritat a la Marxa Mundial de Dones, cal destacar que l'any 1995 es va celebrar la **IV conferència de les Nacions Unides sobre les dones a Pequín**, que va reunir representants de 189 governs i més de 2.100 Ong amb l'objectiu d'establir un estatut per al progrés, l'emancipació i la igualtat de drets de les dones. En aquesta Conferència Mundial, es va proposar que la mobilització contra la

<sup>17</sup> <<http://www.marchemondiale.org>>

<sup>18</sup> Per escoltar el tema:

<<http://www.feminismo.info/webgalego/audios/42-audios/55-capire-internacional.html?tmpl=component&print=1&page=>>>



violència i la pobresa de les dones es realitzés a nivell mundial, seguint amb les iniciatives de les primeres marxes de dones com la de 1995 al Canadà.

Sobre aquest tema, cal destacar la composició de la violinista **Simone Lambregts, Xotis a Pequín**, una cançó dedicada a la seva mare, qui va participar a la Cimera de Pequín, com a fundadora d'un partit 'de la dona' que volia presentar-se com a partit en defensa d'una actitud més femenina en la política general a Holanda. La cançó es pot trobar al CD **Folk nou** de **Primera Nota** i **Urbàlia Rurana** (1996).

### Plataforma de Dones Artistes Contra la Violència de Gènere (PMACVG), per la pau amb les armes de la cultura

La **PMACVG** va néixer l'any 1997 arrel de la mort d'Ana Orantes, una dona que fou cremada viva pel seu marit després d'haver denunciat públicament a un programa televisiu la situació de maltractaments que patia per part d'ell. Cristina del Valle feia temps que intentava articular i donar forma a la idea de crear una organització formada per dones de diferents àmbits culturals, i després d'una reunió, va aconseguir comptar amb el recolzament de Marta i Marília (Ella baila sola), Malú, Mary Ángeles (Camela), Aurora Beltrán (Tahúres Zurdos), Pastora Soler, Soledad Jiménez (Presuntos Implicados), entre d'altres. D'aquesta manera volien fer pressió i sensibilitzar sobre el tema de la violència de gènere fent de portaveus davant dels polítics i de la societat en general. Així s'entrevistaren amb càrrecs públics, com l'antic president del Govern José María Aznar, o els Reis d'Espanya, a qui els hi van fer arribar una petició d'elaboració d'una Llei Integral contra la Violència de Gènere, recolzada per 50 organitzacions de dones.

Al llarg d'aquests anys la PMACVG ha participat en moltes xerrades, conferències, entrevistes... rebent nombrosos premis. Fins i tot es va crear un espai de radio setmanal durant un any, on cada set dies es convidaven a dones d'altres organitzacions com Dones de Negre, organitzacions de dones emigrants, Dones afganes, també la Unió nacional de dones Saharais, així com membres de la Plataforma d'Homes contra la violència, per parlar sobre temes de violència de gènere.

La Plataforma ha viatjat també a varis llocs del món reforçant vincles entre organitzacions femenines i mostrant-hi el seu suport:

- L'any 2002 l'actriu Inés Morales i Cristina del Valle foren convidades als campaments saharais a **Tinduf**, per la Unió Nacional de Dones Saharais que celebrava el seu IV congrés, i des d'aleshores, continuen recolzant a les Dones Saharais i a la seva lluita per un referèndum just, lliure i transparent, duent a terme activitats públiques per informar sobre el tema.

- L'any 2003 van viatjar a **Bagdad** per dir *No a la guerra*, i mostrar el seu recolzament al poble iraquia. Allà van realitzar un concert per la Pau entre artistes iraquianes i espanyoles.

- L'any 2004 van viatjar a **Palestina** i amb paraules de Cristina del Valle "*el viatge és una crida a la consciència de l'horror que viu un país ocupat, al que se l'està rodejant amb un mur vergonyós, i per trobar-nos amb dones d'allà, que, com en tots els conflictes, sent les que lluiten per la pau, sempre són les principals víctimes*"<sup>19</sup>. Així doncs es pretén "*Condemnar l'«apartheid» que aïlla i anul·la el poble palestí amb les nostres pròpies armes, que són la música i la paraula*"<sup>20</sup>. Allà es van reunir amb la Reina Rania de Jordània; el president de l'ANP Yasser Arafat, Hanan Ashrawi, presidenta de la comissió de Drets Humans, diferents organitzacions de Dones Palestines i Israelianes, i amb parlamentaris israelians. Van visitar els campaments de refugiats de Jenin i Nablus i les ciutats de Jerusalem, Ramallah, Betlem i Kalkilah, ciutat rodejada pel mur. Allà van realitzar varis concerts, com per exemple al Teatre Principal de Ramallah, on van fer una versió de la cançó **The Wall** de Pink Floyd canviant la tornada: "*Killer, Sharon. Deixa'ns en pau/ No volem ser un altre maó/ No volem ser un maó del teu mur*". També se'n va celebrar un altre a un teatre de Betlem on Marina Rosell va cantar **Bufa Ventet**, amb el

<sup>19</sup> 100 músicos, actores y escritoras españolas viajan a Palestina como embajadoras de la paz. Fernando Iñiguez El País, 24/02/04, p.40.

<sup>20</sup> Comentari de Cristina del Valle extret de:

<[http://www.nodo50.org/haydeesantamaria/docs\\_ajenos/artistas\\_palestina\\_23022004.htm](http://www.nodo50.org/haydeesantamaria/docs_ajenos/artistas_palestina_23022004.htm)>



músic palestí Astoral Abu Sharma i Mercedes Ferrer va cantar **Revolució**, on va comentar “*Amb la cadena de l'amor destruïrem el mur de l'odi*”<sup>21</sup>.

De retorn del viatge la PMACVG va organitzar l'espectacle **Ellas dan la nota**<sup>22</sup>, una gira musical, de poesia i ball, on van actuar a 13 ciutats espanyoles durant el mes de febrer al mes de juny del 2004, per denunciar els maltractaments contra les dones. L'objectiu de l'espectacle era que el públic prengués consciència de la gravetat de la violència que s'exerceix sobre la dona en tots els àmbits de la vida.

En aquest mateix any van viatjar a **Brussel·les**, al Parlament Europeu en el que van presentar un informe sobre la violació dels drets de les dones i del poble palestí per part del govern israelià i per demanar la suspensió de l'acord econòmic preferencial que manté la UE amb Israel. També van viatjar a **Algèria** a on van organitzar un concert d'artistes espanyols, algerians i saharauis, entre d'altres, per impulsar els processos de pau, el dret a l'autodeterminació i reunir els esforços de les dones en la resolució del conflicte del Sàhara Occidental. I a **Nova York**, on Cristina del Valle fou ambaixadora per Espanya de la campanya dels objectius del mil·lenni de l'ONU.

- L'any 2006 van viatjar a **Mèxic** i a **Ciudad Juárez**, amb la finalitat de solidaritzar-se amb les organitzacions de mares de víctimes i denunciar la impunitat contra els crims de les dones a l'estat de Mèxic. Aquest mateix any la Plataforma i l'Institut de *Cultura del Sur* (fundació que engloba a tots els ajuntaments del Sud de Madrid), van dur a terme un projecte d'agermanament entre les dones de Ciudad Juárez i les dones del Sud de Madrid. També van viatjar novament a palestina, sota el nom “*Sinfonía de Mujeres por la paz en Palestina*”, on van demanar la Pau i van presentar la “*fulla de ruta de les dones per la pau*”.

- Durant el 2007 un grup de la Plataforma va participar al V Congrés de la Unió Nacional de Dones Saharauis a Tinduf i a Brusel·les, on la Plataforma va rebre el premi Internacional *Silver Rose* del Parlament Europeu per promoure el diàleg intercultural i la pau.

- A principis de gener del 2008 la Plataforma va viatjar novament a Natzaret. Tal i com comenten “*Amb aquesta nova iniciativa pretenem contribuir a la pau a Orient Mitjà atorgant a la dona un paper protagonista en la mediació i la cerca d'una solució pacífica a l'actual conflicte palestino-israelià*”. El viatge va ser la segona fase de la iniciativa “*Sinfonia de dones per la pau a Palestina*”. A finals d'any varies artistes membres de la Plataforma, van actuar a ciutats de Cisjordània a favor del diàleg. La música, barrejada amb poesia, va servir per celebrar concerts a favor de la pau i l'entesa. Es va celebrar un concert a la plaça del pessebre, a Betlem, amb Vicky Luna (ex Las Niñas), Edu, Paloma del Sol (Ex Hijas del sol), Javier Ruibal, Cristina Narea, les germanes Greta i Belén Garbo, Cristina del Valle i una agrupació de gaiteres de la localitat asturiana de Candás. Durant l'estada van realitzar tallers amb infants d'escoles àrabs, visites a assentaments de refugiats i trobades amb dirigents palestins i organitzacions no governamentals israelianes.

## Associació Revolucionària de Dones d'Afganistan (RAWA)

Les dones afganeses s'han convertit en un símbol de la resistència contra els integristes i fonamentalistes que els han negat el dret a ser considerades persones. L'any 1977 va néixer l'**Associació Revolucionària de Dones d'Afganistan (RAWA)**, representant la lluita pels seus drets i llibertats, fent un treball quasi sempre des de la clandestinitat. Mostrant la seva oposició a la invasió soviètica, i la lluita posterior contra les polítiques masculistes i repressores dels Talibans com de l'Aliança del Nord, faccions armades enfrontades al país, elles han demostrat que malgrat la repressió no hi ha hagut res que hagi silenciats les seves veus demandant la dignitat i el respecte que es mereixen.

En aquest intent de trencar el silenci, en les últimes dues dècades, l'Associació no ha dubtat a conservar i promocionar la preocupació per la cultura i l'art, intentant alliberar-lo tant com han pogut de les invasions externes. D'aquesta manera RAWA ha organitzat un nombre de cançons patriòtiques i

<sup>21</sup> *Música para cicatrizar heridas. Escritoras, cantantes y actrices españolas viajan a Palestina en una caravana de paz*. Núria Martorell. El Periódico de Catalunya, 01/03/04, p. 48.

<sup>22</sup> <<http://www.ellasdanlanota.org/>>



revolucionàries en diferents volums. Les cançons han estat interpretades per estudiants de les escoles clandestines organitzades per l'Associació, reflectint diferents períodes històrics del país. Per exemple la primera i segona col·lecció de cançons es van editar el 1986 sota la invasió russa. El tercer àlbum es va editar el 1991, quan el govern del país estava al límit del col·lapse. El quart és una col·lecció de deu cançons dedicades a la seva valenta líder i màrtir Meena. Del cinquè al desè àlbum es van editar després del col·lapse del govern i de la invasió a Kabul dels Ikhwan, descrivint la situació de calamitat viscuda durant aquests anys. El penúltim àlbum es va editar sota l'administració dels Taliban, i el darrer fou editat després del col·lapse dels Taliban.

A la pàgina web de l'organització es troben aquestes cançons, que demanden justícia, llibertat, democràcia, d'altres que descriuen la destrucció del país, d'altres que clamen a la resistència, també himnes dedicats als seus màrtirs... De totes maneres, moltes d'aquestes cançons adopten un llenguatge o transmeten missatges que clamen la revenja, la lluita en contra dels opressors i als enemics, etc. Les cançons es poden escoltar a través de la pàgina web, a més a més de llegir el contingut de les lletres i oferint també la possibilitat de comprar els àlbums a través d'Internet<sup>23</sup>.

Sobre les dones afganeses cal destacar també la cançó del cantautor canari Pedro Guerra, **Burka**.

### Àustria canviarà el seu himne per sexista (2005)<sup>24</sup>

L'**himne austríac**, l'únic europeu escrit per una dona, serà reformat per a eliminar els aspectes sexistes que conté la lletra, i la primera versió alternativa ja ha sonat a les ones de la ràdio estatal. La iniciativa per a modificar el text la va llançar la ministra de la Dona, **María Rauch-Kallat**, per considerar que l'antic text té aspectes discriminatoris que atempten contra la dignitat femenina. L'himne de la II República d'Àustria el va escriure el 1947 la poetessa **Paula Von Preradovic**, mentre que els arranjaments actuals els ha supervisat un home, el seu fill Fritz Molden. Els aspectes sexistes resideixen en un vers que entona "*Grans fills té la nació*", i s'ha modificat per un "*Filles, fills grans té la nació*". Així mateix es va canviar el text original per a convertir un "*cor de germans*" en un "*cor de l'alegria*", substituint la paraula "*pàtria*" (Vaternalnd, en Alemany, amb al·lusió directa al pare) per la de "*nació*". La ministra, del conservador Partit Popular Austríac (OeVP), va dir al diari *Kurier* que la política d'igualtat "*també és política lingüística*" i que l'himne conté una discriminació. "*Si es parla de fills, cal parlar també de filles*".

El canceller federal austríac, Wolfgang Schüssel, vol encarregar a les ministres del seu Gabinet que presentin un text consensuat per la festa nacional, el pròxim 26 d'octubre. El soci de coalició del Govern, el BZOe que presideix l'ultranacionalista Joerg Haider, rebutja rotundament aquesta reforma, i Ursula Haubner, ministra d'Afers Socials d'aquest partit i germana de Haider, va proposar "*preguntar a les dones si es senten discriminades*". Bona acollida, per contra, ha tingut la idea entre les files de l'oposició socialdemòcrata i Els Verds, que amb anterioritat ja havien plantejat la reforma.

L'himne, amb lletra de Paula von Preradovic i música inspirada la cantata KV 623a de Mozart (coneguda com "*cantata masona*"), es va designar oficialment himne austríac. Von Preradovic va guanyar un concurs al que es van presentar 1.800 propostes i se'n va emportar l'honor, així com 10.000 xilings de recompensa, que va donar a Càrites.

<sup>23</sup> Per a més informació: <<http://www.rawa.us/rawasongs/index.html>>

<sup>24</sup> Notícia extreta íntegrament del diari El País, *Gente*, 29/09/05





## II. AMB VEU DE DONA:

En els darrers cinquanta anys moltes dones cantants s'han implicat musicalment en la construcció de la pau a partir de la seva música. Són dones de diferents llocs del món i de diferents èpoques, que han sabut aprofitar la seva condició de cantants i creadores, per tractar els temes que d'alguna manera les han afectat, tant a elles, a les dones com a col·lectiu, o a les seves comunitats, societats o països.

Són dones que han participat en moviments polític-musicals, o que han tractat temes polítics i socials amb la seva obra, i que han destacat també pel seu activisme social, musical i polític. Les seves implicacions en la construcció de la pau van més enllà de l'àmbit purament musical, convertint el seu art en protesta, en declaració d'intencions, en missatges d'obert enfrontament contra les autoritats, en vehicle per transmetre els seus somnis... Cantant, elles intenten transformar les realitats que les envolten, sobretot, les situacions de violència.

En alguns casos fins i tot, la seva llibertat d'expressió s'ha vist qüestionada i retallada en varies ocasions, tenint que afrontar situacions d'empresonament o d'exili dels seus països d'origen (en alguns casos durant forces anys), a més a més de rebre amenaces de mort, d'haver d'afrontar la prohibició de l'emissió de les seves cançons, de les seves actuacions, així com el boicot a la venda dels seus àlbums. De totes maneres, en la distància, es convertiran en les portaveus de la seva cultura, cultura que en alguns casos s'està intentant esborrar o silenciar per part de diferents règims polítics.

Elles són Lale Andersen, Lucy Manheim i Marlene Dietrich, cantants destacables durant la Segona Guerra Mundial; Joan Baez, Odetta i Nina Simone, dels Estats Units d'Amèrica; Miriam Makeba i Sharon Katz, de Sud-àfrica; dones que han participat en els moviments polític-musicals de la *Nueva Canción Latinoamericana* i *La Nova Cançó Catalana*; les cantants Kurdes, Txetxenes, Saharauis i Tibetanes, Aynur, Liza Umarova, Birlyant Ramzaeva, Mariem Hassan, Yang Du Tso, Dromalky i Janyan Kyi; i també Sima Bina, Parissa, Ghashang Kamkar, Marzieh, Googoosh; Sara Alexander, Chava Alberstein, Noa, Rim Banna i Yasmin Levy.

Després d'una breu presentació de cada una d'elles sobre els aspectes musicals i biogràfics que les fan importants en la construcció d'una cultura de pau a través de la música, es facilita un llistat de cançons escrites per elles que fan referència a varis temes, com per exemple, la pau; els drets humans, les crisis humanitàries, els drets civils i la discriminació racial, cançons sobre la pobresa, d'altres que aposten per la comunicació, cançons que són declaracions sobre la seva cultura, etc.

### Una cançó amb nom de dona: *Lili Marleen*

***Lili Marleen*** és una famosa cançó alemanya basada en el poema escrit pel soldat **Hans Leip** el 1915, **Cançó d'un jove sentinella**, i musicat per **Norbert Schultze** el 1937, i rebatejat amb el nom de **La noia sota la farola**. La cançó es va estrenar el 1938, sent interpretada per la cantant alemanya **Lale Andersen**, i va obtenir gran popularitat durant la Segona Guerra Mundial, coneixent-se arreu amb el nom de ***Lili Marleen***.

La cançó narra la història de dos amants que davant la porta de la caserna militar decideixen dir-se adéu, sense prometre un futur de pau i felicitat. Expressava també l'enyorança dels soldats per la pàtria i per l'estimada, i la duresa de la guerra, guardant una relació directa amb la realitat immediata.

Quan va ser estrenada, la cançó va tenir un èxit escàs, i no es va fer popular fins més endavant, entre els soldats del cos expedicionari a Àfrica (*Afrika Korps*). L'any 1941 va ser radiada per l'emissora pels soldats de Belgrad, aconseguint una popularitat tant inesperada que a partir d'aquell moment es va utilitzar diàriament per tancar la programació. Segons H. R. Fritsche –militar responsable de l'emissora– “*Ens va agradar molt, i la varem posar moltes vegades, potser masses*”. L'èxit de la cançó va cridar l'atenció del Ministre de Propaganda Joseph Goebbels, que va intentar prohibir l'emissió a Radio Belgrad, ja que la considerava “*sentimental i decadent*” (La música del III Reich: 2007:170), i que no s'ajustava a la seva concepció de propaganda. També a finals de juliol de 1941 el subtenent Reintgen va prohibir que es continués posant la cançó:



*“¡Nois, us falta un bull! –els hi va dir, segons sembla, als encarregats de l'emissió-. ¡Al matí, Lili Marleen, a la tarda Lili Marleen, a la nit Lili Marleen! ¡Això ja passa de la ratlla! A partir d'ara queda prohibida aquesta Lili. ¡Divertiu-vos amb altres noies!. I llavors va succeir el miracle: hi va haver una espècie de rebel·lió popular al front, amb enviaments massius de cartes i també des de la mare pàtria. «Perquè ja no poseu aquesta cançó la de Lili Marleen i el sentinella cantada per Lale Andersen? Volem escoltar aquesta cançó i aquella veu». (Sala, R.: 2008: 102).*

D'aquesta manera, amb l'enorme popularitat de la cançó, i davant les protestes dels soldats, es va mantenir en antena.

La cançó va ser el *hit* de la Segona Guerra Mundial, i el símbol universal del desig de pau dels soldats, de reconciliació i fraternitat. Representava un espai de tendresa i d'una feminitat abstracta i idealitzada enmig de la brutalitat de la guerra, retornant al soldat l'esfera d'individualitat que el front li havia pres; fins i tot, es va parlar de la suposada capacitat de la cançó per aturar durant uns minuts el combat<sup>25</sup>.

Es va convertir en un fenomen de masses. Primer va ser una cançó del nazisme, però posteriorment es va estendre fins el bàndol aliat, fent-se popular entre els soldats de tots els fronts<sup>26</sup>. Unia a totes les nacions, sent la cançó traduïda a més llengües de tot el segle XX. Segons un articulista nord-americà representava el “*togetherness*” (agermanament, solidaritat) de la 2GM.

Els nacionalsocialistes van intentar utilitzar la cançó amb finalitats propagandístiques, però els resultats van ser fallits. Es van fer centenars de versions i paròdies: pronazis, antinazis, humorístiques, trivials o dramàtiques. Tal i com comenta Rosa Sala “*La seva lletra va ser transformada, maltractada, substituïda, adulterada fins a extrems inconcebibles: en quasi tots aquests casos, la única cosa que sobrevivia al poema original era el nom que Leip li havia donat a la seva misteriosa dona*” (Sala, R.: 2008: 31).

Els britànics la van utilitzar com a propaganda contrària, on **Lucy Manheim** la va interpretar a la BBC amb una lletra modificada que acabava amb aquestes paraules: “*El Führer és un tirà (...)* ¡Pengeu-lo de la farola! / Teva, Lili Marleen” (La música del III Reich: 2007:171). I clandestinament hi van haver-hi molts alemanys que farts de la guerra, també van versionar Lili Marleen (versions anònimes):

*“Sota la farola/ Davant la cancelleria del Reich/ Allà penja el nostre Führer/ I també Robert Ley, / I tots passen per allí/ Volen veure penjats també als altres/ Als altres del partit”; “Sota la farola/ Davant la cancelleria del Reich/ Pengen tots els jerarques/ I també el Führer penja a allí/ I tota la gent es deté/ ¡volen veure al seu Führer!” (Sala, R.: 2008:184).*

La cançó ràpidament es va veure identificada amb la cantant que la va personificar, **Lale Andersen**, tot i que al principi va incomodar la incongruència que una cantant femenina cantés una cançó on el subjecte líric és un home (com van expressar Hans Leip i Norbert Schultze, a més a més d'importants figures polítiques del Tercer Reich). Tal i com comenta Rosa Sala

*“Tot apunta a que els soldats apreciaven molt especialment que les seves pròpies nostàlgies i desigs reprimits fossin expressats per una veu de dona que constituïa, precisament, un element fonamental de l'univers sentimental femení pràcticament inexistent al front. Es produeix una misteriosa transferència psicològica entre la femineïtat enyorada i la femineïtat que s'encarna musicalment en la veu de la cançó. Després de tot, la coherència poc interessa quan apela als sentiments, i aquesta va ser la funció principal de Lili Marleen a l'imaginari del soldat”. (Sala, R.: 2008: 92-93).*

Malgrat l'èxit de la cançó, el setembre del 1942 Lale Andersen fou detinguda per la Gestapo, acusada de mantenir contactes amb artistes jueus residents a Suïssa prohibint les seves actuacions i vetant a la

<sup>25</sup> Per a més informació: *El frente de África. A Lili Marleen, Canción de amor y muerte*. Rosa Sala Rose. Global Rhythm Press, 2008. p. 110.

<sup>26</sup> El 1968 per exemple, a l'abric de nous temps ideològics que havia marcat el Maig Francès, el grup britànic *The New Vaudeville Band*, va tocar Lili Marleen vestits amb uniformes esparracats i bombes de mentida, fent de la cançó una protesta antibèlica de vint minuts de durada. *Lili Marleen, Canción de amor y muerte*. Rosa Sala Rose. Ob. Cit. pp. 111-112.



cançó també. Amb posterioritat serà acusada de tenir una actitud “nazi i militarista, i ocasionalment fins i tot una mentalitat extremadament nazi” (Sala, R.: 2008: 139), actitud que es desprenia de les seves cartes i que va significar la prohibició d’activitats artístiques en zones nord-americanes.

Finalment la cantant va reprendre les seves actuacions, però seguint la prohibició de la Cambra de Cultura del Reich de no cantar la cançó. Davant les peticions dels soldats, i sense possibilitat d’informar sobre la prohibició, Lale Andersen va sortejar aquesta qüestió tenint la idea de fer-la cantar al públic, al·legant que ella ja l’havia cantada prou vegades, i així es lliurava de donar explicacions, a la vegada que es seguia sotmetent al règim.

La cançó també fou interpretada per **Marlene Dietrich** en nom del seu compromís antifeixista. Per això va eliminar la dimensió soldadesca de la cançó.

*“La Lili Marleen de la Dietrich ja no hi ha res que soni a marxa militar, ni a desfilada, ni a mort. Només la melancòlica esperança d’un món millor simbolitzat per l’amor de Lili i el soldat. Amb Marlene Dietrich, Lili Marleen queda plenament depurada de tot residu afí a la mentalitat nazi. Els britànics la van prendre a l’enemic, però van ser els nord-americans els qui la van «desnazificar» definitivament”* (Sala, R.: 2008:153).

De totes maneres la cançó també disposa d’una part fosca. Fou la cançó preferida de Reinhard Heydrich, -el segon comandant de les SS-, i la feia tocar als crematoris dels camps de concentració (també fou la cançó preferida d’Augusto Pinochet). L’escriptor nord-americà Louis Begley descriu en una novel·la autobiogràfica que,

*“després de la vana rebel·lió polonesa de 1944, els ocupants alemanys van reunir a homes, dones i infants a la plaça de l’estació de Varsòvia. Les violacions de les dones i els trets efectuats a cegues contra la gent van ser amenitzats amb Lili Marleen que un soldat posava una i una altra vegada en un gramòfon.”* (Sala, R.: 2008:121).

Tot i això la cançó també va ser utilitzada tant pels botxins, com per les víctimes, sent un mitjà de supervivència on es cantava als camps de concentració modificant la lletra, i transmetent notes d’esperança, com mostra aquest exemple trobat al camp de concentració de Bikernau: *“Portant la meua càrrega/ Sota el fang i la pluja/ Continuo avançant/ El cap inclinat de dolor/ Què serà de mi?/ Pot ser que aquesta nit/ Ploris i sospiris/ Però amb el temps/ Tornaràs a somriure/ Per a qui, Lili Marleen?/ Per a qui, Lili Marleen?”* (Sala, R.: 2008:122-23).

### EUA durant la dècada dels 50 i 60

Durant la dècada dels 50 als EUA va néixer la música rock, fruit de la trobada entre el *rythm’n’blues* i el *country*. Aquest estil musical es va convertir gradualment en l’instrument perfecte dels joves per canalitzar idees, anhels i esperances. Amb la música semblava que es podia transformar el món, convertint-se en un important mitjà de comunicació per canalitzar els somnis de la joventut. A mitjans de la dècada dels 50 i sobretot a partir dels 60 EUA vivia en un clima social tens, degut en gran part a la participació del país en la guerra del Vietnam i també pel tema de la lluita pels drets civils i la igualtat davant la llei de la població afroamericana, que van tenir lloc entre el 1955 i el 1968 per acabar amb la discriminació i segregació racial, sota el lideratge de Martin Luter King.

Serà en aquest ambient que va ressorgir la música folk i la cançó protesta, apareixent cantants lligats a ideologies. Una de les grans representants femenines d’aquesta època va ser **Joan Baez**, interessada per la música des de ben jove, es va anar convertint en una figura i veu de gran compromís social i polític. Als anys 60 va ser batejada amb el sobrenom de la *Reina de la cançó protesta*, anys caracteritzats pel seu activisme social, musical i polític. Va encapçalar vàries protestes i actes contra la guerra, fet pel qual fou detinguda i empresonada, negant-se a pagar part dels seus impostos, a més de celebrar actes diversos al costat de Martin Luter King, participant i cantant en nombroses marxes i manifestacions per la lluita dels drets civils. Als 70 va continuar amb la seva carrera musical i activitats polítiques visitant Hanoi (Vietnam) per ser testimoni de les conseqüències directes de la guerra,



recopilant les impressions rebudes en l'àlbum **Where are you now my son?**. Als 80 la seva popularitat va reprendre embranzida arrel de la seva participació al concert de rock *Live Aid*. Durant els 80 i els 90 va viatjar a l'Orient Mitjà, a Sarajevo i Amèrica Llatina intentant trobar possibles solucions als conflictes armats.

Joan Baez ha impulsat la creació d'organitzacions relacionades amb la cultura de la pau. L'any 1965 va fundar l'Institut per l'estudi de la noviolència (actualment Centre de Recursos per la Noviolència) i el 1979 va fundar *Humanitas International Human Rights Committee*, una organització per promoure els drets humans, el desarmament i la noviolència.

D'Estats Units cal destacar també a les cantants i activistes **Odetta** i **Nina Simone**, les dues implicades sobretot en el moviment per la lluita dels drets civils de la població afroamericana posant èmfasi al paper de la dona.

**Odetta** és considerada una de les veus llegendàries pel moviment dels drets civils, definida per Martin Luther King com la *Reina de la música folk americana*, i que va influenciar a cantants com Bob Dylan, Joan Baez o Janis Joplin. Amb la música ella va poder fer prendre consciència de l'orgull negre. Tal i com comenta “*ser una negra i dir-me que no era necessària, o anar al cine i veure el paper que els hi donaven als negres... la música i les lletres em van servir per anar pel món amb la cara ben alta*”<sup>27</sup>. Va morir el passat 2 de desembre del 2008.

**Nina Simone** va ser cantant de jazz, de blues, de *rhythm and blues* i soul, a més de pianista i compositora. Va néixer a Estats Units però arrel de l'assassinat de Martin Luther King el 1969 va decidir anar-se'n a viure a França. El 1978 fou detinguda ja que durant la guerra del Vietnam es va negar a pagar impostos. De ben petita ja va experimentar el racisme de la societat americana, quan al seu primer concert de piano els seus pares van haver de cedir els seus seients de la primera fila perquè hi poguessin seure uns espectadors blancs. Aquest fet i d'altres li van anar forjant un caràcter rebel i el seu art, de mica en mica es va anar convertint en un art de protesta, sent la veu dels oprimits i de la reivindicació dels drets de la població negra nord-americana i de la dona. Als anys 60 es va convertir en activista pels drets civils, i es va fer partidària de les Panteres Negres. Ella mateixa havia comentat que sort en va tenir de la música per canalitzar les seves vivències ja que sinó, vivint les situacions d'injustícia que va viure, hauria reaccionat violentament.

### Sudàfrica durant l'apartheid

Una de les altres grans figures de la música popular que va lluitar fermament pels drets de la població negra, i concretament en la lluita per la fi de l'apartheid a Sud-àfrica va ser la cantant **Miriam Makeba** (1932-2008). De petita ja va ser víctima indirecta de les polítiques sud-africanes, ja que va passar els seus primers sis mesos de vida a la presó amb la seva mare, empresonada per vendre cervesa casolana il·legalment fruit de les necessitats econòmiques. Miriam Makeba o altrament anomenada *Mama Afrika* es va convertir en la primera cantant sud-africana de reconeixement internacional, sent l'estrella més gran de jazz dels 50 a Sud-àfrica.

Ella va aprofitar el seu rol de cantant per lluitar contra la desigualtat, la injustícia, la llibertat del poble Africà, els drets de les dones i la pau, convertint-se en una activista pels drets humans i en el símbol de les classes oprimides, a través del contingut de les seves cançons i dels seus actes.

Fruit de la situació d'*apartheid* que vivia Sud-àfrica va decidir abandonar el seu país el 1957, instal·lant-se a Londres i Nova York, a on va impulsar la seva carrera musical. L'any 1959 va aparèixer en el documental *antiapartheid "Come Back Africa"*, del director Lionel Togosin, estrenat al Festival de Cinema de Venècia, en el que es mostrava com era la vida diària sota l'apartheid.

<sup>27</sup> Documental *Get up, stand up. Say it loud*. Dirigit per Rudi Dolezal, Hannes Rossacher i Simon Witter, coproduït per ZDF Alemanya i la cadena Francesa-Alemanya Arte. 2003.



L'any 1963 va parlar davant d'un comitè especial de les Nacions Unides a on va denunciar l'*apartheid* i el "malson de la brutalitat policial i el terrorisme del govern", demanant el boicot internacional dels països cap a Sud-àfrica. Aquest fet va provocar que el govern sud-africà li prohibís retornar al país, així com la prohibició de les seves cançons.

Sent així va començar un exili que li va durar 30 anys, podent retornar a Sud-àfrica als 90. Va viatjar com a ciutadana del món per Àfrica, Europa i EUA. Als EUA la van convidar a cantar pel president J.F. Kennedy, i va passar a formar part del grup de Harry Belafonte (actor i activista social, que va ser Ambaixador de la Bona Voluntat de la UNESCO).

Als EUA va contraure matrimoni amb Stokely Carmichael, un dels líders de les Panteres Negres, fet que li va portar la fi dels seus contractes discogràfics, la cancel·lació dels seus concerts i problemes amb les autoritats americanes (cal dir que una de les persones que li va donar suport va ser Nina Simone). Convidada pel President Seku Touré de Guinea ella i el seu marit van decidir instal·lar-se al país, a on ella va continuar la seva lluita contra l'*apartheid*, convertint-se alhora en delegada de Guinea a l'Assemblea General de Nacions Unides, a on s'hi va adreçar novament per parlar de l'*apartheid* (1975).

Amb els anys va obtenir molts reconeixements tant per la seva carrera musical com humanitària.

A nivell musical:

- 1965- Guanya un *Grammy*.
- 1993- Rep el *Gran Premi del Consell Internacional de la Música de la UNESCO*.
- 2001- Premi a la *millor artista femenina, South African Music Awards*.
- 2001- Premi al *millor arranjament, Kora All Africa Music Award, Sud-àfrica*.
- 2002- *Popular Music Prize*.

I a nivell humanitari:

- 1986- *Certificat de reconeixement en el camp musical*, Los Angeles, per la seva humanitat i perseverança contra l'*apartheid*.
- 1986- Rep el *premi de la Pau Dag Hammarskjold*.
- 1987- Rep el *Certificat d'Apresiasi del districte de Columbia* per contribuir en la qualitat de vida dels oprimits i exclosos.
- 1989- *Premi Corita Kent Peace*, Los Angeles.
- 1995- El president de Tunísia la premia amb la *més alta condecoració del país* per les seves fites culturals i pel seu compromís a una causa justa per l'Àfrica. (El mateix any va crear una organització per ajudar a les dones sud-africanes).
- 1998- La universitat de *Fort Hare*, Sud-àfrica, la premia amb un *doctorat honorari en Arts*, per la seva "contribució a una progressiva cultura d'alliberació del seu país de naixement".
- 1999- Va ser designada *Ambaixadora de la FAO*, participant en els concerts de *Telefood* celebrats a Jamaica i Espanya, i també en d'altres esdeveniments i espectacles organitzats per l'organització.

Miriam Makeba va morir el passat 11 de novembre del 2008, i la seva mort va generar un gran impacte en la societat internacional. Nelson Mandela, antic president de Sud-àfrica, en un comunicat va expressar

*"Les seves embruixadores melodies van posar veu al dolor de l'exili (...) va inspirar un sentiment d'esperança en tots nosaltres (...) ella va continuar fent-nos sentint orgullosos a l'utilitzar la seva fama mundial per atraure l'atenció sobre l'abominació de l'apartheid (...) Ella va ser la primera dama sud-africana de la cançó i va ostentar amb sobrat mèrit el títol de Mama Afrika, ja que va ser una mare per la nostra lluita i la nostra jove nació"* <sup>28</sup>.

<sup>28</sup> Per a més informació: *Mandela: "Makeba puso voz al dolor del exilio surafricano"* Comunicado del expresidente de Sudáfrica. El Periódico de Cataluña, 10/11/08.



Una altra gran cantant sud-africana i activista en la lluita contra l'apartheid és **Sharon Katz**. Des de ben jove es va sentir atreta per la música, i davant la realitat que vivia al país, es va començar a introduir en el circuits de música negra clandestina (ja que la música negra era censurada i prohibida). En aquest context, va fer amistat amb músics negres, amb qui compartia assajos i dels qui va aprendre la música Africana, convidant-los a casa seva secretament, tot i el risc que això suposava, ja que era anar contra la llei...

Durant l'estat d'emergència el 1980 es va exiliar als EUA per estudiar musicoteràpia. Allà va començar a treballar amb adolescents emocionalment trastornats i també en presons. Quan Mandela fou alliberat, va decidir retornar al país, participant en rallis musicals cantant sobre la unitat i la transició pacífica cap a la democràcia.

En el seu retorn l'any 1992, el Consell d'Arts Escèniques li va proposar la creació d'un cor multicultural. Va ser llavors quan va tenir la idea d'ajuntar 500 veus, creant un grup multicultural i multilingüe, per dur a terme un musical de reflexió de les esperances, visions i aspiracions dels joves sud-africans anomenat "**When voices meet**". Per això va començar a escriure cançons en Zulu i Xhosa, i també en moltes altres llengües oficials del país. El país encara era reticent als canvis, però ella creia que amb la música i amb el treball amb els joves, podia trencar les barreres del racisme. Per això va utilitzar tècniques musicoterapèutiques per ajudar a curar la nació de les ferides de l'apartheid. Segons ella "*Sempre he pensat que la música és una manera d'unir a la gent, independentment de la seva raça, cultura o creences*"<sup>29</sup>.

L'any 1993 es va saber que el 1994 es celebrarien eleccions al país. En aquells moments va néixer la idea d'impulsar la gira **The peace train**, on dalt d'un tren per la pau, ella i 150 artistes, inclosos els seus amics de *Ladysmith Black Mambazo*, van decidir iniciar un *tour* pel país a favor de la pau i informant a la societat sobre les eleccions. A cada estació, animaven a la gent de totes les ètnies, cultures, edats i afiliacions polítiques a abandonar les seves armes i hostilitats, per preparar el país per la transició pacífica cap a la democràcia.

L'any 1994 la Comissió Electoral Independent li va encarregar que escrivís cançons en les llengües oficials sud-africanes per ensenyar a la gent com havien de votar per primera vegada a les seves vides.

Fou a partir d'aquell moment que Sharon Katz va començar a rebre invitacions d'arreu del món, i l'any 1995, va començar una gira de concerts durant 5 setmanes, per 8 ciutats nord-americanes, amb 45 membres del grup, convertint-se en *Ambaixadora no oficial de la bona voluntat de Sud-àfrica*.

El 2005, **Friends of Peace Train**, van començar a implementar creacions de llocs de treball i programes educatius en els que utilitzaven la música i la dansa amb finalitats terapèutiques a escoles, llars d'infants i orfenats del país. Amb aquests programes es facilita als infants, de llars severament empobrides o orfes degut a la pandèmia de la SIDA, a trobar valor i esperança en les seves vides diàries.

L'any 2007 el Museu Nacional per la Llibertat de Filadèlfia va concedir una subvenció especial a Sharon Katz i al *Peace train*, per treballar amb estudiants de les escoles públiques de l'estat utilitzant la música i la musicoteràpia per ajudar a reduir la violència entre els joves. Sharon i la seva banda han creat un model únic en el que utilitzen la música i la dansa africana, fusionant-la amb música contemporània americana i diferents estils de dansa per inspirar esperança, energia positiva i creativitat entre els estudiants.

Sharon Katz ha compostat i dirigit també l'espectacle de música i dansa "**Crossing Rhythms**", en el que actuen 200 actors d'arreu d'Àfrica amb l'Orquestra Filharmònica d'Àfrica, tocant música africana per primera vegada a la història.

Actualment viu a Filadèlfia, i segueix implicada en varis projectes a més a més d'actuar amb el *Peace Train*. També està intentant establir la **Peace Train Foundation**, amb la missió d'ajudar als joves i

<sup>29</sup> <<http://www.sharonkatz.com/>>



promoure llocs de treball i desenvolupament de lideratge. La fundació establirà també orfenats a Sud-àfrica.

## Moviments político-musicals

Durant els anys 60 tant a Amèrica Llatina com a Catalunya, van aparèixer uns moviments político-musicals que intentaven fer front als règims polítics instaurats al govern utilitzant la música com a instrument per canalitzar les seves demandes. A Amèrica Llatina aquest moviment es va conèixer amb el nom de **La nueva canción Latinoamericana**, que va aparèixer durant els 60 i els 70 i que va adoptar diferents noms segons els països. Aquest moviment estava connectat amb els moviments polítics d'esquerra simultanis i posteriors a la revolució cubana de 1959. El moviment buscava despertar la consciència sobretot en la classe mitjana i obrera, proposant un canvi radical de les estructures socioeconòmiques a més de mobilitzar-se políticament en contra de l'èl·lit i dels interessos de les multinacionals. Mitjançant les cançons protesta, la denúncia de les injustícies, la pobresa... diferents cantants van intentar modificar el transcurs polític, enviant missatges directes i compromesos en contra dels governs dictatorials dels 60 i dels 70<sup>30</sup>.

A Catalunya a principis dels anys 60, i amb inspiració de la cançó francesa, va aparèixer un moviment al voltant de la reivindicació idiomàtica i també de caire democràtic anomenat **La Nova Cançó**. Aquest moviment va néixer dins el context de dictadura Franquista que vivia el país, que es va iniciar al finalitzar la Guerra Civil Espanyola, el 1939 i que va finalitzar l'any 1975 amb la mort de Franco. Sota el seu règim, qualsevol signe d'identitat catalana va ser eliminat, i la cultura i la llengua catalana van quedar sotmeses a viure en la clandestinitat. Davant d'això va aparèixer el moviment de la Nova Cançó, fent ús de la cançó catalana com a instrument d'identitat nacional i de resistència política i cultural en contra de la dictadura. Dins d'aquest moviment van aparèixer varis grups, entre ells cal destacar a *Els Setze Jutges*.

En ambdós moviments, trobem la presència femenina, que tan sols amb dues úniques armes, la veu i la guitarra, elles van mostrar oposició als règims polítics d'aquells temps amb els seus actes i cançons, de protesta en alguns casos, però no només, ja que moltes d'elles van recuperar cançons del repertori tradicional de les seves terres, com una forma també de mostrar oposició a l'intent dels governs de fer desaparèixer tradicions culturals.

Dins de la Nova Cançó Llatinoamericana cal destacar la Veneçolana –d'adopció– **Soledad Bravo**, la Xilena **Violeta Parra**, l'Argentina **Mercedes Sosa**, i la mexicana **Judith Reyes**.

**Soledad Bravo** va formar part de la *Nova Cançó Veneçolana* i també de la *Nueva Trova Cubana*, quan a partir dels anys 60 va conèixer a Sílvio Rodríguez i a Pablo Milanés. Després de més de 30 anys d'activitat artística, ens ha deixat més de 30 àlbums i moltes interpretacions, ja que va començar amb el repertori tradicional veneçolà, el *romancero* espanyol i cançons de la *Nueva Trova*, així com del folklore llatinoamericà, del jazz i del bolero.

Cal destacar també a l'artista polifacètica **Violeta Parra**, qui va ser la que va desenvolupar la *Nueva Canción Chilena*, un moviment cultural en contra de la repressiva realitat política xilena, utilitzant les cançons com a instrument de denúncia. També es va dedicar a recopilar cançons tradicionals del seu país, així com a la seva interpretació. Altres representants destacables del moviment van ser Víctor Jara, Isabel i Angel Parra, Quilapayún i Inti Illimani.

D'Argentina cal destacar a **Mercedes Sosa**, considerada una icona de la música folklòrica llatinoamericana i recentment morta (octubre 2009). Va gravar més de 30 àlbums, amb cançons seves i interpretacions de cantants o poetes llatinoamericans, configurant-se com la veu dels desafortunats, exigint respecte, la defensa dels més vulnerables, transmetent esperança amb els seus cants... Molts dels seus àlbums tenen components polítics, fet pel qual fou censurada durant la dictadura militar, i no només es van prohibir les seves cançons, sinó que també se li va prohibir cantar. En un dels seus

<sup>30</sup> Per a més informació: <<http://www.bowdoin.edu/~eyepes/latam/nuevanc.htm>>



concerts va ser detinguda juntament amb 350 espectadors, i l'any 1979 es va exiliar, degut a la inestabilitat política del país, al que va retornar el 1982.

Va obtenir nombrosos reconeixements al llarg de la seva carrera, dels que cal destacar:

- 1995. Premi UNIFEM, per la seva tasca en defensa dels drets de les dones.
- 1996. Premi del Consell Internacional de la Música de la UNESCO, tant per la seva contribució musical, per servir a la pau i a la comprensió entre els pobles com a la cooperació internacional.
- 1999. Va ser nomenada Ambaixadora de la Bona Voluntat de la UNICEF per Amèrica Llatina i El Carib.
- 2000. Va Guanyar un *Grammy* com a reconeixement de la seva carrera musical.

De Mèxic cal destacar també a la cantant **Judith Reyes**, coneguda com "*La mamá de la nueva canción mejicana*", o "*Cantautora de la revolución*" durant els anys 60 i 70. Les seves cançons van convertir-se en la crònica política i musical de l'època que va viure, comproment-se amb la causa obrera i camperola. Degut al seu activisme polític i social, fou empresonada en diverses ocasions, veient-se forçada a l'exili. Tot i això el seu activisme no es va aturar, fundant el Comitè per a la Defensa Física i Moral dels Presos Polítics de Mèxic.

De la **Nova Cançó Catalana** en destaquen les cantants **Eulàlia, Magda, Lita Torelló** i **Les Germanes Serrano**, les primeres cantants modernes en català, que cantaven els èxits internacionals en català. Del grup dels Setze Jutges cal destacar la presència de **Remei Margarit, Guillermina Motta** i **Maria del Mar Bonet**, que ha aprofundit en el cant del folklore de la seva terra, del cant en mallorquí, la cançó popular... a més a més d'algunes cançons polítiques. Fora d'aquest grup cal destacar a **Núria Feliu**, cantant més propera al jazz. I a **Marina Rossell**, que va arribar al món de *La cançó* el 1974, sent la veu de la transició a Catalunya. Per la seva posició de cantant ha realitzat viatges amb caràcter solidari: Armènia, Bòsnia, Colòmbia, Palestina, Israel, Mèxic –Ciudad Juárez-, Cuba i Bagdad, just iniciada la guerra. Tal i com es pot llegir a la seva pàgina web:

*"El seu privilegi ha estat també la seva responsabilitat, i li ha servit per accentuar encara més, el seu treball al servei de les llibertats civils individuals, i el seu compromís per la pau, fet pel qual l'ha portat a merèixer premis plens de contingut i importància, com el recent Olof Palmer de la pau"<sup>31</sup>.*

### Cants de llibertat

Les nou següents cantants tenen en comú que viuen en territoris que venen reclamant la independència i la reivindicació del reconeixement de la seva identitat des de fa anys. Dos d'aquests territoris es troben en situació de conflicte armat, Kurdistan (Turquia) i Txetxènia (Federació Russa). Els altres dos es troben en situació de tensió, un d'ells és el Sàhara Occidental, un estat que no és reconegut internacionalment i que està en situació de tensió internacional amb el Marroc, i l'altra context és el Tibet (Xina). Elles mitjançant la música intenten que la seva cultura sigui valorada, venent els intents per silenciar-les o fins i tot eliminar-les pels parts dels seus respectius governs<sup>32</sup>.

**Aynur** va néixer a Turquia, a l'ample regió que abasta el Kurdistan l'any 1975. L'any 1992 juntament amb la seva família es va traslladar a viure a Istanbul, degut als esdeveniments polítics dels anys 90, ciutat a on va començar a aprendre a tocar el *baglama*, llaüt tradicional turc per excel·lència.

Tal i com comenta,

<sup>31</sup> <<http://www.myspace.com/marinarossell>>

<sup>32</sup> Cal destacar també a la cantant noruega i de l'ètnia *sami* **Mari Boine**, que a partir de la seva música intenta donar a conèixer la llengua i la cultura *sami*, malgrat els intents de silenciar aquesta cultura per part de diferents actors al llarg de la història (com en va ser el cas de la religió cristiana durant el segle XVI, que va prohibir els rituals *samis*, els seus cants, destruint també els instruments musicals). Tal i com es pot llegir a la seva pàgina web, "*En les seves cançons ella mostra el dolor de l'opressió, la lluita per recuperar la dignitat, i també l'alegria d'haver crescut en una cultura amb un vincle molt proper amb la natura*". Per a més informació: <<http://www.mariboine.no/index.php>>.





*“En aquells temps la música kurda tenia que lluitar amb tota classe de dificultats i tocar-la podia ser molt dur, però vaig persistir i vaig mantenir viva la tradició amb la que havia crescut a través del difícil accés que tenia a les grans músiques Kurda i Turca”. Per ella “La música Kurda m’ha nodrit, i m’agradaria fer que aquesta música arribi a un món més ampli. No només la música, sinó també la cultura amb la que vaig néixer. També, com a dona que canta música Kurda, sóc molt conscient de la violència i l’opressió que ha afligit a les dones i als infants de la meva comunitat i de tot l’Orient Mitjà. La meva esperança és la pau”<sup>33</sup>.*

El seu penúltim àlbum, anomenat **Keçe Kurdan, Noia Kurda**, va ser “raptat” per un jutge de la ciutat de Diyarbakir, per considerar que la cançó amb el mateix títol de l’àlbum incitava a les dones a “anar a les muntanyes” i fomentava “el separatisme”: *“Aixequeu-vos, noies, feu sentir les vostres veus al món. Us esperen coses difícils a les alçades. I és que les dones ara avancen, estudien”*. Segons ella, *“És una cançó feminista, i jo estava cridant als joves a unir-se per rebel·lar-se contra el feudalisme”*.<sup>34</sup> El seu darrer àlbum s’anomena **Nûpel, Nova pàgina**.

**Liza Umarova** és de Txetxènia (Federació Russa) i va créixer a Kazakhstan, quan el 1944 els txetxens van ser enviats a l’exili. La seva família va retornar a Grozni el 1980, però van tornar a marxar amb l’inici de la guerra. L’any 1998 es va acabar una segona repatriació quan es va reiniciar la lluita. La seva casa fou destruïda i els seus familiars van marxar a Suècia, Alemanya i altres països, i ella va decidir instal·lar-se a Moscou. Tal i com ha comentat en una recent entrevista, no dona suport a la causa separatista, però diu que s’avergonyeix del seu país, Rússia, per aquesta classe d’intolerància i per la continuada i brutal guerra. La música li ha servit per canalitzar les seves angoixes, i les del seu poble, ja que segons ella *“La creativitat prové del patiment, i això és la felicitat”*<sup>35</sup>.

De Txetxènia també destaca la cantant **Birlyant Ramzaeva**, nascuda a Kazakhstan. L’any 2000 el seu marit, Jakkal Sabdullaev, poeta i dramaturg, va ser víctima de la repressió a Grozny, i després fou pres per les forces federals. També van intentar prohibir cantar a Birlyant, asfixiant d’aquesta manera a la veu de Txetxènia, cosa que no fou possible. Ella i les seves dues filles van fugir de la seva terra natal exiliant-se a Geòrgia, i després van buscar refugi a Canadà, instal·lant-se a Montreal. La seva història presenta un punt de vista verídic del conflicte txetxè, i de les conseqüències de la guerra i del destí tràgic de la seva gent. Tot i la prohibició de Moscou a deixar-la cantar, ella segueix cantant pel seu poble i sobre el destí de la seva gent.

**Mariem Hassan** va néixer a Smara, Sàhara Occidental el 1958, i actualment és una de les veus més importants de l’exili saharauí, ja que la música o qualsevol manifestació cultural saharauí als territoris ocupats per Marroc estan prohibides. Forma part del grup **El Hafed** o altrament anomenat **Martir El Vali Mustafa Sayed** o **El Uali**, un grup de clara consciència política que compta amb el recolzament del Front Polissari, ja que el considera un instrument important per la propaganda internacional. Amb aquest grup Mariem ha viatjat a molts països fent actes culturals que sovint han estat boicotejats per activistes i funcionaris marroquins a l’estranger. Han gravat varis discs, del que cal destacar **Polissario Vencerá**, una crida al poble saharauí a la defensa del seu país i conquesta d’un territori usurpat, produït per Mohammed Tami, Ministre de Cultura Saharauí de finals dels 70, meitat dels 80.

També forma part del grup **Leyoad**, que canten cançons antigues i noves medej, amb qui ha gravat l’àlbum **A pesar de las heridas**, el 1998, dedicat als cants de les dones saharauis, que transmeten la càrrega emocional acumulada durant els més de trenta anys d’oblit i espera. L’àlbum del 2002, **Mariem Hassan, Leyoad y las Mujeres Saharauis**, transmeten els sentiments de les dones als camps de refugiats, el respecte i la llibertat del poble saharauí.

La seva veu s’ha convertit en la lluita del poble saharauí per la seva independència, tal i com ha comentat recentment en una entrevista

<sup>33</sup> Cites extretes de: <<http://www.nodo50.org/javierortiz/jortiz1/diskos/aynur.htm>>

<sup>34</sup> La cantante Aynur da voz a la mujer Kurda en Turquía. Su nuevo disco, “Nûpel” se acaba de editar en España. Carlos Galilea. El País, 12/04/06.

<sup>35</sup> La desesperación de una chechena forja un himno. 08/12/05. The New York Times. Arte & Estilo, El País, p. 11.



*“Porto quasi trenta anys cantant i viatjant perquè tot el món conegui la situació d’un poble refugiat fora de la seva terra. Les meves cançons parlen dels infants que no tenen pare perquè se’n van anar a la guerra i no van retornar, i que viuen a la muntanya, pobres, i de les dones que pateixen a la terra dels algerians, als qui els hi dono les gràcies”<sup>36</sup>.*

Recentment ha publicat un àlbum en solitari anomenat **Deseos**.

També cal destacar a les cantants tibetanes **Yang Du Tso**, que va néixer a la província de l’Amdo, al Tibet. Va entrar a formar part d’una companyia teatral a on va començar a practicar el cant i la dansa segons la tradició tibetana, adquirint de mica en mica una formació completa, contribuint més endavant al reconeixement de la tradició tibetana fora del país. Actualment viu a Brussel·les i participa regularment en reunions multiculturals a on pot compartir la cultura i les tradicions de la seva regió.

Dins del país la situació de les dones cantants no són gens fàcils. Les autoritats xineses en els seus intents de silenciar la cultura tibetana, han dut a terme fins i tot arrestos de cantants tibetanes, com en són els casos de la cantant **Drolmakyi**, que fou arrestada i alliberada sense càrrecs el març del 2008, i **Jamyan Kyi**, que també fou arrestada a principis d’abril del 2008 i fou alliberada també sense càrrecs.

### Veus silenciades

L’any 1979 a Iran, arrel de la revolució persa, la música clàssica i popular es va prohibir. Les condicions opressives al voltant del règim van augmentar, els músics van ser menyspreats, humiliats, titllats de corruptes... i les cantants femenines van ser etiquetades de “temptadores”, prohibint les seves actuacions en presència d’homes, i prohibint també la seva música i la possibilitat d’editar àlbums. Davant d’aquesta situació, algunes d’elles van criticar i segueixen criticant l’estructura del poder patriarcal pel seu tractament primitiu a les dones artistes<sup>37</sup>, exiliant-se com a única manera de poder continuar amb les seves activitats musicals, i donar a conèixer la seva cultura i tradicions musicals.

Després d’anys de lluita, elles han aconseguit recuperar alguns dels seus drets, com actuar davant del públic femení –encara que els seus concerts no siguin mai públicament anunciats-; tenen la possibilitat d’ensenyar música a alumnes femenines, -i en alguns casos també a estudiants masculins, com és el cas de Ghashang Kamkar-... Sortosament, tal i com comenta Parvin Javdan, integrant del grup Rozaneh, “Després de la revolució hi va haver tres anys de silenci, però des de fa temps la música és una part molt important de la vida cultural i ha aconseguit un gran prestigi. Tant homes com dones estudien música sense discriminació de cap mena”<sup>38</sup>.

Algunes de les cantants iranians destacables són:

**Sima Bina**, cantant de música tradicional persa, a la qui el govern li va prohibir cantar al seu programa diari de ràdio.

**Parissa** (Fatemeh Vaezi), considerada una mestra de la música tradicional persa. Amb l’arribada de la Revolució iraniana va haver d’abandonar els escenaris i patir 15 anys de silenci. Però durant aquests anys la seva passió per la música no es va veure amenaçada, ja que es va unir al Centre de Disseminació i Preservació de la Música per impartir classes a les dones que com ella, tenien prohibit cantar o desenvolupar activitats musicals.

*“La seva música uneix a la perfecció les dues vessants de la naturalesa humana, la material i espiritual, i persegueix ser un camí per endinsar-se en el món místic de l’abstracció i*

<sup>36</sup> *La voz viva del pueblo saharauí*. Carlos Galilea. El País, 28/01/06.

<sup>37</sup> Fereshteh Mokhtarian, *With these problems of life, there is no time for art*. Trans. Maryam Habibian, Zanan, No 36 (1997), p. 23. A: *Under wraps on the stage: women in the performing arts in post-revolutionary Iran*, Maryam Habibian <<http://www.hf.uib.no/smi/pao/habibian.htm>>

<sup>38</sup> *Veus iranianes per a la pau*. Rozaneh, grup integrat per sis dones, porta un missatge d’amor per tot Catalunya. El Periódico de Catalunya, 01/03/03.



*l'espiritualitat, desmentint, d'aquesta manera, les idees dels fonamentalistes xiïtes, que veuen la música com una activitat frívola i corruptora de l'ànima*<sup>39</sup>.

**Ghashang Kamkar**, que va ser la primera dona que va cantar a l'escenari després de la revolució, participant en els concerts del grup de música familiar del que en forma part *The Kamkars*.

**Marzieh**, considerada la Gran Dama de la Música d'Iran. Arrel de l'arribada al poder dels *Mullahs*, tot i que es trobava en el millor moment de la seva carrera, va decidir silenciar la seva veu durant 15 anys, rebutjant el règim integrista i declarant que ella mai cantaria per ells. Amb aquest règim la situació de les dones va empitjorar fet que el 1994 va decidir marxar del país, però en aquells moments va ser víctima d'un xantatge quan la seva filla va ser arrestada i incomunicada pel règim. Gràcies a Amnistia Internacional i a diverses personalitats, va encapçalar una campanya de protesta que va finalitzar amb l'alliberament, però no de l'arrest domiciliari. Es va instal·lar a París i va acceptar ser membre honorària del Consell Nacional de Resistència d'Iran.

**Googoosh**, la diva del pop més famosa del país, va ser silenciada arrel de la revolució islàmica el 1979. L'any 2000 va abandonar el país començant una gira internacional. Actualment resideix a Toronto, Canadà.

**Rozaneh**, són un grup integrat per sis dones iranianes, que canten els secrets de l'avaz, el cant tradicional iranià. L'any 2003, davant del clima prebèl·lic que vivia el seu país, mentre es trobaven de gira Europea, van comentar *"Portem un missatge d'amor universal molt adequat per a aquests moments difícils de tensió entre Orient i Occident (...) Aquesta música posa l'èmfasi en el que uneix els homes"*. Parvin Javdan, una de la cantant del grup, va viure personalment la guerra entre l'Iran i l'Iraq, convertint-se en una gran defensora de la pau, *"Després d'una experiència així, un no torna a ser mai igual. Tenir la mort tant a prop et canvia. No desitjo res igual a ningú. S'ha d'acabar amb la violència i les matances de qualsevol classe"*.

### Veus de l'Orient Mitjà

Malgrat que la violència en el conflicte palestinoisraelià no s'atura, hi ha veus d'esperança que utilitzen la música per clamar la pau al territori. Dues cantants israelianes i una de palestina intenten amb la seva música transformar la realitat que viuen diàriament<sup>40</sup>.

**Sara Alexander** va néixer a Jerusalem, de mare turcojueva i pare jueu romaní, ha rebut influència de varis estils musicals i cultures. Va fer el servei militar entrant a formar part del grup artístic més prestigiós de l'armada: *Leakat ha Nachal*. Va abandonar Israel el 1967 arrel de la guerra dels Sis dies, però no va abandonar la seva lluita per la pau a l'Orient Mitjà. Defensa la pau entre Israel i els seus veïns àrabs, així com els drets del poble palestí a disposar d'un estat propi.

Als 70 va començar a viatjar convertint-se en una de les primeres activistes israelianes a favor de la pau, amb el seu lema *"comprensió i reconeixement mutu"*. Miguel Àngel Estrella, l'ha definit com *"Una artista visionària que a través de la força del seu amor, el seu coratge i el seu talent, Sara desarma tot l'odi. Més enllà de les fronteres, ella crida ben fort la urgència de l'amor, i fa que la pau triomfi amb cada un dels seus gests"*.

<sup>39</sup> 13è Festival de Músiques del Món, del 3 al 17 d'octubre 2008. L'Auditori, Barcelona. Obra Social, Fundació La Caixa.

<sup>40</sup> Cal destacar que la cantant francesa d'origen anglès **Jane Birkin** l'any 2003 va realitzar varis concerts a Israel i als territoris palestins ocupats mostrant el seu recolzament a la població civil. Va realitzar un concert al Centre Cultural Shawa de Gaza, molt ben rebut entre tots els assistents ja que arrel del principi de la Intifada cap artista internacional s'havia atrevit a visitar la zona. Segons un senyor del públic *"Pels habitants de la Franja de Gaza, és una petita llum en una vida enfosquida pel bloqueig i la violència"*. Per a més informació: *La Intifada según Jane Birkin. La musa de Serge Gainsbourg apoya con su música a los palestinos en Gaza*. Christian Chaise, El Periódico de Catalunya, 10/12/03.

Altres cantants destacables d'Orient Mitjà són **Sivan**, la nena mimada de TACT, li va costar enfrontar-se a una família molt religiosa per fixar per un segell ple d'homes tatuats. **Sabrina da Withc** que va ignorar l'oposició familiar per compondre lletres incendiàries a favor de la causa palestina, però també en contra dels assassinats de dones àrabs per causes d'honor. I les integrants del duet àrab-israelià **Arapyat** posen la mateixa tossuderia tant a afirmar que són musulmanes i verges com al condemnar la repressió de la dona al món àrab". Per a més informació: *Rimas desde la trinchera*. Salomé García, 21/11/08. El País.



Ha enregistrat nou àlbums, el primer **Shalom-Salam** (1979), gravat al vaixell de la pau de l'activista israelià Abe Nathan<sup>41</sup>. Aquest disc donarà nom a un llibre que escriurà el 1999, sobre les seves experiències personals i esforç en la reconciliació entre israelians i palestins. El 1983 va escriure el llibre **The emergency of love**, sobre les seves cançons de pau i entesa mútues.

Ha participat en moltes gales i organitzacions de diàleg, com l'associació França-Palestina, el partit Progressista per la Pau (Israel) així com altres organitzacions culturals, com *Asociación Música Esperanza* (de Miguel Ángel Estrella) o Internacionals, com la UNESCO. És Presidenta Honorària i membre fundadora de *Bridge for Dialogue* (1994); també és presidenta de la secció francesa *International Friends of Literature, Art and Culture for Peace*. També ha obtingut nombrosos reconeixements.

Actualment lidera el projecte **The ya Salam**, un intent d'aproximació i fusió intercultural entre 10 artistes, de jazz, músiques orientals, balcàniques, gitanes, celtes, jueves...

El 27 de setembre del 2003, va assistir al concert "*Concertons-nous Pour la Paix*" juntament amb altres artistes israelians i palestins, per demanar la pau a l'Orient Mitjà i en contra de l'ocupació d'Iraq.

**Chava Alberstein** és també una cantant israeliana, considerada la "veu del país" i que durant dècades ha cantat els patiments i les contradiccions d'aquest. Ha editat més de 40 àlbums en hebreu, sis en Jiddisch, i un en anglès, i mitjançant aquests ha transmès la tensió que viu el país a través de les seves cançons, que parlen de la pau i de l'opressió. Són cançons i pregàries que celebren la bellesa de la forma humana i també cançons més melancòliques sobre la pèrdua, la pobresa i la solitud.

L'any 1989 a l'àlbum **London** (NMC) va versionar la cançó tradicional que es canta al sopar de Pasqua, **Had Gadya**, que "*narra les desgràcies d'un petit xai blanc menjat per un tigre, que alhora és devorat per un gran llop, que cau mort sota la branca despres d'un arbre i així fins que, moltes morts després, ve Déu i atura la massacre i tot torna a començar*". Ella va utilitzar aquesta paràbola del xai, el tigre i el llop per criticar la reacció del seu país davant la Primera Intifada, modificant l'estrofa final

*"Tots els vespres de Pasqua només vaig fer quatre preguntes –referint-se a les quatre preguntes rituals que fan els nens a taula-. Però avui se m'acut una pregunta més: fins quan durarà aquest cicle infernal de l'opressor i l'oprimit, del botxí i la víctima? Fins quan aquesta bogeria?"<sup>42</sup>.*

A més a més també ha compostat altres cançons sobre temes com la immigració **Vera from Bucharest** i **Black video**; el racisme amb **Shadow**, o la destrucció ambiental amb **Dying Creek**.

En el seu darrer àlbum **End of Holiday** (2003) descriu "*Una sèrie de vinyetes de les vides viscudes lluny de les valles de seguretat i de les línies del front, colpeja un acord universal que ressonarà amb profunditat tant a New Jersey com a Jerusalem*". Tal i com ha declarat

*"Per culpa de la situació en què vivim no ens podem concentrar en el sofriment dels altres. Crec que aquest és el pitjor preu que paguem per l'ocupació, que estem perdent la compassió pels altres. Ningú no té el dret exclusiu del patiment"<sup>43</sup>.*

<sup>41</sup> Abe Nathan l'any 1973 va comprar un vaixell i va decidir endinsar-se cap a aigües internacionals prop d'Israel. Ja que el vaixell disposava d'una estació de ràdio va començar un programa per parlar de pau amb alguns dels millors músics de la regió. Ràpidament es va convertir en el programa de ràdio més popular entre els joves. La idea del programa era construir ponts entre els joves israelians i àrabs. El 1997 com a reconeixement del seu esforç se li va entregar el premi Nuremberg Internacional dels Drets humans. El 1993 l'estació va tancar, degut a problemes econòmics i a la firma dels acords de pau entre Israel i l'OLP, que va ser un bon moment per celebrar el tancament ja que s'havien complert els objectius de l'emissora. El vaixell va ser enfonsat el 1993, davant de les costes israelianes.

<sup>42</sup> Ambdues cites extretes de: *Chava Alberstein. Una història israeliana*. Brigitte Vasallo. Revista Sons de la Mediterrània, març-abril 2009. p. 36.

<sup>43</sup> Cites extretes de: <<http://www.aviv2.com/chava/>>



**Noa** és una cantant israeliana que va néixer el 1969 a Tel-Aviv, però els seus pares es van traslladar a Nova York quan era ben petita. Al 16 anys va retornar a Israel, i als 18 va començar el servei militar, ingressant a una secció que es dedica a cantar i animar a les tropes, sent aviat coneguda amb el nom de la "*Sergent cantaire*". Quan va acabar el servei militar va decidir dedicar-se plenament a la música. També es va canviar el seu nom d'Achinoam Nini pel de Noa, que va ser la primera dona feminista de la que es té constància en escrits, i en hebreu significa germana de la pau.

Amb la seves cançons Noa s'ha erigit com una veu a favor de la pau, la igualtat, la unió dels pobles, cultures i religions, professant una fe il·limitada en l'entesa mútua i el respecte a la vida. En una entrevista va comentar

*"Crec que els homes no poden entendre el que és crear vida i preservar-la. Les dones, pel fet de tenir un fill o filla, tenen la capacitat natural de la tendresa, de la protecció de la cura d'aquesta vida que només elles poden donar. Per això em sentiria feliç si hi hagués més dones fent política, perquè elles saben l'esforç que cal fer per conservar la vida".* La música l'ha conduït a posicionar-se a favor del què creu i denunciar allò que no vol veure, demostrant que si la música no pot canviar el món, com a mínim pot ajudar a fer-lo millor.

La seva incansable lluita per la pau es va veure erosionada pels esdeveniments polítics a Orient Mitjà, quan el 4 de novembre de 1995 el primer ministre Israelità Isaac Rabin va ser assassinat poc després de que ella acabés la seva actuació davant de 50.000 persones en un *rally* musical a favor de la pau a Tel-Aviv. A partir d'aquest moment va incrementar la lluita per la pau entre Israelians i Palestins i al món sencer, lluitant també contra l'integrisme religiós al món i defensant la tolerància de les idees i les diferències culturals. Va participar en un homenatge a la Casa Blanca en memòria d'Isaac Rabin, composant la cançó **Hastav Bilada** i el 1999 amb motiu dels Acords d'Oslo, va ser convidada a cantar.

Noa serà la representant israeliana en el festival d'Eurovisió 2009 juntament amb la cantant àrab Mira Awad, amb qui farà un duet, per difondre juntes un missatge de pau (va acceptar participar al festival sempre i quan ho pogués fer amb Mira Awad). Tal i com va comentar *"En aquest període la intenció és aprofitar un escenari com Eurovisió amb milers de persones i enviar un missatge de pau"*<sup>44</sup>.

**Rim Banna** és una cantant palestina, lletrista i compositora nascuda a Natzaret. Les seves cançons estan inspirades per la consciència del poble palestí i els seus sentiments, per la seva cultura, història i pel folklore. També és capdavantera en la cançó moderna palestina àrab, ben rebuda amb entusiasme al món àrab i en la comunitat internacional. A partir de la seva música ella intenta enviar el missatge de l'elevació de la cançó temàtica àrab palestina no convencional i la manera de transmetre-la per a que obtingui renom internacional. I també alliberar la cançó àrab de totes les connotacions negatives que provenen d'influències externes i que han fet mal a la veritable cançó àrab.

La seva veu és la del seu poble, tal i com comenta,

*"Jo sempre vaig voler fer alguna cosa pel meu poble. Però la única arma que he trobat és la música. Perquè crec que la cultura, la literatura, la música, l'art, són més fortes que altres armes. La guerra, la violència, els horrors, mai acabaran amb l'esperit profund dels palestins. A sota de les bombes, seguirem exercint les nostres tradicions, seguirem vivint (...) A vegades actuo a escoles, perquè és important que els joves tinguin l'esperança d'un futur millor. Tot i que els joves sovint pensin més en cantar les meves cançons com si fossin comercials, sé que al final, aconseguixo transmetre alguna cosa. Els meus temes són tant descriptius de la vida quotidiana palestina... canto els horrors, l'exili, la tristesa, però també l'alegria, l'amor, coses que encara existeixen a la nostra terra i en les que la gent s'hi reconeix (...) Sempre recordaré el concert que vaig fer durant la segona Intifada a Ramallah. El 2 d'octubre del 2000, tres dies després del bombardeig de la comissaria de policia d'aquesta ciutat, la gent em va trucar per fer un concert de protesta, al lloc de la massacre. Era molt perillós, però no ho vaig pensar dues vegades i vaig acceptar. Vaig aconseguir entrar a la zona i vaig fer el concert. Vaig cantar a sota*

<sup>44</sup> Por primera vez una árabe representará a Israel en Eurovisión. La actriz y cantante Mira Awad acompañará a la judía Noa sobre el escenario. El País, 12/01/09.



*de les bombes, perquè encara estaven bombardejant, però estava amb el meu poble. I vaig veure les reaccions de sorpresa, perquè tots em coneixen, i estaven al·lucinant de veure'm allà, cantant en aquell moment. Però jo els hi volia dir que mai els deixaria. Sempre ho recordaré. Cantant jo plorava, l'emoció era tant gran...<sup>45</sup>.*

### La veu de la reconciliació

**Yasmin Levy** és una cantant israeliana que es va introduir en la música ladina –llengua dels antics jueus espanyols expulsats d'Espanya el 1492- des de ben jove, influenciada pel seu pare, investigador d'aquest tipus de música i de la cultura judeoespanyola. Amb la seva música ella preserva i reviu cançons de la tradició ladina-judeoespanyola, fusionant-la amb el flamenc andalusí.

Segons ella la música pot ser un espai de comunió moral o espiritual entre àrabs i jueus

*“Cada vegada, descobreixo com aquesta música commou moltíssim (a la gent), fins i tot a aquells que no l'han sentida mai i que en ella descobreixen la seva història jueva. Fins fa quatre anys, es deia que el Ladí era una llengua que s'estava morint, però ara aquesta música ens arriba i ens mostra que no hi ha res pel què cal plorar. La música sempre guanya i creua les fronteres culturals. Jueus i Àrabs, en el moment musical són com germans<sup>46</sup>”.*

Amb el seu penúltim àlbum, titulat **La Judería** comenta

*“Estic orgullosa de combinar les dues cultures, la ladina i la flamenca, a la vegada que incorporo influències d'Orient Mitjà. Estic embarcada en un viatge que té més de cinc-cents anys, portant de nou la música Ladina a Andalusia, barrejant-la amb el flamenc –l'estil que encara conté la memòria musical dels àrabs i el món judeo-espanyol- i amb les cançons del món àrab. En certa manera és una «reconciliació musical» de la història<sup>47</sup> (...) Les cançons provenen d'una època on els jueus vivien en pau amb els àrabs a Espanya. Hem de recordar que hi va haver un llarg període de respecte mutu. I no hi ha cap raó perquè no pugui ser així ara també<sup>48</sup>”.*

L'any 2006 va ser guardonada amb el premi *Anna Lindh* de la Fundació Euromediterrània per promoure el diàleg cultural entre els músics de les tres cultures<sup>49</sup>.

<sup>45</sup> *La música es un arma más fuerte que las bombas.* Rim Banna. Entrevista 30/07/06  
<<http://www.rebellion.org/noticia.php?id=35376>>

<sup>46</sup> <<http://unatemporadaenelinfierno.net/2006/09/27/yasmin-el-ladino-la-seguridad-de-israel-y-los-soldados-espanoles/>>

<sup>47</sup> Cd *Yasmin Levy, La Judería*, Ladino & flamenco. Adama Music Ltd. 2005

<sup>48</sup> *In my songs there is no war*, Yasmin Levy. <[http://www.qantara.de/webcom/show\\_article.php/c-310/nr-481/i.html](http://www.qantara.de/webcom/show_article.php/c-310/nr-481/i.html)>

<sup>49</sup> Un altra intent destacable de diàleg entre la música de les tres cultures és el projecte liderat per la cantant Mara Aranda anomenat *Al Andalus Project*. Per a més informació: <<http://www.mara-aranda.com/>>



Cantant:	Títol de la cançó / Contingut:
<b>Joan Baez</b>	Joan Baez ha convertit la seva música en un instrument per promoure la pau, la coexistència i enteniment mutu entre ètnies, sexes i cultures diferents, la noviolència, els drets humans... Ha gravat uns quaranta àlbums, entre ells <b>Baptism: a journey Through Our Time</b> (1968), que conté poderosos missatges contra la violència i la guerra; <b>Blessed Are...</b> (1971), dedicat als drets humans; <b>Gracias a la Vida</b> (1974); <b>Gone from Danger</b> (1997). D'entre totes les seves cançons cal destacar: <b>Song of Bangladesh, Cambodia</b> , les dues escrites arrel de les crisis humanitàries que van afectar a ambdós territoris; i també va musicar el poema escrit per Nina Duscheck, <b>Saigon Bride</b> .
<b>Odetta</b>	<b>It's been a long time.</b> <b>Gonna Let it Shine</b> , àlbum, inclou <b>The freedom trilogy</b> , una barreja d'espirituals que van servir com a himnes durant el moviment pels drets civils, i també altres espirituals afroamericanes que celebren la promesa d'esperança i llibertat.
<b>Nina Simone</b>	<b>Mississippi Goddam</b> , escrita l'any 1963 arrel de l'assassinat de Medgar Evers <sup>50</sup> (un activista pels drets civils a Mississipí) i quatre infants negres al ser bombardejada una església de Birmingham, Alabama, que retrata l'opressiva situació dels afroamericans als Estats Units. <b>Four Women</b> , sobre l'amarga situació de les dones negres als EUA que va ser prohibida a Filadèlfia i a Nova York ja que la lletra es va considerar ofensiva. <b>To be young, gifted and black</b> , inspirada per Lorraine Hansberry (una amiga), que es va convertir en l'himne afroamericà i que parla de l'orgull de la raça negra. <b>Why the king of love is dead?</b> dedicada a Martin Luter King. <b>Backlash Blues</b> , basada en un poema escrit per ella per Langston Hughes (poeta americà), a on es descriuen diferents situacions en què es troba l'home negre causades o consentides per l'home blanc. <b>I Wish I Knew How it Would Feel to be Free</b> , on es descriu tots els sentiments que ella té i el desig de voler-los compartir amb qualsevol, deixant de banda les diferències que ens puguin separar. També en destaca la cançó <b>New world coming</b> , de l'àlbum <b>Here comes de sun</b> , del 1971, sobre un nou món que ens espera de pau, d'alegria, d'amor. Talib Kweli & Hi Tek li van dedicar la cançó <b>For Women</b> .
<b>Miriam Makeba</b>	<b>Masakahane</b> , cançó dedicada a l'Organització de les Nacions Unides per l'Agricultura i l'Alimentació (FAO). L'any 1997 va participar en un concert a Brussel·les organitzat per la Fundació Yehudi Menuhin, titulat <b>Les Voix de la Paix, Voices for peace</b> , del que es va editar un posterior CD, produït per Thierry Van Roy i l' <b>International Yehudi Menuhin Foundation</b> , 1998, Auvidis <sup>51</sup> .
<b>Sharon Katz</b>	<b>Impi Hlasele, The war is still going on.</b> <b>Women of Africa.</b> <b>Africa Khayalami, Africa, my home.</b> <b>We are the children of South Africa.</b> <b>Siyjabula, Estem contents</b> , cançó composta el dia que Nelson Mandela va ser alliberat.

<sup>50</sup> Bob Dylan va escriure la cançó "Only a pawn in their Game" sobre l'assassinat de Medgar Evers.

<sup>51</sup> Per poder llegir els comentaris que es van fer sobre el concert: <<http://www.menuhin-foundation.com/>>



	<p><b>Sala Ngoana, Be at peace, my child.</b> <b>Get on the peace train.</b></p>
<b>Violeta Parra</b>	<p><b>Al centro de la injusticia</b> (Violeta i Isabel Parra), que ens relata la pobresa, desigualtats i injustícies que amaga Xile. <b>La denuncia</b> (co-escrita amb Luis Advis). <b>La carta</b>, escrita a París i que descriu la mort del seu germà per participar en una vaga. <b>La esperanza</b> (co-escrita amb Luis Advis) una declaració d'intencions que pretén acabar amb la pobresa. <b>Los pueblos americanos</b>, que parla de la unió de tots ells deixant de banda fronteres i guerres. <b>Porqué los pobres no tienen</b>, cançó que va estar prohibida a Buenos Aires degut al compromís polític manifest "<i>Porqué los pobres no tienen, A dónde volver la vista, La vuelven hacia los cielos, Con la esperanza infinita, De encontrar lo que su hermano, En este mundo les quita, ¡palomita!, ¡Qué cosas tiene la vida, zambita!</i>". <b>Qué dirá el Santo Padre</b> "<i>Qué dirá el Santo Padre, que vive en Roma, que le están degollando, a sus palomas</i>". <b>Yo canto a la diferencia</b> (co-escrita amb Isabel Parra) "<i>Yo canto la diferencia que hay de lo cierto a lo falso. De lo contrario, no canto</i>".</p>
<b>Mercedes Sosa</b>	<p><b>Los Pueblos Americanos.</b> Intèrpret destacada de les cançons: <b>Canción para un Niño en la Calle</b> (Lletra d'Armando Tejada Gómez i Angel Ritro); <b>Si se calla el cantor</b> (Horacio Guarani); <b>Sólo le pido a Dios</b>, (León Ciego); <b>Canción para mi América</b> (Daniel Viglietti). Cal destacar l'àlbum <b>Hasta la Victoria</b>, amb cançons de varis autors i de gran contingut polític i social.</p>
<b>Judith Reyes</b>	<p><b>Canción de los niños trabajadores.</b> <b>Canción del politécnico</b>, en la que descriu la mort de varis estudiants en mans dels militars el 2 d'octubre de 1968 a Tlatelolco. <b>Coplas de las medallas</b>, en la que s'estableix un paral·lelisme entre les medalles guanyades a les Olimpíades i les que es podrien entregar al govern en relació a la massacre de Tlatelolco. <b>Corrido de la ocupación militar de la universidad.</b> <b>Corrido de la represión estudiantil del 26 de julio.</b> <b>Corrido del desagravio; Corrido del IV informe del gobierno de Díaz Ordáz.</b> <b>Gorila gorilón.</b> <b>Marcha de los caídos.</b> <b>Corrido del 2 de octubre.</b> <b>El año del despertar.</b></p>
<b>Guillermina Motta</b>	<p><b>No sé el perquè de les guerres.</b> <b>Ni flors ni violes</b>, àlbum en el que destaquen quatre temes tradicionals escrits amb perspectiva feminista (un d'ells amb nova lletra de Maria Aurèlia Campmany). <b>L'any de la dona</b> (de Maria Aurèlia Campmany).</p>
<b>Maria del Mar Bonet</b>	<p><b>Què volen aquesta gent?</b>, poema de Lluís Serrahima, musicat per Maria del Mar, en el que es narra la mort d'un noi que la policia franquista va anar a buscar a casa seva, fou apallissat i llençat per la finestra simulant que s'havia suïcidat. La cançó fou censurada sovint pel règim. Es va enregistrar de nou el 1977 al seu àlbum <b>Alenar</b>. El 1971 va musicar el poema <b>Història d'un soldat</b> de Bartomeu Rosselló-Pòrcel. L'any 2003 conjuntament amb la Coral Cantiga, va participar a l'espectacle "<i>Caloma. Des de Mallorca a l'Alguer</i>" al Teatre Nacional de Catalunya del 27 al 30 de març, a on es van enregistrar tres temes: <b>L'exèrcit</b> (Jordi Guardans), <b>Lluna de pau</b> (Maria del Mar Bonet) i</p>





	<p><b>Què volen aquesta gent?</b>, que apareixeran en un futur CD titulat <b>Lluna de Pau</b>, a on la recaptació íntegra per les vendes d'aquest es van destinar a la campanya unitària Catalunya per Iraq. Suport humanitari.</p>
<b>Liza Umarova</b>	<p><b>Grozny Hero-City</b>, un himne a Txetxènia. <b>Russian Mothers</b>, una crida a les dones de les dues bandes a unir-se, declarant a la cançó “<i>With our maternal strenght, we will stop this inhumane war</i>”. <b>Motherland</b>, sobre Txetxènia, amb el desig de que s’acabi la guerra, la violència i el barbarisme. <b>Chechen Woman</b>. <b>It’s not the end</b>.</p>
<b>Mariem Hassan</b>	<p><b>Id Chad</b>, o <b>La Festa</b>, un cant per demostrar la vida del poble saharauí. <b>Yasar Geidu</b>, <b>Trencant lligams</b>, en la que es mostra la lluita del Sàhara per la independència i llibertat. <b>Sahara Neg gija</b>, <b>Sahara t’estimo</b>, un al·legat al seu poble. <b>Intifada</b>, sobre una revolta als territoris ocupats.</p>
<b>Yang Du Tso</b>	<p>L’any 1997 va participar en el concert organitzat per la Fundació Yehudi Menuhin, <i>Les Voix de la Paix – Voices for Peace</i>. També ha participat en un disc d’homenatge al Tibet, de Tenzin Gönpo (tibetà exiliat antic membre de l’Institut Tibetà d’Arts Interpretatives).</p>
<b>Marzieh</b>	<p>L’any 1997 també va participar a <i>Les Voix de la Paix – Voices for Peace</i>.</p>
<b>Googosh</b>	<p><b>Ahoouye Eshg</b> (Deer of love), dedicada als fans de Tadjikistan, i als parlants afganesos de farsi.</p>
<b>Rim Banna</b>	<p><b>The night froze</b>, cançó dedicada als màrtirs de la Intifada de Aqssa (Al-Quds) a l’octubre de l’any 2000.</p>
<b>Noa</b>	<p>En destaquen els seus àlbums: <b>Calling</b>, del 1996, profundament inspirat en el conflicte d’Orient Mitjà. De l’àlbum també cal destacar la cançó <b>Lama</b>. <b>Now</b>, un treball marcat per la seva experiència de la maternitat i els seus desigs irreprimibles de que la pau mundial arribi algun dia. <b>Noa Gold</b>, <b>Shalom</b>, <b>Shalom</b>, que ens parla de l’amor, de la innocència, de la comunicació, de la pau... i <b>Babel</b>, que parla d’eliminar fronteres i reforçar la comunicació a través de l’amor, la compassió i la música, independentment de l’idioma. <b>Blue touches blue</b>, <i>Beautiful that way</i>, una cançó sobre el fet de somriure i d’estimar, i la bellesa de la vida. L’any 1997 també va participar en el concert <i>Les Voix de la Paix – Voices for Peace</i>.</p>
<b>Natasha Atlas</b>	<p>Va néixer a Bèlgica però els seus avantpassats provenen d’Egipte, Palestina i Marroc. Ha viatjat gran part de la seva vida, fet que ha influït molt en la seva música. Ha format part del grup <b>Invaders of the Heart</b> i <b>Transglobal Undergroud</b>, així com també ha participat en discs de varis artistes i també en solitari. La seva música és una fusió entre la cultura occidental i àrab. L’any 2001 va ser nomenada Ambaixadora de la Bona Voluntat per la Conferència Mundial contra el Racisme de l’ONU. Amb paraules de Mary Robinson (ex-presidenta d’Irlanda i ex-Alt Comissionat de les Nacions Unides pels drets humans) “<i>Ella personalitza el missatge de que hi ha força en la diversitat, que les nostres diferències, ja siguin ètniques, racials o religioses són una font de riquesa més que d’amenaça</i>”. Va participar en la primera manifestació contra la guerra d’Iraq al Regne Unit, idees que queden reflectides en l’àlbum <b>Something Dangerous</b>, en una cançó que porta el mateix títol.</p>
<b>Yasmin Levy</b>	<p>Àlbums: <b>Romance &amp; Yasmin</b>; <b>La juderia</b>; <b>Mano suave</b>.</p>



### III. MÉS CANÇONS, ALTRES REALITATS

A continuació s'inclou un llistat de cançons sobre temes relacionats amb l'univers femení, escrites tant per dones com per homes. Són cançons que ens apropen a la realitat que viuen moltes d'elles, relacionades amb les feines que fan i la vulneració dels seus drets que han d'afrontar. Són cançons que reclamen respecte i igualtat, convertint-se en alguns casos en himnes femenins, celebrant l'alliberació de consciència de la dona; d'altres que animen a la participació conjunta d'elles per transformar certes situacions, etc. També es citen cançons que remetent a grups de dones i a dones que a títol individual mitjançant les seves accions han intentat transformar certes realitats polítiques establertes en els seus països d'origen, amb la voluntat de construir una cultura de pau.

#### Realitats Femenines

- D'un dels precursors del folk polític i de la tradició musical obrera americana, **Joe Hill** (1879-1915) destaca la cançó **The white slave**, una denúncia a la situació laboral del sector tèxtil de principis del segle XX, on moltes dones treballaven en situacions penoses, cobrant sous pèssims... i advertint a la vegada que la pobresa arrossegava a les noies a prostituir-se. El motiu de composició de la cançó fou una vaga protagonitzada per les treballadores de l'empresa *Everett Cotton Mills*, l'any 1912.

Sobre el tema de les dones treballadores al sector tèxtil **Víctor Jara** (que va ser empresonat, torturat i assassinat l'any 1973 durant la dictadura de Pinochet) el 1971 va escriure la cançó **Muchachas del telar**, a on es relata la història d'una noia que treballa a un teler i que s'ha convertit en esclava de la fàbrica a on treballa, de la màquina, d'un horari i d'un salari. L'autor anima a la noia a teixir el seu propi destí. Actualment aquesta cançó ens remet a la situació que viuen moltes dones treballadores en les *maquilas* a Amèrica Llatina, a on són explotades, esclaves del treball, de jornades inacabables, d'inseguretat laboral, de salaris pèssims i mal pagats... Sobre les *maquilas* cal destacar també la cançó de **Pedro Guerra**, **Maquila** de l'àlbum *Bolsillos*.

- **Houria Aichi** (Houria significa llibertat en àrab) va néixer a Batna als Aures, una regió d'Algèria al cor de les muntanyes Atlas. A l'edat de 7 anys ja acompanyava a la seva àvia en festivals i cerimònies de la seva comunitat, on va aprendre varies cançons sobre les tasques quotidianes de les dones, cançons que encara ara interpreta. Va anar a viure a París i després d'estudiar sociologia, es va dedicar a buscar cançons sobre les dones dels Aures. Seran cançons d'amor, de funeral, poemes de l'exili... Ella reivindica i transmet una tradició oral que ha perdurat de generació en generació, com les *Azriates*, les dones alliberades dels Aures. Ho fa des de França, la seva terra a l'exili, com un tribut a les dones algerianes i com una oda a la llibertat. Cal destacar l'àlbum del 1990: **Chants de l'Aurès**. L'any 1997 va participar en el CD *Les Voix de la Paix – Voices for Peace*.

- Del Marroc cal destacar a les **Roudaniyates** (literalment significa les dones de Taroudant), són del sud del Marroc i ofereixen cançons de l'antiga tradició tribal de les dones del sud de la regió de Taroudant. També destaquen els grups femenins anomenats **La'abat**, que canten i ballen durant les celebracions organitzades per dones (batejos, casaments, dols, festes religioses). La intenció de la música és honorar i celebrar la vida<sup>52</sup>.

- **Aretha Franklin**, el 1968 va versionar la cançó d'**Otis Redding's**, **R.E.S.P.E.C.T.**, referint-se tant al moviment negre dels drets civils com a la igualtat entre sexes i el respecte per les dones. Aquest any va ser precisament quan van assassinar a Martin Luter King, produint-se un esclat de violència als Estats Units. D'ella també destaca la cançó **Do right woman, do right man**, un himne d'igualtat i respecte entre ambdós sexes.

<sup>52</sup> Per a més informació: <[http://www.mondaviarts.org/education/education\\_pdfs/fesfestival.pdf](http://www.mondaviarts.org/education/education_pdfs/fesfestival.pdf)>



- **John Lennon** i **Yoko Ono** l'any 1972 van editar l'àlbum **Some time in the New York City**, a on hi ha la cançó **Woman is the nigger of the world**, *La dona és el negre del món*, tema que es va prohibir als EUA, perquè no es podia dir la paraula negra. Lennon va ser recolzat per totes les revistes afroamericanes, però qui es van sentir ofesos van ser tots els blancs. La cançó ens parla de quina és la situació en la que viu la dona, donant un missatge d'esperança i de reflexió al voltant d'aquesta situació perquè canviï. Dels dos també destaca la cançó **Angela**, sobre una activista negra a favor dels drets civils i de les dones, que es va centrar en la discriminació racial i la lluita de classes, i també de la denúncia del sistema judicial i penitenciari dels EUA.

- De Lennon cal destacar també la cançó **Woman**. I de Yoko Ono **Sisters, o sisters**, una cançó feminista a on es fa una crida a les germanes del mateix sexe a construir un món nou; i la cançó experimental **Hiroshima sky is always blue**, escrita en el 50è aniversari del llançament de la bomba a Hiroshima el 1945.

- L'any 1985, **Annie Lennox**<sup>53</sup> i **Dave Stewart** de **Eurythmics**, van escriure la cançó **Sisters are doing it for themselves**, que va aparèixer a l'àlbum **Who's Zoomin'Who?** de l'**Aretha Franklin**, que canta juntament amb Annie Lennox i un cor de gospel, i que celebra l'alliberació de consciència de la dona. Del grup en destaquen també les cançons **I saved the world today** i **Peace is just a word**, les dues cançons de l'àlbum **Peace** del 1999.

- Del cantant cubà **Silvio Rodríguez** en destaca l'àlbum **Mujeres**, de l'any 1978, en el que hi ha una cançó que porta el mateix títol **Mujeres**, i en la que ell es deixa commoure per l'actitud d'elles pels seus fills, pels seus marits, per la seva terra, i també de l'amor que sent per algunes d'elles.

- També la cançó del grup de rock americà, **Los Lobos**, **Mujeres Valientes**, de l'àlbum del 1976 **Si se puede!**, sobre les dones lluitadores i revolucionaries.

## Violència de gènere

En els últims anys la qüestió de la **violència de gènere** ha anat adquirint una major rellevància pública. Aquest tema no ha quedat al marge de la música i molts cantants i grups han decidit tractar-lo a partir de cançons, editant àlbums o duent a terme iniciatives que ens recorden diàriament la realitat del tema. Són denúncies musicals<sup>54</sup>, en alguns casos molt explícites, sensibilitzant i educant al públic, adoptant alhora mesures propositives que ens motiven a reflexionar i prendre part a actuar, ja que ens recorden la gravetat del fenomen de la violència contra les dones i les desigualtats de gènere existents en les nostres societats.

Per exemple cal destacar l'aportació de l'àlbum musical **Hijas de Eva**, del cantant canari **Pedro Guerra**<sup>55</sup>, en el que dedica 14 temes a la violència que pateixen les dones arreu del món, partint de reflexions i texts de grans pensadors com Eduardo Galeano, José Saramago, Rosa Montero i altres. Els temes del CD fan referència a què pot suposar néixer nena i no nen, al

<sup>53</sup> El passat mes de gener del 2009 Annie Lennox juntament amb Bianca Jagger, van encapçalat una manifestació a Londres en contra dels atacs de Gaza, demanant al president electe dels Estats Units d'Amèrica, Barack Obama, que condemni els atacs aeris israelís contra la franja de Gaza.

<sup>54</sup> Cal destacar que a Brasil l'ONG Cemina, -Comunicación, Educación e Información en Género-, va promoure l'any 2006 una trobada cultural de hip hop per la noviolència contra les dones, que va incloure la divulgació d'un cd "Mujeres del hip hop por el fin de la violencia contra la mujer", i el llançament del documental "Feminism: Speak up!", de Valentina Homem i Angela Collet. Per a més informació: <http://www.adital.org.br/site/noticia.asp?lang=ES&cod=26836>

A Perú, també es van realitzar accions de lluita per l'exercici dels drets de les dones sense pobresa ni violència a través del Takiy Tinku –encontre del cant- i fòrum debat, en recordatori del mes de la noviolència contra les dones. Un dels objectius d'aquestes accions van ser promoure i compartir la seva cultura i el seu folklore interpretant cançons que reflexen la lluita per la vida sense pobresa ni violència, sensibilitzar a la població a través del cant la prevenció de la violència cap a les dones, i difondre a nivell nacional les cançons per l'exercici dels drets de les dones sense pobresa ni violència. Per a més informació: <http://www.cwgl.rutgers.edu/16days/kit06/cal/latinamerica/ceprosi%20bolivia.doc>

<sup>55</sup> Per a més informació: <http://www.pedroguerra.com/>



masclisme, a la feminització de la pobresa, a la prostitució, als maltractaments, a les nenes que *maduren* abans d'hora, a l'ablació, al culte al cos, sobre les dones que acompanyen als soldats a les guerres... Aquest àlbum va ser un encàrrec de la *Fundación Alfredo Kraus*.

També cal destacar a la cantant catalana **Lidia Pujol** i el seu àlbum ***Els amants de Lilith***, que segons explica

*“Té el seu origen en un viatge fet per pobles de Catalunya, València i Mallorca a la recerca de cançons populars de transmissió oral. Peces que eren, que són a punt de caure en l'oblit. I el que va començar com una mena d'investigació sobre el nostre patrimoni oral va acabar esdevenint una veritable sorpresa: aquelles senyores grans, d'expressió severa, m'ensenyaven unes cançons terribles, extraordinàries. Cançons d'abusos, d'incests, d'assassinats, de violència de gènere. Cançons que parlen d'esdeveniments que llegim, encara avui, cada dia als diaris (...) **Els amants de Lilith** parla de dones. Dones ultratjades i dones que ultratgen; dones que estimen fins la mort, i encara més enllà; dones poderoses i dones febles. Jo també sóc doble: sóc Lilith, la dona rebel que no es va voler sotmetre a Adam; i a la vegada, sóc Eva, la dona feta a la mida de l'home. Oscil·lo entre la llum i la foscor”<sup>56</sup>.*

Les cançons relacionades amb el tema de la violència de gènere són ***La Caterina***; ***La dama enganyada***, del poder, del sexe, de la traïció i la venjança; i ***La pastora***, sobre el tema de l'abús sexual. Lidia Pujol també ha participat en diverses ocasions en concerts i campanyes contra la violència de gènere.

I també cal destacar el projecte espanyol **Rimas contra la violència de género**<sup>57</sup> “un altaveu que busca sensibilitzar als joves sobre la violència de gènere mitjançant un disc, una gira de concerts i altres accions relacionades en les que participen les més rellevants artistes de hip hop”.

El projecte rep el suport de la *Fundación Mujeres*, duent a terme també tallers dirigits a la gent jove, per tal d'informar, de desmitificar i també “donar indicadors que els i les joves puguin manejar com avisos en les relacions que comencen a establir (...) distribuint als alumnes carpetes amb exemples d'indicadors d'una relació en la que hi ha violència i en la que també hi ha indicadors d'una relació en igualtat”.

L'any 2008 es va presentar el disc que inclou temes escrits expressament per l'àlbum d'Arianna Puello, Dnoe, Shuga, Dlux, La nuit, Mefe, Mai, Indie, Elsa Praise, Lekreakole i Dj Yulian.

En la violència de gènere destaca la qüestió del **femicidi**, és a dir, els assassinats de dones pel fet de ser dones, i que s'estan duent a terme a diferents llocs del món, tal i com es cita a l'informe Alerta 2006!

*“En algunes ciutats del continent americà han anat adquirint una major rellevància pública, en un context en el qual la violència contra les dones ha passat a formar part del debat públic enmig d'una gran alarma social per l'enorme incidència d'aquest tipus de violència en totes les societats”.*

N'és rellevant el cas de **Ciudad de Juárez**, a Mèxic, on en l'última dècada més de 400 dones han estat violades, assassinades i abandonades en zones deshabitades. Això suposa, “*Un continuïum en la violència contra les dones, molt generalitzada i normalitzada en aquestes societats, en les quals, a més, aquest crim gaudeix d'una impunitat pràcticament total, ja que la immensa majoria d'aquests crims, ni són investigats, ni de bon tros sancionats*” (Alerta 2006! 127-8).

<sup>56</sup> Per a més informació: <[http://www.lidiapujol.com/Portals/LidiaPujol/Lilith\\_CAT.pdf](http://www.lidiapujol.com/Portals/LidiaPujol/Lilith_CAT.pdf)>

<sup>57</sup> <http://www.rimascontralaviolenciadegenero.es/> , <http://www.myspace.com/rimascontralaviolenciadegenero>



Sobre aquesta situació en destaca la cançó **Las Mujeres de Juárez**, del grup mexicà **Los Tigres del Norte**, escrita per Paulino Vargas i inclosa a l'àlbum **Pacto de sangre**. La cançó narra l'assassinat en sèrie de moltes treballadores i va despertar l'oposició de molts familiars de les víctimes, fins i tot va estar censurada, ja que es van sentir ofesos i creien que el grup només es volien fer rics aprofitant l'avinentesa. Davant d'aquestes declaracions ells van comentar que se'ls havia mal interpretat, ja que només volien recolzar als familiars, denunciant la impunitat dels assassinats.

També, el grup mexicà **Jaguares**, en el seu últim disc, **De Caifanes a Jaguares**, han decidit incloure dos documentals sobre les dones desaparegudes a *Ciudad Juárez: "Ciudad Juárez and Chihuahua: search for justice"* i *"Dual injustice: femicide and torture in Ciudad Juárez and Chihuahua"*.

*"Es tracta d'una col·laboració amb Amnistia Internacional i varem decidir incloure'l al disc per donar major difusió a un problema molt greu. Demanem, com ho fan moltes de les mares de les dones que han estat assassinades en aquesta ciutat, que es faci justícia i que es detingui als culpables"*<sup>58</sup>.

Cal destacar també la cançó de Raúl Martell, **Canción por las muertas de Ciudad Juárez**, en la que descriu la desaparició de les dones a Ciudad Juárez. I també **Rescatar una ciudad**, d'Esmeralda Grau, dedicada a les dones assassinades de Ciudad Juárez.

Durant el mes de gener del 2006 es va realitzar un concert de recolzament a la causa de Juárez a la Plaza del Zócalo, a la Ciutat de Mèxic, organitzat per la PMCVG en col·laboració amb l'*Instituto de la Mujer* i una cinquantena de cantats e intèrprets mexicans i espanyols. Hi van participar Jaguares, Ely Guerra, Àlex Lora (amb el tema **Las mujeres de Juárez**), Alejandro Lerner (amb el tema dedicat a les dones de Juárez **De mariposa a Cruz**), Ana Gabriel (amb el tema **Tiempo de hablar**), Axioma (amb el tema **Ni una más**), No C, Nancy Peña, Tori Amos, i artistes espanyols com Serrat, Fangoria, Cristina del Valle, Marina Rossell, Clara Montes, Mercedes Ferrer, Inma Serrano i Caco Senante<sup>59</sup>. També hi va participar l'artista mexicana Teresa Margolles que ha dedicat quatre obres artístiques a Juárez: **Lote Bravo**, **Lomas de Poleo**, **Anapra** i **Cristo Negro**.

Fent referència als crims de Juárez s'ha editat l'àlbum **Canciones contra los malos tratos**, editat per Santo Grial Records, en el que han participat cantants de rock dur espanyol. El disc va ser fruit del festival de rock Derrame, celebrat a Derrameidea, Asturies. El lema del festival va ser *"Lluita de les dones per la llibertat"*, organitzant conferències i taules rodones sobre el tema. Es va convidar a l'organització *Nuestras hijas de regreso a casa*, que lluiten perquè no quedin impunes les desaparicions i crims de centenars de dones a Ciudad Juárez. L'àlbum inclou divuit temes<sup>60</sup>, dels que destaquen: Segismundo Toxicómano, **Julay**; El último ke cierre, **Denuncia! Para qué?**; Transfer, **La buena casa**; Los suaves, **No le grites**; Lujuria, **Lilyth**; Desakato, **Contra el dolor**; Insania, **Cada noche**; Malos vicios, **Carla**; Pernada, **Hogar dulce hogar**.

Un dels altres temes destacables de la violència de gènere és la **violència domèstica**, tema que ha obtingut un ressó i un recolzament musical considerable. Sobre el tema, i concretament en el panorama espanyol, (cal saber que a l'any 2007 a Espanya, 70 dones van morir assassinades per les seves parelles o ex parelles<sup>61</sup>) cal destacar la campanya **Hay que volver a empezar** (2004), en la que Santiago Alcanda es va posar en contacte amb Cristina del Valle i Marilia per gravar un àlbum amb el mateix títol que inclou 16 temes sobre el món de la dona, amb l'objectiu de frenar la violència domèstica al nostre país, destinant els beneficis a diferents organitzacions de dones que lluiten contra la violència de gènere. En aquest hi van participar

<sup>58</sup> "El grupo mexicano Jaguares lleva a las canciones de su nuevo disco el eco de las desaparecidas de Juárez". Amelia Castilla, Madrid. El País, Espectáculos, 06/10/05.

<sup>59</sup> Per a més informació: *Los crímenes de Ciudad Juárez. Música y arte de denuncia*. Babelia, El País, 18/02/06.

<sup>60</sup> Per a més informació: <[http://www.ciao.es/Canciones\\_contra\\_malos\\_tratos\\_Varios\\_Artistas\\_Opinion\\_1507151](http://www.ciao.es/Canciones_contra_malos_tratos_Varios_Artistas_Opinion_1507151)>

<sup>61</sup> Per a més informació: <[http://www.elmundo.es/documentos/2004/06/sociedad/malostratos/alerta\\_listado2007.html](http://www.elmundo.es/documentos/2004/06/sociedad/malostratos/alerta_listado2007.html)>



Rocío Jurado (que va gravar **Sobreviviré**), Marilia (**Yo no soy esa**), Cristina del Valle (**Luka**), Greta y los Garbo (**How come, how long**), Lolita (**Y no me importa nada**), Lucrecia (**No llores mujer**), Alazan (**Sin miedo**), Nosotrâsh (**El enemigo en casa**), Teresa Barrientos (**Ave María**), Marina Rosell (**Trátame Bien**), Olga Roman (**María Vale más**), Fangoria (**Ese hombre**), Papá Levante (**Practicar sexo**), Mari Trini y los Panchos (**Ayúdala**) i Clara Montes (**Sólo mía**), i amb la col·laboració especial de Sole (Presuntos Implicados), Ángeles (Camela) i Melody.

Cal destacar també el **musical** de la menorquina **Keta Anglada, Casa de locos**, estrenat el 2006 i que segons l'autora pretenia conscienciar a la societat sobre els maltractaments, contra la violència de gènere i la violència infantil. El musical explica la història d'Ana, una jove el futur de la qual es veurà transformat a l'enamorar-se del seu marit maltractador, que amaga una infantesa marcada pel patiment dels maltractaments, i que perpetuarà en ella.

Molts grups i cantants han decidit tractar el tema a partir de les **cançons**. Ja sigui amb lletres poètiques, com amb lletres directes, les cançons ens parlen de violència física, psíquica, sexual, dirigida cap a les dones, als infants o a la família; les lletres són de denuncia, consells, opinions...<sup>62</sup>

---

<sup>62</sup> Per ampliar la informació sobre el tema, cal destacar el document *La violencia contra las mujeres en el cancionero popular*, d'Araceli Zúñiga, disponible a la pàgina web: [http://www.jornada.unam.mx/2005/03/07/informacion/79\\_cancionero.htm](http://www.jornada.unam.mx/2005/03/07/informacion/79_cancionero.htm)  
I *La violencia contra las mujeres en las canciones populares, propuesta didáctica para el tercer ciclo de educación primaria*. De Julio César Llamas. Revista Eufonía: didáctica de la música. Nº 34, 2005. Pàg 111-122.



### CANÇONS SOBRE VIOLÈNCIA DE GÈNERE

Alanis Morissette- Precious illusions  
Amanda Marshall- Birmingham  
Amaral- Salir corriendo  
Ana Belén - Un extraño en mi bañera  
Andy Y Lucas- Y en tu ventana  
Ani DiFranco- Not a pretty girl  
Aspid- Flores deshojadas  
Barricada- Obsesión. No le bastó  
Bassi- Trato pal maltrato  
Bebe- Malo  
Boikot- Penadas por la ley  
Bounzin- Dolor de hogar  
Celine Dion- This time  
Creed- Wash away those years  
Cristian Meier- Novia de nadie  
Cristina Del Valle/Esther G. Redondo- Encadenada  
Def Con Dos- A.M.V (Agrupación De Mujeres Violentas). Ellas denunciaron  
Edmundo Rivero- Amablemente  
Eduardo Fossas- Historia de malos tratos  
El Chojin- El final del cuento de hadas.  
Els Pets- Una fiblada a la pell. No diguis res.  
Eminem- Kim  
Falsa Alarma- Bondad o malicia  
Gloria Gaynor- I will survive  
Greta y Los Garbo- Ana  
House Of Freaks- Broken bones  
Inma Serrano- Acabaré  
Ismael Serrano- Caperucita  
Kambotes- Flores  
K-Narias- Contra la violencia de género  
Ktulu- El latido del miedo  
La Fuga- A golpes  
La Viuda Negra- Una muerte. Dominio. Violación  
Lisa Loeb- I do  
Los Chichos- Papa, tú no pegues a la mama  
Los Chunguitos- Mujer maltratada  
Los Crudos (Kru2) – Malostratos  
Los Cucas- Malos Tratos  
Mago De Oz- Hasta que tu muerte nos separe  
Malú- Aprendiz  
Mártires Del Compás- Maltratada  
Medina Azahara- Rompe esa cruz

Melendi- Hasta que la muerte los separe  
Merche- Abre tu mente  
Miquel Pujadó- La reina de los morados  
N\_Fin- Morir de amor  
Nacho Cano- El amargo del pomelo  
Nick Cave & Kilie Minogue- Where the wild roses grow  
Nickeback- Never again  
Orishas- Mujer  
Pasión Vega- Maria se bebe las calles  
Pat Benatar- Hell is for the children, (Maltractament Infantil). Love is a Battlefield. Suffer the little children  
Pedro Guerra- Hogar  
Pedro Guerra i Rogelio Botanz- Mararía  
Peter Gabriel- Shaking the tree  
Pink- Family portait (Violència familiar)  
Platero y Tu- La maté porque era mía  
Prince Buster- 10 Commandments (From man to woman)  
Reincidentes- Ay Dolores  
Retroceso- ¡¡Basta Ya!!  
Revólver- Lo que Ana ve  
Rogelio Botanz- Sin ti  
S.A.- Exit  
Saratoga- No  
Sergio Contreras- Ele  
Shania Twain- Black eyes, blue tears  
Ska-P- Violencia machista  
Tatiana Bustos- Alicia va en coche  
Te Vi Llorar- Héctor El Father, Puertorico  
The Birras- Malostratos  
The Cure- Boys don't cry  
Tracy Chapman- Behind the wall  
Trastienda Rc- Demasiadas veces  
Víctor Manuel- El club de las mujeres muertas  
Youth Brigade- Better without you  
Yunque- Gritar libertad



## Dones i col·lectius femenins que han canviat el transcurs de la història

### Heroïnes de pau: Aung San Suu Kyi i Rigoberta Menchú Tum

**Aung San Suu Kyi i Rigoberta Menchú Tum** són dos exemples que representen les millors qualitats femenines per construir una cultura de pau. Les dues s'han sacrificat i han treballat durament per aconseguir canviar certes situacions establertes amb la voluntat d'aconseguir el bé de tothom. Les seves accions les ha portat al reconeixement internacional, sent fins i tot guardonades amb el Premi Nobel de la Pau. A Aung San Suu Kyi (1991) en atenció a la seva "*lluita noviolenta a favor de la democràcia i els drets humans*", i per constituir "*un dels exemples més extraordinaris de coratge civil en el continent asiàtic en les últimes dècades*"; i a Rigoberta Menchú (1992) per dedicar tota la seva vida a la defensa i promoció dels drets i valors dels pobles indígenes d'Amèrica.

**Aung San Suu Kyi** va néixer a Rangun, Birmània. L'any 1988 després de viure uns anys al Regne Unit, va retornar al país coincidint amb unes mobilitzacions estudiantils que el govern va reprimir amb contundència causant milers de morts. Aquest episodi va marcar el començament del seu compromís per la democràcia: uns mesos més tard va crear la Lliga Nacional per la Democràcia, un partit d'oposició. La feina de denuncia del seu partit de les violacions dels drets humans li ha valgut la pèrdua de llibertat en diverses ocasions: del 1989 al 1995 i del 2000 al 2002 va estar 72 i 19 mesos, respectivament, sota arrest domiciliari.

A banda d'escriure sobre la no-violència i la resistència civil, ha difós el missatge de la lluita pels drets humans i la democràcia per la via de la noviolència arreu del país i ha seguit diverses vagues de fam per protestar per la detenció de membres del seu partit. Al maig del 2003 va ser detinguda per l'exèrcit, i actualment està sota arrest domiciliari.

El 1990 se li va atorgar el premi Thorolf Rafto dels Drets Humans (premi Nobel dels Drets Humans) i el premi Sajarov de la Llibertat de consciència concedit pel Parlament Europeu el 1991. El 1992 se li va atorgar el premi Simón Bolívar i la Medalla Presidencial de la Llibertat d'Estats Units (2000).

Sobre Aung San Suu Kyi cal destacar les cançons: ***Walk On***, d'**U2**, de l'àlbum ***All that you can't live behind*** (2000)<sup>63</sup>; ***Where is the love***, de **Black Eyed Peas**; ***Unplayed piano***, de **Damien Rice**, cançó per celebrar el 62è aniversari d'Aung San Suu Kyi que fou gravada amb la cantant **Lisa Hannigan**. El cantant ha donat suport a la campanya per alliberar a la líder política, ***Burma Campaign UK and US Campaign for Burma***<sup>64</sup>; i de la cantant **Jane Birkin** també destaca la cançó **Aung San Suu Kyi**.

També cal comentar que l'any 2007 un col·lectiu de dones artistes britàniques encapçalades per la cantant Annie Lenox, van enviar un piano a Aung San Suu Kyi, ja que el que tenia s'havia malmès degut al clima tropical, perquè pugui seguir tocant. La Nobel de la pau té prohibit parlar en públic, però sí que té permès tocar, on les notes musicals traspassen les parets de la seva casa, sent un poderós símbol de resistència.

**Rigoberta Menchú Tum** és guatemalenca, descendent de l'antiga cultura Maya-Quiché. Els seus pares i el seu germà van ser torturats i assassinats pels militars durant la guerra civil de Guatemala (1960-1996). El 1980 es va exiliar a Mèxic, retornant a Guatemala posteriorment, però marxant de nou del país, primer a Nicaragua i després a Mèxic. També va viatjar a Ginebra, ja que formava part del grup de treball de les Nacions Unides sobre poblacions indígenes. Nacions Unides el 1993 la va anomenar Ambaixadora de Bona Voluntat en l'any Internacional dels Pobles Indígenes. També és assessora del Director General de la UNESCO i presidenta de la Iniciativa Indígena per la Pau (iniciativa que té el compromís de treballar pel

<sup>63</sup> En la següent pàgina web es diu que escoltar U2 a Birmània pot suposar una pena entre tres i deu anys de presó, ja que la junta militar ha inclòs U2 en una llista negra el cd *All that you can't live Behind*, per la cançó dedicada a Aung San Suu Kyi. Per a més informació: [http://www.lahaine.org/musica/birmania\\_carcelu2.htm](http://www.lahaine.org/musica/birmania_carcelu2.htm)

<sup>64</sup> <http://www.actionburma.com/>





ple reconeixement dels drets dels pobles indígenes del món i contribuir a l'establiment d'instruments jurídics per fer efectius aquests drets). També ha creat la seva pròpia fundació, *Fundación Rigoberta Menchú Tum*<sup>65</sup>, que garanteix la realització i execució dels plans, programes i accions a favor dels drets humans, els drets dels pobles Indígenes i de les aportacions a la solució política dels conflictes mitjançant el diàleg, les negociacions i els acords de pau.

Sobre ella cal destacar la cançó **Carta a Rigoberta Menchú**, del grup **Celtas Cortos**, de l'àlbum **Tranquilo Majete** (1993).

### Sobre "Las Madres de plaza de mayo"

L'any 1976 amb l'inici de la dictadura militar argentina, es van raptar, detenir il·legalment, torturar i assassinar a milers de persones. Va ser llavors quan es va començar a utilitzar la paraula *Desaparecidos*<sup>66</sup> (uns 30.000), referint-se a tots aquells que mai van tornar a casa ni es va saber mai tampoc a on ni com estaven. Davant d'aquesta situació un col·lectiu de mares van decidir lluitar juntes, reunint-se a la *Plaza de Mayo*, davant de la *Casa Rosada* (seu del govern), reclamant veritat i justícia des del 1977 fins als nostres dies. Elles són "*Las madres de plaza de mayo*"<sup>67</sup>, i cada dijous de les 15:30 a les 16:00 caminen al voltant de la plaça, persistint amb la denúncia dels desapareguts, ja que elles creuen que "*La única lluita que es perd és aquella que s'abandona*".

Sobre elles destaquen les cançons: **Mensajes del alma**, de **Leon Gieco**, **Tango de las madres locas**, de **Carlos Cano**, **Madre de mayo**, de **Leonardo Favio**, **A las Madres de Mayo**, d'**Ismael Serrano**, **Madres**, de **Pedro Guerra**, i **Mothers of the disappeared**, d'**U2**. Del grup cal comentar que el mateix any van fer la gira *PopMart*, i quan van visitar Buenos Aires, les *Madres* van pujar a l'escenari amb fotografies dels seus familiars desapareguts. Després de la cançó van posar mocadors blancs al coll de Bono, cantant del grup. **Sting** l'any 1987 també va dedicar una cançó a *las Madres* dels desapareguts d'Amèrica del Sud, que es troba a l'àlbum **Nothing but the sun**, i es titula **They Dance Alone**. La cançó fins i tot va ser prohibida a Xile, i Pinochet va prohibir també l'entrada al país a Sting, declarant-lo persona *non grata*. **Holly Near**, va compondre **Hay una mujer desaparecida**, cançó que narra la desaparició de les dones a Xile, i d'altres desapareguts a països llatinoamericans durant els règims dictatorials. També destaquen les cançons **Venganza de amor** i **Giran**, inspirades en les *Madres de plaza de mayo* i escrites per Alejandra Ravinobich.

### Sobre la dona Zapatista

En la societat mexicana les dones continuen exigint el reconeixement dels drets socials, polítics, econòmics, humans... les dones indígenes sovint són marginades pel seu color de pell, la seva cultura, la seva llengua, el seu passat... *L'Ejército Zapatista de Liberación Nacional* (EZLN) està lluitant per canviar aquesta situació, i en el sí de l'exèrcit les dones gaudeixen de certs drets (com per exemple el dret de decidir el número de fills que volen tenir, el dret de participar en la comunitat, a escollir parella...). S'exigeix el respecte, la justícia i la dignitat, ensenyant en el sí del zapatisme acabar amb les diferències entre homes i dones. Sent així més d'una tercera part dels combatents de l'EZLN són dones i entre la direcció existeix una igualtat entre els comandants d'ambdós sexes. Com a comandant cal destacar a Ramona, la que era la zapatista més coneguda (va morir el 6 de gener del 2006) i que representava un símbol de lluita i contra l'opressió.

<sup>65</sup> Per a més informació: <<http://www.frmt.org/>>

<sup>66</sup> Sobre els Desapareguts a Argentina, cal destacar la cançó de **Ruben Blades**, **Desapariciones**, de l'any 1984 de l'àlbum **Buscando América**. El grup mexicà **Maná** ha popularitzat aquesta cançó novament arrel de la realització de l'àlbum **Unplugged**, del 1999.

<sup>67</sup> Per a més informació: <<http://www.madres.org/>>



Algunes cançons sobre la dona zapatista són: ***Todos somos Ramona***, del grup mexicà **Quetzal**, 2000, i ***Herminia***, de **Pedro Guerra**, de l'àlbum **Ofrenda**, 2001, que ens parla sobre la dona indígena.



## IV. APORTACIÓ MUSICAL DE DONES CANTANTS:

A continuació es facilita un llistat de cançons sobre temes socials escrites per dones de diferents llocs del món. Elles són de Canadà, dels Estats Units d'Amèrica, d'Amèrica Llatina, d'Europa, d'Àfrica i d'Austràlia.

És a partir de les cançons que elles ens descriuen allò que les envolta, compartint les seves realitats i deixant palesa la seva aportació en la construcció de la pau mitjançant la seva música. Elles parlen per sí mateixes, alçant la veu demanant la pau, qüestionant els conflictes armats, la mort d'innocents, així com el paper submís dels soldats, la cultura de les armes (lleugeres, petites, mines antipersonal, armes nuclears), el terrorisme internacional... També es centren en crisis humanitàries, parlant-nos dels moviments de desplaçats interns i refugiats, de la Sida... A més a més de cançons que ens parlen de la discriminació racial, de la situació dels immigrants, així com de la violència que envolta a les societats, del maltractament infantil, de la situació dels menors, també del medi ambient...

Les cançons recullen la seva veu individual, en les que ens fan conèixer la gran diversitat d'experiències que elles viuen, amb to de crítica i de qüestionament sobre els temes socials que les afecten. Cada una d'elles interpreta la realitat a la seva manera, sense poder establir una sola visió entre totes. De totes maneres ens fan ser testimonis de les situacions que viuen i les envolten, a la vegada que també, en alguns casos, més enllà de la denúncia, proposen o imaginem el què és la pau, a partir de cançons d'esperança, cançons sobre els drets de les dones, sobre la felicitat...

La música els hi permet canalitzar les seves vivències, i ja sigui amb cançons descriptives o propositives, a través de les lletres de les cançons elles reforcen el missatge que volen transmetre més enllà de l'àmbit purament musical. És mitjançant les cançons que elles ens presenten situacions que potser no coneixiem, fomentant d'aquesta manera l'empatia, traslladant-nos a escenaris nous i fins i tot desconeguts. Les cançons a la vegada ens permeten qüestionar les nostres actituds i comportaments sobre els temes que s'analitzen en elles, fet que a la llarga pot motivar cap a la transformació social.

És també mitjançant l'audició musical que es poden potenciar valors com l'escolta, el diàleg, el respecte i la tolerància... Les cançons ens poden permetre també desenvolupar actituds solidàries i de convivència, fomentar la comunicació emocional, l'empatia, etc.

A part de les cançons, en alguns casos s'anomenaran a dones que han participat en diverses iniciatives per construir un món millor aprofitant el seu rol de músics, tot i que les seves cançons no tractin de temes socials.

Tot seguit del llistat de les cançons, ja que la música pot ser utilitzada com a instrument per ensenyar la cultura de la pau en el currículum escolar, es facilita una fitxa musical per treballar el contingut d'aquest quadern amb finalitats educatives. El treball es centra en les cançons, però cal considerar que el treball també es podria enfocar de cara a les cantants, cantadores, en les organitzacions musicals de dones, etc., veient que la música, de moltes maneres es posa al servei de la pau, o la pau al servei de la música i no només amb cançons.

CANADÀ:

Cantant:	Títol de la cançó / Contingut:
<b>Alanis Morissette</b>	<b>Utopia</b> , una crida a la comunicació, convivència, tolerància... <b>Symptoms</b> (no editada), sobre algunes realitats habituals que ens envolten i que ens fan pensar que estem separats i desconnectats de la unitat. <b>Awakening americans</b> , (no editada) una declaració d'intencions i qüestionaments sobre els Americans.
<b>Buffy Sainte-Marie</b>	<b>Universal Soldier</b> , narra les característiques d'un soldat universal, que no vol matar però que sap que ho ha de fer; que està lluitant en nom del seu país creient que així la guerra s'acabarà; que entrega el seu cos com a arma de guerra; descriu els suposats ideals pels quals pot lluitar... <b>Bury my heart at wounded knee</b> , en la que critica la política americana en vers els nadius americans, actualment popularitzada per les <i>Indigo Girls</i> . <b>My Country, Tis of thy people you're dying</b> , sobre la colonització dels Nadius americans i la hipocresia dels EUA. <b>Now that the buffalo's gone</b> , sobre com els governs trenquen les seves promeses i intenten robar la terra als indígenes.
<b>Joni Mitchell</b>	<b>Woodstock</b> , una cançó sobre el festival de Woodstock del 1969. <b>Ethiopia</b> , sobre la crisi humanitària que hi va haver al país durant la dècada dels vuitanta. <b>No apologies</b> i <b>The big yellow taxi</b> , sobre els canvis de paisatge provocats per l'ésser humà en el medi ambient.
<b>Loreena McKennit</b>	<b>Breaking the Silence</b> , cançó dedicada a Amnistia Internacional.
<b>Sarah Harmer</b>	Ella és una cantant canadenca i compositora que ha co-fundat el grup ambiental "Protecting escarpment rural land", fent campanya per prevenir una proposta que pot perjudicar al desenvolupament del <i>Niagara Escarpment</i> , una àrea salvatge de la frontera entre Estats Units d'Amèrica i Canadà. Sobre aquesta organització, ha editat el documental <i>Escarpment Blues</i> (títol d'una cançó seva de l'àlbum <i>I'm a mountain</i> , 2005).

ESTATS UNITS D'AMÈRICA:

Cantant:	Títol de la cançó / Contingut:
<b>Anaïs Mitchell</b>	<b>A hymn for the exiled</b> , escrita des de la perspectiva d'una dona àrab es rebel·la contra la política exterior d'EUA.
<b>Ani DiFranco</b>	<b>Self evident</b> , inspirada en l'atemptat al <i>World Trade Centre</i> de Nova York. <b>To the teeth</b> , sobre la cultura de les armes. <b>Fuel</b> , una cançó de crítica a la societat actual. <b>Roll with it</b> , sobre allistar-se a les forces armades. <b>Your next bold move</b> , una cançó sobre el capitalisme. <b>Alla this</b> , una cançó de crítica a la campanya de recolzament a les tropes americanes a Iraq.
<b>Barbara Streisand</b>	<b>Stranger in a strange land</b> (composada per Barry Gibb), sobre la guerra d'Iraq encara que no es mencioni directament. D'aquesta cantant destaca la fundació <i>The Streisand Foundation</i> , en la que dona suport a diferents organitzacions relacionades amb temes de salut, de drets humans, política i medi ambient.



<b>Bonnie Raitt</b>	Cantant i activista social relacionada amb temes de medi ambient, campanyes pacifistes i pel desarmament. Fundadora de l'organització MUSE ( <i>Musicians United for Save Energy</i> , un grup d'artistes que treballen per un futur no nuclear). El 1979, sota la seva iniciativa, van organitzar el concert <i>No Nukes</i> (No Nuclears), per donar suport a les fonts d'energia més segures, on les grans estrelles de la música americana van declarar la seva oposició a l'ús de l'energia nuclear, aconseguint mitjançant la música augmentar la consciència ecològica de molts. Als vuitanta, va mostrar la seva oposició a l' <i>apartheid</i> de Sud-àfrica i a la implicació nord-americana a Amèrica Central. També va donar suport als grups que treballen pels Nadius Americans, per la dona i els drets humans. L'any 1995 va establir el <i>Bonnie Raitt Guitar Program</i> , que ofereix lliçons gratuïtes de guitarra per infants de 180 Clubs d'arreu del món.
<b>Dixie Chicks</b>	<b><i>Travelin' soldier</i></b> (escrita per Bruce Robinson), sobre la història d'amor d'un soldat.
<b>Emmylou Harris</b>	Cantant i activista social implicada sobretot en campanyes en contra de les Mines antipersona. El 1998 va viatjar a Cambotja i Vietnam juntament amb el president de l'organització <i>Vietnam Veterans of America Foundation</i> (VVAFA), i de retorn va decidir crear <i>Artist in Support of the Campaign for a Landmine Free World</i> , aconseguint el recolzament de més de 40 artistes a la campanya, en gires, concerts i rallis musicals posteriors, de les que destaquen les cantants Mary Chapin Carpenter, Sheryl Crow, Patty Griffin, Nanci Griffith, Bonnie Raitt, Gilian Welch i Lucinda Williams.
<b>Indigo Girls</b>	<b><i>Peace song</i></b> , sobre els moments actuals en els que regna la por, la cultura de les armes, etc. <b><i>Perfect World</i></b> , en la que es qüestionen si és possible viure d'una altra manera. Elles són també fundadores de l'organització <i>Honor the earth</i> , dedicada a sensibilitzar i donar suport a temes ambientals dels Nadius Americans.
<b>Janet Jackson</b>	<b><i>Rhythm nation 1814</i></b> , sobre l'estat del món, parlant del crim i pobresa que impera als carrers.
<b>Judie Collins</b>	<b><i>Song for Sarajevo</i></b> , inspirada en els dibuixos i escrits dels infants de l'Antiga Iugoslàvia del llibre "Sueño con la paz. Imágenes de la guerra por niños y niñas de la Antigua Yugoslavia", publicat per UNICEF, organització a la que hi va destinar els guanys aconseguits amb la cançó. <b><i>Che</i></b> , cançó d'homenatge al Che Guevara. <b><i>Fortune of Soldiers</i></b> (escrita conjuntament amb David Buskin i Dwight Batteau), sobre la vida dels soldats, dels fabricants d'armes, i de la dificultat per aconseguir el somni de la pau.
<b>Julie Felix</b>	Cantant de música folk i activista humanitària. El 1971 va cantar davant de 27.000 persones a Nova Zelanda per demanar als <i>Kiwis</i> que no acceptessin anar a la guerra del Vietnam. El 1980 va participar en una marxa per la pau a Amèrica Central, on veient el patiment dels indígenes, de retorn a Anglaterra va decidir realitzar un concert pels refugiats llatinoamericans, pels drets dels homosexuals i per la pau, incloent també protestes contra la guerra del Golf. El 2002 va organitzar un concert a Manchester, <i>Guitars Against Landmines</i> , juntament amb altres músics, on va cantar la cançó <b><i>Free the land</i></b> , sobre les Mines Antipersona.
<b>Julie Gold</b>	<b><i>From a distance</i></b> , sobre com es veu el món en la distància, en la que hi ha veus d'esperança, de pau, de l'inexistència de les armes, bombes, malalties, de l'amistat i de la incomprensió del fet de lluitar. <b><i>Good Night, New York</i></b> , interpretada en el primer aniversari de l'11 de Setembre al programa de David Letterman.
<b>Lilith Fair</b>	<b>Lilith Fair</b> va ser un festival musical de dones celebrat a varies ciutats d'Estats Units entre els anys 1997 i 1999.
<b>Linda Ronstadt</b>	<b>1917</b> (cançó de David Olnev), ambientada en la Primera Guerra Mundial i sobre la vida i mort d'un soldat.
<b>Madonna</b>	<b><i>Hey you</i></b> , cançó escrita en motiu de la seva participació al concert <i>Live Earth</i> , que parla sobre fer alguna cosa que marqui la diferència, de fer alguna cosa bona per un mateix i pels altres.



<b>Melanie Safka</b>	<b>Lay down (Candles in the Rain)</b> , cançó escrita arrel de la seva participació al festival de Woodstock.
<b>Melissa Etheridge</b>	<b>I need to wake up</b> , una cançó inclosa al documental d'Al Gore "An inconvenient truth".
<b>Michelle Shocked</b>	<b>Graffiti Limbo</b> , en la que narra la mort d'un artista negre del <i>graffiti</i> en mans d'una dotzena de policies declarats innocents després del judici.
<b>Natalie Merchand, cantant del grup 10000 Maniacs</b>	<b>Gun Shy</b> , sobre un noi que està fent el servei militar. <b>What's the matter here?</b> Sobre la indefensió infantil davant la violència paterna. <b>Please forgive us</b> , sobre l'imperialisme. <b>The big parade</b> , sobre Vietnam. <b>Jubilee</b> , sobre el racisme. <b>Hateful hate</b> , sobre el colonialisme. <b>Poison in the well</b> , una cançó sobre la contaminació. <b>Tolerance</b> , cançó sobre la "tolerància" davant d'algunes situacions "intolerants".
<b>Patti Smith</b>	<b>Without chains</b> , cançó escrita a principis del 2006 en resposta a l'alliberació de Murat Kurnaz de la presó militar nord-americana a la base naval de la bahia de Guantanamo després de ser detingut quatre anys. <b>Qana</b> , sobre l'atac aeri israelià a la ciutat libanesa de Qana. El mes de desembre del 2008 l'artista va inaugurar una exposició al museu Artium de Vitoria, <i>Written Portrait</i> , en la que va exhibir dibuixos, poesies, portades dels seus discs i fotografies. En destaca la sèrie 9/11 que fa referència als atemptats de les torres bessones de Nova York el setembre del 2001, i en les que posa l'accent en la condició humana i també sobre la incapacitat per a la comunicació i la pau.
<b>Paula Cole</b>	<b>My hero Mr. President</b> , una cançó de crítica a George W. Bush. <b>I don't want to wait</b> , una cançó sobre una mare de dos fills i que té el seu marit a la guerra.
<b>Pink</b>	<b>Dear Mr. President</b> , de l'àlbum del 2006, <b>I'm not dead</b> , cantada amb les <i>Indigo Girls</i> . La cançó és una carta oberta a l'antic President d'Estats Units, George W. Bush, en la que li fa un seguit de preguntes retòriques sobre temes de controvèrsia com la guerra, la homosexualitat, els sense sostre, l'abús de les drogues, etc.
<b>Sheryl Crow</b>	<b>Love is a good thing</b> , una crida a l'amor enmig de la societat de violència que ens envolta i que es descriu a la cançó (armes lleugeres, por, odi, injustícies...) <b>Redemption day</b> . La cantant també ha participat en gires dedicades a conscienciar als joves respecte a l'escalfament global, com la que la va portar a actuar en 11 universitats "Stop Global Warming College Tour". També, juntament amb Laurie David, productora del documental sobre la crisi climàtica <i>An inconvenient truth</i> , va recórrer part del territori nord-americà traslladant-se en un òmnibus que utilitza combustible biodiesel.
<b>Suzanne Vega</b>	<b>The queen and the soldier</b> , sobre la història d'un soldat que lluita sense saber perquè, es qüestiona el poder establert i és eliminat quan s'enfronta al seu destí. <b>Luka</b> , sobre el maltractament infantil.
<b>Tracy Chapman</b>	<b>Talkin' about a revolution</b> , que descriu la vida dels aturats. <b>Across the lines</b> , una denúncia al racisme.



	<p><b>Behind the wall</b>, que descriu la vida als suburbis pobres nord-americans i que parla de violència domèstica.</p> <p><b>Mountains O'Things</b>, una cançó anticapitalista.</p> <p><b>Freedom Now</b>, de suport a Nelson Mandela.</p> <p><b>Material World</b> i <b>Subcity</b>, en la que es descriu la desatenció i indiferència dels governs davant la misèria dels marginats urbans.</p> <p><b>Woman's Work</b>, una cançó feminista.</p> <p><b>Short Supply</b> i <b>The Rape of the World</b>, que ens parlen de la destrucció del medi ambient.</p> <p><b>Heaven's Here on Earth</b>, a on fa una crida a la pau, l'amor i la comprensió entre els humans.</p> <p><b>Bang, Bang, Bang</b>, sobre l'impacte devastador de la cultura de les armes.</p> <p><b>Why?</b> Que tracta temes socials com la pobresa i la despesa militar, entre d'altres.</p> <p><b>Our bright future</b> i <b>Something to see (no war)</b>, la seva resposta personal a la guerra contra el terror de Bush.</p>
--	---

### AMÈRICA LLATINA:

Cantant:	Títol de la cançó / Contingut:
<b>Ale Rabinovich</b>	<p><b>Sopla mi pueblo</b>, una cançó per la pau.</p> <p><b>María planeta</b>, un candombé en defensa de l'ecologia.</p> <p><b>Si no hay justicia hay escrache</b>.</p> <p>El març del 2004 Alejandra Rabinovich va ser seleccionada per la <i>Comisión Permanente de Homenaje a la Mujer Bonaerense</i> per la seva contribució musical relacionada amb la temàtica de drets humans.</p>
<b>Gloria Estefan</b>	<b>Más Allá</b> , en la que demana " <i>Siembra paz, brinda amor, que el mundo pide más</i> ".
<b>Julieta Venegas</b>	<b>Mira la vida</b> , " <i>una expressió a la feminitat, especialment per les dones embarassades</i> ", segons ella.
<b>Lila Downs</b>	Les seves cançons ens parlen dels problemes socials contemporanis, reflectit en lletres sobre el racisme, l'explotació a les <i>maquiles</i> , la incomprensió i el tema central, la migració dels indígenes <i>mixtecs</i> que van a treballar als EUA. El seu penúltim àlbum s'anomena <b>Border</b> , una col·lecció de cançons inspirades en la vida a la frontera, la situació dels treballadors migrants, les privacions i el racisme que suporten els indígenes. L'àlbum està dedicat als " <i>migrants mexicans i en els esperits d'aquells que moren creuant la frontera</i> ".
<b>Lucrecia</b>	<b>La noche de la Iguana</b> , de Juan Pablo Silvestre, que va servir de tema principal de la banda sonora del documental <b>Balseros</b> . Una cançó que ens parla de Cuba, amb to crític. La tornada recorda a la cançó de Violeta Parra <i>Qué dirá el Santo Padre</i> (però amb alguna diferència: " <i>Pero qué le pasa al Santo Padre que está en la Aloma, no se da cuenta que están matando a su paloma</i> ").
<b>Shakira</b>	De la cantant colombiana Shakira cal destacar la creació de la fundació <b>Pies Descalzos</b> i <b>ALAS</b> . <b>Pies Descalzos</b> (1995) és una organització dedicada a ajudar a menors víctimes de la violència a Colòmbia, desplaçats i de baixos recursos. L'organització els hi facilita serveis educatius, nutricionals, psicològics i mèdics. El 2006 va ser homenatjada amb el premi <i>Spirit of Hope</i> , al celebrar 12 anys de la seva fundació. Per a més informació: < <a href="http://www.shakira.com">http://www.shakira.com</a> >. Shakira també ha creat la institució no lucrativa anomenada <b>ALAS</b> , <i>América Latina en Acción Solidaria</i> , fundació que es compromet a contribuir a la prosperitat d'Amèrica Llatina, oferint programes integrals de Desenvolupament Infantil (salut, educació i nutrició) pels menors del continent. < <a href="http://www.fundacionalas.org/">http://www.fundacionalas.org/</a> > El 17 de maig del 2008 es van celebrar dos concerts simultanis a la Ciutat de Mèxic i a Buenos Aires per donar recolzament a la missió de la fundació ALAS per enfortir i expandir el recolzament públic i privat pel Desenvolupament Infantil a Amèrica Llatina.



	Shakira és també Ambaixadora de la Bona Voluntat d'UNICEF. D'ella cal destacar la cançó <b>Timor</b> , sobre Timor de l'Est.
<b>Totó la Momposina</b>	<b>La cumbia está herida</b> , una cançó que deixa entreveure la realitat del conflicte colombià. Totó la Momposina, és la pionera i la major representant de la música tradicional de Colòmbia al món. Ella i els seus músics treballen per recuperar, barrejar i crear noves expressions de la música tradicional, a partir de la barreja d'instruments i sentiments de les diferents regions del país en un so, en un cant d'identitat cultural colombiana. Informació de: < <a href="http://www.totolamomposina.com/">http://www.totolamomposina.com/</a> >

**EUROPA:**

<b>Cantant:</b>	<b>Títol de la cançó / Contingut:</b>
<b>Andrea Corr</b>	<b>Shame on you</b> , una cançó de protesta contra el servei militar i la guerra.
<b>Dolores O'Riordan</b> , cantant del grup <b>The Cranberries</b> , del que en destaquen les cançons escrites per ella:	<b>Zombie</b> , inspirada en els dos menors víctimes de l'atemptat d'Omagh a Irlanda del Nord del 1998, i on es manifesta el rebuig a qualsevol conflicte armat. <b>War Child</b> , en la que es pregunta qui salvarà a tots els infants de les guerres. <b>Bosnia</b> sobre la guerra de Bòsnia. Al mateix any va participar amb Pavarotti, a l'àlbum " <i>Pavarotti &amp; Friends together for the Children of Bosnia</i> ". <b>New New York</b> , sobre els atemptats de l'11 de setembre.
<b>KT Tunstall</b>	D'aquesta cantant escocesa cal destacar el seu gran activisme mediambiental apostant per fer de les seves activitats musicals accions més sostenibles (per exemple, en les seves gires utilitzen autobusos que funcionen amb biodiesel, el seu darrer àlbum, <b>Drastic Fantastic</b> es va fer amb materials reciclats, etc.) a més de donar suport a organitzacions mediambientals.
<b>Kate Bush</b>	<b>Army Dreamers</b> , de crítica a les Forces Armades Britàniques. <b>Breathing</b> , en la que reflexiona dels perills d'una catàstrofe nuclear des de la perspectiva d'un fetus.
<b>Kirsty Maccoll</b>	<b>Children of the revolution</b> (coescrita amb Johnny Marr), sobre els soldats.
<b>Lara Fabian</b>	<b>Bridge of hope</b> , un cant a l'esperança i a la pau.
<b>Laura Paussini</b>	<b>Dove l'aria è polvere</b> , (coescrita amb Badia i Galbiati) <b>Il mondo che vorrei</b> , cançó dedicada a UNICEF.
<b>Marlene Dietrich</b>	<b>In den Kasernen</b> , ( <b>A la caserna</b> ), escrita per Herta Koch, cançó protesta que narra la vida dels soldats, esperant a les casernes, complint ordres...
<b>Neneh Cherry</b>	<b>Stop the war</b> , sobre les illes Falkland (Malvines). <b>Love can build a bridge</b> , gravada juntament amb Cher, Chrissie Hynde i Eric Clapton, per l'organització d'ajuda als infants pobres d'Àfrica <i>Comic Relief</i> . L'any 1990 va participar en l'àlbum benèfic <b>Red Hot and Blue</b> , per recaptar fons per la lluita contra la Sida, re-interpretant la cançó de Cole Porter, <b>I've got you under my skin</b> . La versió diu " <i>Comparteix el teu amor, però no comparteixis les agulles. Fes servir la teva ment i desperta a la realitat</i> ".





	<p>Col·labora amb Youssou N'Dour al disc <b>The guide</b> cantant a duo <b>7 seconds</b>, sobre la discriminació racial. Edita el seu àlbum <b>Man</b>, en el que hi apareix la cançó <b>Woman</b>, sobre la discriminació de la dona i una rèplica a la cançó de James Brown <b>It's a man's man's world</b>.</p> <p>El 2004, per celebrar els jocs olímpics d'Atenes, va participar en l'àlbum <b>Unity</b>, juntament amb 15 artistes de 15 països diferents, amb cançons de missatges sobre la cooperació, l'amistat, la pau i la unitat. Els beneficis de l'àlbum es van destinar a UNICEF per la lluita contra la Sida a projectes a l'Àfrica Sub-sahariana.</p> <p>D'ella també cal destacar el seu compromís mediambiental, participant en la plantació d'un cirerer a prop del <i>Marble Arch</i> de Londres, marcant l'inici de la campanya "Future Forests" per compensar les emissions de carboni produïdes en esdeveniments musicals.</p>
<b>Sinead O'Connor</b>	<p><b>Black Boys on Mopeds</b>, sobre el conflicte a Irlanda del Nord.</p> <p><b>My Special Child</b>, dedicada als refugiats Kurds, del que va celebrar l'any 1991 un concert a la Haia per la mateixa causa.</p> <p><b>Be Still</b>, pel projecte <i>Peace Together</i>, de Dublín.</p> <p><b>Famine</b>, cançó situada fa 150 anys quan Irlanda va passar fam, resultat del colonialisme britànic.</p> <p><b>Gospel Oak</b>. Àlbum dedicat a la gent d'Israel, Rwanda i Irlanda del Nord.</p> <p><b>Drink before war</b>.</p> <p><b>Theology</b>, àlbum creat amb influències de l'atemptat de l'11 de setembre, com un intent de crear un lloc de pau, en un temps de guerra i provocar la reflexió.</p>
<b>Vanessa Paradis</b>	<b>Soldat</b> (lletra de Etienne Roda Gil i Franck Langolff).

### ESPANYA:

<b>Cantant:</b>	<b>Títol de la cançó / Contingut:</b>
<b>Arianna Puello</b>	<b>No lo permito</b> , cançó que forma part del disc <b>Con letra pequeña</b> , gravat per tretze músics de primera línia que busquen sensibilitzar sobre el treball infantil i recaptar fons pels menors treballadors de l'abocador de <i>La Chureca</i> de Managua, Nicaragua.
<b>Bebe</b>	<b>Malo</b> , sobre la violència domèstica. <b>Ella</b> , una cançó sobre la llibertat d'una dona a actuar i fer el què li vingui de gust. <b>Ska de la tierra</b> , sobre com se sent el planeta terra degut al poc respecte que tenim els humans envers ella i tot el què l'habita.
<b>Cristina del Valle i Alberto Comesaña</b> , parella artística coneguda amb el nom d' <b>Amistades Peligrosas</b>	<b>Quítame este velo</b> (coescrita per Cristina del Valle, Esther García i Luis Cabañas), que ens parla de la situació de les dones que viuen sota els "vels". <b>Menina das favelas</b> (de Carlos de France) que descriu la vida d'una nena de la favela. Adaptació de la cançó <b>Aisha</b> , de J. J Goldman, Khaled i E. Benzi, sobre la història d'una dona que demana que se li respectin els seus drets i llibertats. L'any 2003 es van unir novament com a parella artística i van editar l'àlbum <b>La Larga espera</b> , gravat a un campament sahrauí i que dóna nom també a una cançó dedicada a aquest poble.
<b>Estrella Morente</b>	<b>Mujeres</b> , disc d'homenatge a les dones, a les artistes, a les lluitadores, als seus mites, a les grans veus d'ara i de sempre.
<b>Las Niñas</b>	<b>Savía negra</b> , sobre la destrucció del medi ambient.
<b>Marta Sánchez</b>	<b>Amén</b> (Ralf Stemmann/Christian De Walden/Margaret Harris/Carlos Toro), una cançó sobre el medi ambient.
<b>Pasión Vega</b>	<b>Correspondencia ilegal</b> , cançó que tracta la tragèdia quotidiana de les <i>pateres</i> .



	<b>Flaca de amor</b> , cançó dedicada a les víctimes de l'11M de Madrid. "parla de trens de rodalies i separació, i vaig voler dedicar-la a les persones més afectades, perquè servís una mica de coixí, de mínim consol" (Pasió Vega revalida la condició de estrella hoy en el Auditori. El periódico de Catalunya, 06/04/05).
<b>Rosa Zaragoza</b>	Cantant de música sefardita i tradicional que s'ha dedicat a recuperar les úniques cançons judeo-catalanes que han existit, a part de treballar amb les cançons espirituals de les tres cultures de la península ibèrica (la jueva, musulmana i cristiana), com a intent de recuperar les arrels i la cultura mediterrànies. Un exemple d'aquest intent, és l'àlbum <b>Terra de Jueus</b> , del 2007. També cal anomenar un altra àlbum seu anterior a aquest, <b>Nacer, Renacer</b> , un disc de cançons pròpies i adaptades del repertori tradicional català, mallorquí, basc i sefardí, entre d'altres, que es configura com a banda sonora per ajudar a les dones a donar llum. L'any 1998 va publicar <b>Mujeres del 36</b> , de cançons republicanes, comunistes i anarquistes sobre la Guerra Civil Espanyola.
<b>Rosana</b>	<b>Sin Miedo</b> , una cançó que parla de viure sense por. <b>Sonríe</b> , sobre la importància del fet de somriure per afrontar la vida. <b>Agítese antes de usar</b> , i <b>Sé feliz... es gratis!</b> , cançons sobre la felicitat.
<b>Silvia Penide</b>	<b>Cuéntame</b> , la cançó forma part del disc <b>Con letra pequeña</b> .
<b>Vanesa Martin</b>	<b>Héroes de barro</b> , la cançó forma part del disc <b>Con letra pequeña</b> .

**ÀFRICA:**

<b>Cantant:</b>	<b>Títol de la cançó / Contingut:</b>
<b>Angelique Kidjo</b>	Repertori de cançons que ens parlen de justícia social, de la manca d'habitatges, del medi ambient... <b>Oulala</b> , sobre una noia que somriu malgrat les adversitats. <b>Mutoto Kwanza</b> , que significa <i>Infants primer</i> , inspirada en els infants de Tanzània afectats per la Sida. <b>Goddess of the sea</b> , una cançó sobre l'aigua, bé escàs en molts llocs.
<b>Hasna Becharia</b> El	Cantant algeriana que des de ben jove va introduir-se en el món de la música, defensant a la vegada els drets de les dones. D'aquesta manera va aprendre a tocar el <i>guembri</i> , un instrument de corda d'origen <i>gnawa</i> reservat als homes i que només pot tocar a l'exterior del seu país. Ella ha esdevingut un símbol d'alliberació per la població femenina del seu país, i la seva música, segueix arrencant llàgrimes i somriures a les dones que somien sortir de la foscor <sup>68</sup> .
<b>Oumou Sangare</b>	<b>Magnoumako, Agonia</b> . Parla dels "patiments" de les dones africanes, com quedar-se embarassada, donar llum, cuidar sola als fills, i després de que ella ho hagi donat tot per ells, totes les recompenses i honors aniran cap al pare. <b>Dugu Kamalemba, El caçador de faldilles</b> . És una crítica oberta a la poligàmia, sobre com els homes intenten convèncer a la seva nova esposa que ella és la qui més s'estima de totes les seves mullers. <b>Djorolen, Ansietat</b> . Una cançó que parla sobre la pobresa africana, sobre els qui no tenen veu, ni esperança, ni poder. <b>Maladon, Hospitalitat</b> . En aquesta cançó es parla de la tradició de l'hospitalitat africana, escrita al veure què està passant a molts països africans que estan expulsant comunitats senceres d'expatriats. <b>Sigi Kuruni, El petit tamboret del matrimoni</b> . És una cançó tradicional que la canten les dones grans per avisar a les joves sobre com s'han de comportar al matrimoni. Però en realitat aquesta cançó és per recordar a la gent que si les dones han de respectar als

<sup>68</sup> 13è Festival de Músiques del Món, del 3 al 17 d'octubre 2008. L'Auditori, Barcelona. Obra Social, Fundació La Caixa.



	homes, ells han de fer el mateix. El seu darrer àlbum, <b>Seya</b> (Alegria, 2009) és un cant a la llibertat de les dones africanes i ha compostat dues cançons que fan referència als matrimonis imposats a les joves africanes. Tal i com comenta “Crec que és el pitjor que se li pot fer a una dona. La meua lluita és per donar la paraula a la dona i preguntar-li el què pensa. A Mali hi ha dones que elegeixen la poligàmia, i jo respecto la seva elecció. Sóc musulmana, practico la meua religió, faig les meves cinc pregàries diàries, però em sembla horrible que es forci a la poligàmia a una nena que no ha viscut, que no coneix la vida. Jo vull que la dona pugui escollir lliurement (...) Fa vint anys que li canto a la dona negra, a la dona africana, demostrem als nostres homes que estem capacitades. La dona africana sempre ha treballat dur. Ara vol que se li reconegui. I contribuir al desenvolupament del seu país. Amb els ànims musicals, amb els microcrèdits, les dones emprenen moltes activitats. Avui les coses a Mali han canviat molt a millor. Els homes pensaven que jo anava a revolucionar a les dones, que era la guerra. I no. És una guerra incruenta, que estic fent també per ells” <sup>69</sup> . De l'àlbum destaca la cançó <b>Sukunyali</b> , que tracta el tema de l'emigració.
<b>Rasha</b>	<b>Let me be</b> , àlbum sobre les seves pròpies experiències, de la situació actual del poble sudanès, denunciant la cruel situació i problemes als que s'enfronten els immigrants, així com també de les seves il·lusions. <b>Refugee Voices, Building Bridges</b> , CD gravat amb Youssou N'Dour, després de participar a Ginebra al festival <i>Refugee Voices</i> , 2001.
<b>Sade</b>	<b>Why we can't live together</b> , de crítica a l' <i>apartheid</i> i dedicada a la gent de Sud-àfrica. <b>Pearl</b> , que ens descriu la vida diària d'una dona somalí que recull perles per sobreviure. <b>Siempre hay esperanza</b> , cançó instrumental de títol inspirador. <b>Immigrant</b> , una cançó que ens parla de la immigració.

## AUSTRÀLIA:

<b>Cantant:</b>	<b>Títol de la cançó / Contingut:</b>
<b>Helen Reddy</b>	<b>I am a woman</b> , l'any 1973 va guanyar un Grammy per aquest himne feminista.
<b>Judy Small</b>	<b>Mothers, daughter, wives</b> , on ens descriu la marxa dels <i>Pares, fills i marits</i> cap a la guerra. <b>Widow in waiting</b> , sobre les conseqüències de tenir les tropes australianes en terres estrangeres. <b>Under control</b> , una cançó sobre la sedició.
<b>Lisa Fitzgibbon</b>	<b>Illumination</b> , sobre l'11 de setembre. <b>Not in my name</b> , cançó escrita després d'una manifestació, i on es descriu el rebuig a la violència. <b>Before it's too late</b> , sobre temes de la reconciliació dels aborígens.

<sup>69</sup> Oumou Sangare, reina de Àfrica. El País, 28/02/09.



## FITXA MUSICAL:

### Pel professor, professora:

Informació prèvia que cal donar als alumnes:

- Títol de la cançó.
- Any en què es va compondre.
- Breu biografia del/la cantant.
- Context internacional en el què va viure el o la cantant.

### Per l'alumne, alumna:

(A partir de la informació que ha donat el professor/a, més d'altra que l'alumne/a pot buscar).

#### Sobre l'autor/a:

- Què ens saps sobre ella o ell?
- A on es va escriure la cançó i quin any?
- Quins precedents creus que el/la cantant es podria haver influenciat? Perquè?
- Què creus que ens vol transmetre, quin és el missatge que ens vol donar?
- Perquè ha escrit aquesta cançó?
- Quins recursos ha utilitzat per fer-ho possible?
- A qui creus que va dirigida la cançó? Perquè?
- Quina repercussió creus que va tenir aquesta cançó?

#### Sobre l'alumne/a:

- Quines sensacions has tingut a l'escoltar la cançó?
- Sobre què has reflexionat?
- Per a què creus que et serviran aquestes reflexions i aprenentatges que n'has tret a partir d'ara?
- Estàs d'acord o en desacord amb el missatge que s'expressa en aquesta cançó?
- Si tu t'haguessis trobat en la mateixa situació que els/les cantants, què hauries fet? Perquè?
- Quins recursos al teu abast utilitzaries (tant artístics com no artístics)?
- Suposant que has creat una cançó i ningú la vol escoltar, què faries? Com intentaries subratllar la importància del missatge que vols donar al món i que es nega a escoltar?
- Has vist la Pau representada en aquesta cançó? De quina manera es representa?
- Amb quines altres paraules pots relacionar aquesta obra? (Drets humans, justícia, llibertat...)
- Quines imatges o paraules donen força al significat de la cançó?
- A part d'aquesta cançó, pots relacionar el missatge que el compositor, artista, cantant ens vol donar amb d'altres iniciatives que coneguis? Quines?
- Què has apreciat a nivell de tècniques musicals en la cançó? (Per exemple forts, fluixos, ràpids, lents, quins instruments s'utilitzen, veu/s...).
- Perquè creus que es donen aquests recursos?



## BIBLIOGRAFIA

### Libres:

- Adkins Chiti, Patricia (1995) *Las mujeres en la música*. Madrid: Alianza Música.
- Alerta 2006!* Informe sobre conflictes, drets humans i construcció de pau. Escola de Cultura de Pau. Icaria editorial. 2008.
- Agosin, Marjorie (1996). *Foreword by Isabel Allende Tapestries of hope, threads of love*. Albuquerque: University of New Mexico Press.
- Aguado, Anna (ed), (1999) *Mujeres, regulación de conflictos sociales y cultura de paz*. Col·lecció Oberta. Sèrie Història, 5. Publicacions de la Universitat de València: Institut universitari d'estudis de la dona.
- Cicles de conferències 2006* (2007) Quaderns de l'Institut, 10. Generalitat de Catalunya, Barcelona: Institut Català de les dones.
- Declaració sobre la contribució de les dones a una cultura de pau*, UNESCO.
- Dones agents de pau, una experiència a l'Orient Mitjà. El conflicte araboisraelià des d'una perspectiva de gènere*. Comissió de Dona de Justícia i pau. Quaderns per a la solidaritat, 27.
- Dones i cultura de pau*, UNESCO.
- Enciclopedia de Paz y Conflictos* (2004). Granada: Universidad de Granada, Instituto de la paz y los conflictos. Colección Eirene.
- Feixa, Carles; Saura, Joan R; Javier de Castro (eds.), (2000) *Música i ideologies*. Capítol: *Música, gènere i altres conflictes de la música popular*. Sílvia Martínez. Lleida: Fòrum d'estudis sobre la joventut.
- Galtung, Johan (2003) *Paz por medios pacíficos. Paz y conflicto, desarrollo y civilización*. Bilbao: Bakeaz/ Gernika Gogoratu.
- Lindsey, Charlotte (2002). *Las mujeres ante la guerra*, CICR. Estudi del CICR sobre els efectes dels conflictes armats per les dones.
- Marián L. F. Cao (Coord). *Creación artística y mujeres: recuperar la memoria*. Instituto de investigaciones feministas. UCM.
- Martí, Josep (2000). *La música como generadora de realidades sociales*. Los 7 mares, 2. Balmes, Deriva Editorial.
- Mokhtarian, Fereshteh, *With these problems of life, there is no time for art*. Trans. Maryam Habibian, Zanan, No 36 (1997), p. 23. A: *Under wraps on the stage: women in the performing arts in post-revolutionary Iran*, Maryam Habibian <<http://www.hf.uib.no/smi/pao/habibian.html>>
- Mordoch, David S. (1990) *Folk-pop femenino*. Serie Canciones. Madrid: Editorial Fundamentos.
- Mujeres a favor de la paz. Hacia un programa de acción* (2002). Ingeborg Breines, Dorota Gierycz y Betty A. Reardon. Madrid: Ediciones UNESCO, Narcea Ediciones.
- Porqueres, Beatriz (1998) *Perspectivas históricas de la situación de las artistas. Arte, Individuo y sociedad, nº 10. Servicio de publicaciones. Madrid: Universidad Complutense*.
- Porqueres, Beatriz (2007). *Visibilidad de les dones en els llenguatges artístics*. Cicle de conferències 2006. Quaderns de l'Institut, 10. Barcelona: Institut Català de les Dones, Generalitat de Catalunya.
- Pujadó, Miquel (2000). *Diccionario de la Cançó. Dels Setze Jutges al Rock català*. Barcelona: Edicions de l'Enciclopèdia Catalana.
- Ramos, López Pilar (2003). *Feminismo y música: Introducción crítica*. Mujeres. Madrid: Narcea.
- Resums de les intervencions en l'encontre crítica Queer. Narratives dissidents e intervenció de subjectivitat. Sevilla, 23-26 maig 2007. Conferència de María José Belbel Bullejos: *hot topic is the way we rhyme* <[http://www2.unia.es/artpen/ezine/ezine16\\_2007/frame.html](http://www2.unia.es/artpen/ezine/ezine16_2007/frame.html)>
- Sala, Rosa (2008). *Lili Marleen. Canción de amor y muerte*. Barcelona: Global Rhythm.
- Sanfeliu, Alba (2003-09). *Música i pau*. Recerca d'investigació, Escola de Cultura de Pau.
- Seminario de Educación para la paz. *Sistema Sexo-género. Unidad didáctica*. Asociación Pro Derechos humanos, Catarata.
- Sons de la Mediterrània. *10 dames de la mediterrània*. Març, Abril 2009.
- VV.AA. (2007) *La música y el III Reich, de Bayreuth a Terezin*. Barcelona: Fundació Caixa Catalunya.

### Articles:

- 100 músicos, actores y escritores españoles viajan a Palestina como embajadores de la paz*. Fernando Iñiguez. 24/02/04. El País. p. 40.



*Música para cicatrizar heridas. Escritoras, cantantes y actrices españolas viajan a Palestina en una caravana de paz.* Núria Martorell. 01/03/04. El periódico de Catalunya. p. 48.  
*Poemario por un Sáhara libre. La PMACVG canta por el pueblo saharauí en Argel.* Núria Martorell. 13/09/04. El periódico de Catalunya. p. 45.  
*La desesperación de una chechena forja un himno.* 08/12/05. The New York Times. Arte & Estilo, El País, p. 11.  
*El grupo mexicano Jaguares lleva a las canciones de su nuevo disco el eco de las desaparecidas de Juárez.* Amelia Castilla, Madrid. El País, Espectáculos, 06/10/05  
*Los crímenes de Ciudad Juárez. Música y arte de denuncia.* Babelia, El País, 18/02/06  
*La voz viva del pueblo saharauí.* Carlos Galilea. El País, 28/01/06  
*La cantante Aynur da voz a la mujer Kurda en Turquía. Su nuevo disco, "Nûpel" se acaba de editar en España.* Carlos Galilea. El País, 12/04/06  
*Shakira canta por la educación.* El colombiano  
*Visite de Miriam Makeba aux victimes de viols en RDC. L'Ambassadrice de bonne volonté de la FAO: L'aide aux femmes est cruciale.* 13/03/08  
*Las guerreras Dixie Chicks vuelven a la carga. El grupo, que sufrió el boicoteo del mundo "country" por criticar a George Bush, sigue su cruzada contra el presidente.* El país. 22/06/06  
*Unidos por una cantante. Todo Irak apoya a su finalista en la versión árabe de Operación Triunfo.* El país. 30/03/07  
*Veus iranianes per a la pau. Rozaneh, grup integrat per sis dones, porta un missatge d'amor per tot Catalunya.* El periódico de Catalunya, 01/03/03  
*La Intifada según Jane Birkin. La musa de Serge Gainsbourg apoya con su música a los palestinos en Gaza.* Christian Chaise, El periódico de Catalunya, 10/12/03  
*La música es un arma más fuerte que las bombas.* Rim Banna. Entrevista Rebelión. 30/07/06  
*Un piano para Suu Kyi. Artistas británicas usan la "diplomacia musical" con la Nobel birmana.* El país. 07/11/07  
*Annie Lennox, contra los ataques en Gaza. La cantante y Bianca Jagger encabezan hoy una marcha en Londres.* EP, 03/01/09.  
*Judías, moras, cristianas y pacifistas. Artistas españolas actúan en ciudades de Cisjordania a favor del diálogo.* El país, 02/01/09.

## CD i documentals:

CD **Les Voix de la Paix, Voices for Peace**, Thierry Van Roy, International Yehudi Menuhin Foundation, 1998, Auvidis.  
CD **Lluna de Pau**, Maria del Mar Bonet amb la Coral Cantiga. Sabadell, Picap, 2003.  
CD **La Judería, Ladino & flamenco**. Yasmin Levy. Adama Music Ltd. 2005  
**Queens of sound.** Herstory of Reggae and Dancehall. 2006, 74', Jamaica, California premiere.  
**Googoosh: Iran's Daughter.** Documental de Farhad Zamani. 2000.  
**Following One's Way**, Diego Fernando Hernandez. First run, Icarus Film. Sobre la història d'una noia colombiana que intenta fugir de la pobresa amb la seva música.  
**Totes aquelles cançons.** Programa dirigit per Àngels Casas. Subdirecció de Jordi Garcia-Soler. Realització d'Àngel Leiro. Produït per TV3. 2004. 13 capítols de 30 minuts.  
**Lili Marleen.** Director: Rainer Werner Fassbinder. Música: Peer Raben. 1981. 120'.  
**The true story of Lili Marleen**, 1944, Humphrey Jennings (1994). DVD, Panamint Cinema, 2007.  
**Get up, stand up. Say it loud.** Dirigit per Rudi Dolezal, Hannes Rossacher i Simon Witter, coproduït per ZDF Alemanya i la cadena Francesa-Alemanya Arte. 2003.  
**Birlyant, une histoire tchéchène.** Helen Doyle. Productions Tatouages de la mémoire.  
**Mariem Hassan la voz del Sahara.** Documental de Manuel Domínguez.  
**Cuba Mía: Retrato de una orquesta de mujeres.** Cecilia Domeyko. Xile, 2004.  
**Sarah Harmer & her band. Escarpment blues.** Dirigit per Andy Keen, produït per Keen, Harmer i Patrick Sambrook. 2006.

Pàgines web: (consultades entre l'agost i l'octubre 2008)

[http://www.murciarock.com/070302\\_1conciertos.htm](http://www.murciarock.com/070302_1conciertos.htm)



[http://www.elcorresponsal.com/modules.php?name=ElCorresponsal\\_Biografias&req\\_bio\\_id=148](http://www.elcorresponsal.com/modules.php?name=ElCorresponsal_Biografias&req_bio_id=148)  
[http://www.iespana.es/afrocaribe/Miriam\\_Makeba.htm](http://www.iespana.es/afrocaribe/Miriam_Makeba.htm)  
[http://www.aaregistry.com/african\\_american\\_history/741/Miriam\\_Makeba\\_Mother\\_Africa](http://www.aaregistry.com/african_american_history/741/Miriam_Makeba_Mother_Africa)  
<http://www.leopardmannen.no/m/makeba.miriam.asp?lang=gb>  
<http://ninasimone.com/>  
<http://www.terra.es/ocio/articulo/html/oci18923.htm>  
<http://www.antorcha.org/musica/simone.htm>  
<http://www.joanbaez.com/>  
<http://www.richardhess.com/joan/>  
<http://sara.alexander.free.fr/>  
<http://www.alliancefr.com/culture/sara/>  
<http://www.noasmusic.com/noasmusic.html>  
<http://membres.lycos.fr/mlacoste/noa/>  
<http://membres.lycos.fr/achinoam/english.html>  
[http://www.saramusik.org/breve.php3?id\\_breve=68](http://www.saramusik.org/breve.php3?id_breve=68)  
<http://www.luzmilacarpio.com/>  
<http://www.iran-e-azad.org/mz/mzprofile.html>  
<http://www.iran-e-azad.org/mz/>  
<http://mymarzieh.tripod.com/profile.html>  
<http://www.notas.com/html/soledadbravo.htm>  
<http://music.msn.com/artist/default.aspx?artist=149111>  
<http://www.violetaparra.scd.cl/>  
<http://www.mercedessosa.com.ar/>  
<http://www.pww.org/past-weeks-2001/Mercedes%20Sosa.htm>  
<http://www.quinlanroad.com>  
<http://www.juliefelix.com>  
<http://sentstarr.tripod.com/beatgirls/jufelix.html>  
<http://www.bonnieraitt.com/activism.php>  
<http://www.mtv.es/artistas/article.jhtml?id=20001594> Natalie Merchant  
<http://www.liladowns.com/>  
<http://www.sinead-oconnor.com/>  
<http://www.cranberries.com/>  
<http://natachaatlas.net/>  
[http://www.animadas.com/artistas/natacha\\_atlas.htm](http://www.animadas.com/artistas/natacha_atlas.htm)  
<http://www.nenehcherry.de/>  
[http://www.unicef.org/about/partnerships/index\\_22970.html](http://www.unicef.org/about/partnerships/index_22970.html)  
<http://ex-soviet.blogspot.com/2005/02/liza-umarova.html>  
<http://www.rosana.net>  
<http://www.labebebellota.com/>  
<http://www.nubenegra.com>  
<http://www.oumousangare.co.uk/>  
<http://www.ourplanet.com/imgversn/144/spanish/kidjo.html>  
<http://www.angeliquekidjo.com/>  
[http://www.elpais.es/comunes/2004/50\\_anos\\_rock/09.html](http://www.elpais.es/comunes/2004/50_anos_rock/09.html)  
<http://www.madres.org/>  
<http://www.easybuenosairescity.com/biografias/madres.htm>  
[http://flag.blackened.net/revolt/mexico/ezln/1997/romana\\_at\\_uni\\_mar.html](http://flag.blackened.net/revolt/mexico/ezln/1997/romana_at_uni_mar.html)  
<http://www.freemuse.org>  
<http://www.argentina.indymedia.org/news/2004/02/171918.php>  
[http://es.wikipedia.org/wiki/Barbra\\_Streisand](http://es.wikipedia.org/wiki/Barbra_Streisand)  
<http://www.geocities.com/yellymar/>  
<http://tlatelolco.canciones.free.fr/Judith%20Reyes.htm>  
<http://www.judysmall.com.au/>  
[http://en.wikipedia.org/wiki/Persian\\_women\\_musicians](http://en.wikipedia.org/wiki/Persian_women_musicians)  
<http://www.hf.uib.no/smi/pao/habibian.html>  
<http://www.womeninworldhistory.com/essay-08-01.html>  
<http://articles.latimes.com/2008/jun/08/world/fg-singer8>



<http://www.rebellion.org/noticia.php?id=27941> 50 años de la mujer en el rock.  
<http://shs.westport.k12.ct.us/jwb/Collab/FemMusic.htm>  
<http://www.prato.linux.it/~lmasetti/canzonicontrola guerra/index.php?lang=en>  
<http://www.osmum.com/>  
<http://donneinmusica.org>  
<http://www.ccespana.cl/descargas/mujer.htm>  
<http://www.freemuse.org/sw19509.asp>  
<http://www.seldabaqcan.com.tr/>  
<http://www.marchemondiale.org>  
<http://www.feminismo.info/webgalego/audios/42-audios/55-capire-internacional.html?tmpl=component&print=1&page=>  
[http://www.nodo50.org/haydeesantamaria/docs\\_ajenos/artistas\\_palestina\\_23022004.htm](http://www.nodo50.org/haydeesantamaria/docs_ajenos/artistas_palestina_23022004.htm)  
<http://www.ellasdanlanota.org/>  
<http://www.bowdoin.edu/~eyepes/latam/nuevcanc.htm>  
<http://www.mariboine.no/index.php>  
<http://www.nodo50.org/javierortiz/jortiz1/diskos/aynur.htm>  
<http://www.menuhin-foundation.com/>  
[http://www.mondaviarts.org/education/education\\_pdfs/fesfestival.pdf](http://www.mondaviarts.org/education/education_pdfs/fesfestival.pdf)  
<http://www.adital.org.br/site/noticia.asp?lang=ES&cod=26836>  
<http://www.cwgl.rutgers.edu/16days/kit06/cal/latinamerica/ceprosi%20bolivia.doc>  
<http://www.pedroguerra.com/>  
[http://www.ciao.es/Canciones\\_contra\\_malos\\_tratos\\_Varios\\_Artistas\\_Opinion\\_1507151](http://www.ciao.es/Canciones_contra_malos_tratos_Varios_Artistas_Opinion_1507151)  
[http://www.elmundo.es/documentos/2004/06/sociedad/malostratos/alerta\\_listado2007.html](http://www.elmundo.es/documentos/2004/06/sociedad/malostratos/alerta_listado2007.html)  
[http://www.jornada.unam.mx/2005/03/07/informacion/79\\_cancionero.htm](http://www.jornada.unam.mx/2005/03/07/informacion/79_cancionero.htm)  
[http://www.lahaine.org/musica/birmania\\_carcelu2.htm](http://www.lahaine.org/musica/birmania_carcelu2.htm)  
<http://www.actionburma.com/>  
<http://www.frmt.org/>  
[http://es.wikipedia.org/wiki/Lili\\_Marleen](http://es.wikipedia.org/wiki/Lili_Marleen)  
<http://www.elquesabesabe.cl/index.php?name=PNphpBB2&file=viewtopic&t=4199&view=next>  
[http://www.verzetsmuseum.org/museum/en/temporary,missed/lili\\_marleen](http://www.verzetsmuseum.org/museum/en/temporary,missed/lili_marleen)  
<http://www.sharonkatz.com/>  
<http://www.yasminlevy.net/>  
<http://www.rawa.us/rawasongs/index.html>  
<http://www.aviv2.com/chava/>  
<http://www.escolapau.org/>  
<http://www.escolapau.org/programas/musica.htm>